

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS
LYGINAMOSIOS POLITIKOS MAGISTRO PROGRAMA

PAULIUS SKIRKEVIČIUS

II kurso studentas

**BENDRADARBIAVIMO TINKLAI TEISĖKŪROJE : LIETUVOS
RESPUBLIKOS SEIMO ATVEJIS**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas: prof. dr. A. Ramonaitė

Vilnius, 2016

MAGISTRO DARBO PRIEŠLAPIS

Bakalauro/magistro darbo vadovo išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....

.....

(data)

.....

(v., pavardė)

.....

(parašas)

Bakalauro/magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....

(data)

.....

(Gynimo komisijos sekretorės parašas)

Magistro darbo recenzentas:

.....

(v., pavardė)

Magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

Komisijos pirmininkas:

Komisijos nariai:

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas darbas „Bendradarbiavimo tinklai teisėkūroje: Lietuvos Respublikos Seimo atvejis“ yra:

1. Atliktas mano paties ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Paulius Skirkevičius

(parašas)

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Skirkevičius P. Bendradarbiavimo tinklai teisėkūroje: Lietuvos Respublikos Seimo atvejis :

Lyginamosios politikos specialybės magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovas prof. dr. A.Ramonaitė – Vilnius, 2016. – 74 p.

Reikšminiai žodžiai: Lietuvos Respublikos Seimas, Privačios įstatymų iniciatyvos, parlamentinis elgesys, parlamentinis bendradarbiavimas, socialiniai parlamentarų tinklai, socialinių tinklų analizė, Seimo frakcijos, Seimo nuolatiniai komitetai.

Šiame darbe socialinių tinklų analizės įrankiais nagrinėjami ryšiai tarp Lietuvos Respublikos Seimo narių, ryšiu laikant bendrai inicijuotą įstatymo projektą. Darbe teoriškai pagrindžiami ir tiriami veiksniai skatinantys tokio tipo Seimo narių bendradarbiavimą. Atliekama kokybinė aprašomoji Seimo narių bendradarbiavimo tinklų analizė, taip pat statistinė šių tinklų analizė, kuri leidžia identifikuoti esminius faktorius struktūruojančius Seimo narių elgesį

Turinys

Įvadas.....	8
1. Privačios parlamento narių įstatymų iniciatyvos	12
1.1 Privačių parlamento narių įstatymų iniciatyvų pobūdis ir ribojimai.....	12
1.2 Privačių įstatymo iniciatyvų LRS mastas ir efektyvumas.....	13
1.3 Privačios įstatymų iniciatyvos kaip parlamentinio elgesio tyrimo objektas	15
2.Parlamento narių socialinių tinklų tyrimai.....	18
2.1 Tyrimai JAV	18
2.2 Tyrimai už JAV ribų	20
2.3 Parlamentinio bendradarbiavimo reikšmė.....	22
2.4 Sąvokų skirtumai tarp JAV ir Lietuvos atveju.....	23
3.Parlamentinį bendradarbiavimą paaiškinantys veiksniai: tyrimo hipotezės	25
3.1 Partiškumas	25
3.2 Atstumas tarp partijų.....	30
3.3 Specializacija.....	31
3.4 Daugumos ir opozicijos skirtis.....	34
3.4 Teritoriškumas.....	36
4.Tyrimo duomenys, metodai ir rezultatai.....	38
4.1 Duomenys	38
4.2 Metodai	41
4.3 Rezultatai.....	42
4.3.1 Daugiausiai iniciatorių sulaukę įstatymų projektai	42
4.3.2 Labiausiai bendradarbiaujantys Seimo nariai.....	44
4.3.3 Seimo bendradarbiavimo tinklas	46

4.3.4 Tinklo narių laipsnio centriškumas	48
4.3.5 Tinklo narių tarpininkavimo centriškumas.....	50
4.3.6 Seimo frakcijų tinklai	51
4.3.6 Nuolatinių komitetų tinklai.....	55
4.6.7 Valdančiosios daugumos ir opozicijos tinklai.....	58
4.3.7 Statistinis Seimo bendradarbiavimo tinklo modelis	61
Išvados	64
Literatūros sąrašas.....	67
Summary	73

Terminų santrumpų sąrašas

DK – Partija „Drąsos kelias“

DP – Darbo partija

JAV- Jungtinės Amerikos Valstijos

LLRA – Lietuvos lenkų rinkimų akcija

LRLS – Lietuvos Respublikos liberalų sąjūdis

LRS – Lietuvos Respublikos Seimas

LSDP – Lietuvos socialdemokratų partija

MŠ- Mišri Seimo narių grupė

TS-LKD – Tėvynės Sąjunga – Lietuvos krikščionys demokratai

TT – Partija „Tvarka ir teisingumas“

Ivadas

Šiuolaikinėse politinėse sistemose, paremtose atstovaujamosios demokratijos principais, parlamentai užima bene svarbiausią vietą. Todėl nenuostabu, kad šios institucijos ir jų nariai susilaukia nemažo dėmesio iš politikos mokslų tyrinėtojų. Pastarieji, norėdami perprasti šių institucijų veikimo principus, analizuoja parlamentus ir jų veiklą įvairiausiais aspektais. Viena iš didesnių tyrimų krypčių čia yra pačių parlamentarų elgesys (ang. legislative behavior), kurioje dažniausiai tyrinėjama, kaip įvairūs instituciniai veiksniai veikia parlamentarų elgesį. Pagrindinis tokių tyrimų objektas įprastai yra parlamento narių balsavimai. Ši analizė padeda geriau suprasti partijų discipliną, partijų poliarizaciją parlamente ir pačius parlamento veikimo principus.

Visgi pastaruoju metu, atsiveriant vis didesniems su parlamento darbu susijusių duomenų klodams, atsiranda galimybė nagrinėti parlamentarų narių elgesį ne tik paskutinėje teisėkūros stadijoje - balsavime, bet ir ankstesnėse stadijose, pvz., įstatymų iniciavime, ar net ne teisėkūrinį elgesį, pvz., kalbas. Tokių duomenų analizė papildoma egzistuojančias žinias bei pateikia naujų įžvalgų apie parlamentinį elgesį.

Be naujų duomenų, imami naudoti ir nauji, anksčiau mažai taikyti tyrimo metodai, vienas tokių yra socialinių tinklų analizė. Kaip teigia, S.D.McClurg ir D.Lazer – „politika iš esmės yra socialinių tinklų fenomenas“¹. Politikoje svarbų vaidmenį vaidina įvairaus pobūdžio tarpusavio ryšiai, kuriuos galima nagrinėti kaip socialinį tinklą. Parlamentai taipogi yra socialinė struktūra, kurios nariai tarpusavyje susiję įvairiais ryšiais. Taigi galima teigti, jog parlamentas, o tiksliau, jo narių tarpusavio ryšiai, gali būti tiriami naudojantis socialinių tinklų analizės įrankiais.

Šiame darbe šias abi aukščiau paminėtas tyrimo strategijas pritaikysime tiriant Lietuvos Respublikos Seimo (LRS) atvejį. Visų pirma, nagrinėsime ne balsavimo duomenis, bet privačių LRS įstatymo iniciatyvų duomenis. Taigi darbo pavadinime minima teisėkūra čia suvokiama siauriau, kaip viena šio proceso dalių, Seimo narių įstatymo projekto iniciavimas. O duomenims analizuoti pasitelksime socialinių tinklų analizės įrankius, ryšiu tarp parlamentarų laikant bendrą įstatymų iniciatyvą, kuri darbe suvokiama kaip bendradarbiavimo išraiška.

Socialinių tinklų tyrėjai T.Burkett and J.Skvoretz identifikuoja tris galimus socialinių tinklų analizės lygius – tai individualus, diadų bei grupinis ar viso tinklo². Individualiu atveju nagrinėjami

¹ McClurg, S., ir Lazer, D. (2014). Political networks. *Social Networks*, 36, 1

² Burkett, T. ir Skvoretz, J. (2005) "Political Support Networks Among U.S. Senators: Stability and Change from 1973 to 1990. 2. Žiūrėta 2015 11 30 per internetą:

https://www.researchgate.net/publication/228382999_Political_Support_Networks_Among_US_Senators_Stability_and_Change_from_1973_to_1990

atskiri tinklo nariai, įvairios jų charakteristikos, padėtis tinkle. Diados atveju nagrinėjamas ryšys tarp dviejų tinklo narių, kaip jų charakteristikos nulemia ryšio atsiradimą. Grupiniu ar viso tinklo atveju galima nagrinėti santykius tarp įvairių tinklo grupių ir, žinoma, bendrus viso tinklo parametrus.

Šio darbo pagrindinis tyrimo **objektas** yra ryšys tarp dviejų atskirų parlamento narių, kuris išreiškia jų bendradarbiavimą teikiant bendrą įstatymo projektą. Kalbant socialinių tinklų analizės terminais – tai diada – ryšys, jungiantis parlamento narį A su B; A su C ir t.t. Taigi mus domina ne individualios Seimo narių savybės atskirai, bet tos savybės ryšyje su kitais Seimo nariais. Kitaip tariant, mums rūpimas klausimas yra ne kokias savybes turi Seimo nariai, bet kokiomis savybėmis jie panašūs, ką jie turi bendro ir kaip tai lemia jų bendradarbiavimą.

Atsižvelgiant į tokį tyrimo objektą, verta atkreipti dėmesį į sociologinėje tinklų analizėje išplėtotą homofilijos teoriją. Pagrindinis šios teorijos teiginys yra tai, kad žmonės, kuriems būdingos bendromis charakteristikomis, yra daug labiau linkę palaikyti ryšį tarpusavyje, nesvarbu ar tas ryšis įgauna paprasčiausią bendravimo formą, ar bendradarbiavimo, ar kitokias formas. Pastebima, kad homofilijos efektas ryškiausiai pasireiškia pagal etnines ir rasines skirtis, tačiau šis efektas pastebimas ir pagal įvairias narystes ar priklausomybę tam tikroms grupėms, organizacijoms. Taigi toks pats efektas gali būti tikėtinas ir parlamento institucinėje aplinkoje. Remdamiesi tuo, tyrėjai, tyrinėjantys parlamentinio bendradarbiavimo formas JAV, teigia, jog parlamento nariai yra linkę bendradarbiauti, jeigu yra panašūs kokių nors svarbiu aspektu. Tokiais aspektais įvardijama bendra patirtis, bendri politiniai/ekspertiniai interesai, ideologinis panašumas.³ Šiame darbe didžiausias dėmesys skiriamas tam, kaip įvairūs veiksniai struktūruoja Seimo narių bendradarbiavimą, kuris pasireiškia bendro įstatymo projekto iniciavimu. Taigi pagrindinis tyrimo klausimas – kokie veiksniai lemia ryšių tarp Seimo narių susidarymą?

Darbo naujumas, aktualumas: pirmiausia šis darbas aktualus tuo, kad papildo iki šiol ne itin gausius tyrimus, nagrinėjančius LRS narių parlamentinį elgesį. Galima sakyti, kad tyrimų, nagrinėjančių Lietuvos Seimo veiklą nėra daug. Čia galima išskirti A.Lukošaičio monografiją⁴, kurioje išsamiai nagrinėjama LRS institucionalizacija. Nagrinėjant parlamentinių frakcijų drausmę ir vienybę, paliečiamas ir parlamentinio elgesio aspektas. Tarp paminėtinų darbų, nagrinėjančių Lietuvos Seimo

³ Bratton, K., ir Rouse, S. (2011). Networks in the Legislative Arena: How Group Dynamics Affect Cosponsorship. *Legislative Studies Quarterly*, 36(3), 426.

⁴ Lukošaitis, A. (2005). Parlamento institucionalizacija ir teisėkūros procesas : Lietuvos atvejis, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

narių elgesį, yra Ž.Martinaičio ir jo kolegų parengtas straipsnis, nagrinėjantis, kuo skiriasi Seimo narių, išrinktų vienmandatėje ir daugiamandatėje, elgesys⁵. Indėlių į parlamentinio elgesio tyrimus Lietuvoje įdėjo ir V.Morkevičius, kurio Seimo narių statistinėje balsavimo analizėje buvo patvirtinta partiškumo svarba bei takoskyra tarp Seimo pozicijos ir opozicijos.⁶

Visgi iki šiol atlikti parlamentinio elgesio tyrimai rėmėsi balsavimo duomenimis. Tuo tarpu tokia Seimo narių veiklos sritis kaip privačios įstatymų iniciatyvos lieka netyrinėta. Darbe pasirinktas socialinių tinklų analizės metodas taip pat naujas, iki tol parlamentinis LRS narių elgesys analizuotas įprastos statistinės analizės metodais.⁷ Taigi jis gali pateikti naujų įžvalgų apie Seimo narių elgesį parlamente.

Galima pridurti, kad dauguma panašaus pobūdžio tyrimų buvo atlikti JAV, taigi prezidentinėje institucinėje sąrangoje. Šiuo darbu papildysime negausius tyrimus, nagrinėjančius parlamento narių bendradarbiavimą inicijuojant įstatymo projektus parlamentinėje institucinėje aplinkoje.

Darbo tikslas: socialinių tinklų analizės įrankiais išanalizuoti LRS narių tarpusavio ryšius inicijuojant įstatymo projektus bei nustatyti veiksnius, kurie lemia šių ryšių susidarymą.

Siekiant įgyvendinti darbe keliamą tikslą, užsibrėžti šie **uždaviniai**:

- Pristatyti LRS narių turimą teisę inicijuoti įstatymų projektus, aptarti šios teisės ribojimus ir panaudojimo galimybes. Apžvelgti privačių įstatymų projektų iniciavimo LRS mastą bei efektyvumą.
- Pristatyti pagrindinius tyrimus, nagrinėjančius parlamento narių veiklą socialinių tinklų analizės įrankiais.
- Teoriškai pagrįsti galimus veiksnius, kurie lemia ryšių tarp LRS narių susidarymą bei šiuo pagrindu iškelti darbo hipotezes.
- Pristatyti tyrime naudotus duomenis ir metodus.
- Atlikti deskriptyvią LRS narių bendradarbiavimo tinklų analizę.
- Atlikti statistinę LRS bendradarbiavimo tinklų analizę ir patikrinti iškeltas hipotezes

⁵ Clark, T., Martinaitis, Ž., ir Dilba, R. (2008). Electoral Mandate and Party Cohesion: Does It Matter in Lithuania?. *Journal Of Communist Studies And Transition Politics*, 24(3), 317-337.

⁶ Morkevičius, V. (2009). Neideologinis Seimas? Statistinė svarbių 2004-2008 m. kadencijos Lietuvos Seimo balsavimų analizė. In Ramonaitė, A. et al. (2009). *Partinės demokratijos pabaiga? Politinis atstovavimas ir ideologijos*. Vilnius: Versus Aureus, 53-87.

⁷ Tačiau V.Morkevičius ir R.Užupytė pristatė metodologines socialinių tinklų analizės galimybes nagrinėjant Seimo narių balsavimą, žr. Užupytė, R. Morkevičius, V (2013). Lietuvos Seimo narių balsavimų tyrimas pasitelkiant socialinių tinklų analizę: tinklo konstravimo metodologiniai aspektai, *IVUS* 2013, 170-175.

Pagrindinės darbo hipotezės : Seimo narių bendradarbiavimui įtakos turi partiškumas, specializacija (darbas nuolatiniame komitete), priklausymas valdančiajai daugumai ar opozicijai , teritoriškumas (atstovavimas vieno miesto rinkėjams).

Tyrimo metodai: Kaip jau minėta, šiame darbe naudojami socialinių tinklų analizės įrankiai, kokybinė LRS narių bendradarbiavimo tinklų analizė bei statistinė šių tinklų analizė.

Darbas sudarytas iš 4 dalių. Pirmojoje dalyje aptarsime privačias įstatymų iniciatyvas ir jų galimą panaudojimą parlamentiniam elgesiui tirti. Antrojoje dalyje apžvelgsime tyrimus, taikančius socialinių tinklų analizę parlamentarų ryšiams tirti. Trečiojoje dalyje teoriškai pagrįsime ir iškelsime tyrimo hipotezes. Ketvirtojoje dalyje pristatysime tyrime naudotus duomenis, metodus bei pateiksime tyrimo rezultatus.

1. Privačios parlamento narių įstatymų iniciatyvos

Šiame darbe Lietuvos Seimą nagrinėjant kaip tam tikrą socialinį tinklą ir ryšį tarp tinklo narių laikant bendrai inicijuotą įstatymo projektą, verta iš arčiau pažvelgti į privačias Seimo narių įstatymų iniciatyvas, kurių pagrindu ir formuojasi bendradarbiavimo tinklas. Šiame skyriuje trumpai aptariama, kokia yra privačių parlamentarų iniciatyvų specifika, kaip Lietuvos Respublikos Seimo nariai naudojami jiems suteikta įstatymų iniciatyvos teise, ką tai sako apie Lietuvos Seimo darbą, taip pat pagrindžiama, kodėl tokios iniciatyvos gali būti parlamentinio elgesio tyrimo objektas.

1.1 Privačių parlamento narių įstatymų iniciatyvų pobūdis ir ribojimai

Parlamentai demokratinėse valstybėse, nors ir turintys ne vieną funkciją, visų pirma suvokiami kaip įstatymo leidybos institucija. Nors įprasta kalbėti apie klasikinį įstatymų leidžiamosios, įstatymo vykdomosios ir teisinės valdžios skirstymą, kur atskiromis veiklomis užsiima atitinkamai parlamentai, vyriausybės ir teismai, tačiau įsitvirtinusiose šiuolaikinėse parlamentinėse demokratijose įstatymų leidybos darbotvarkės sudarymo iniciatyvą savo rankose laiko parlamentinės daugumos kontroliuojamos vyriausybės. Taigi pagrindiniais veikėjais įstatymų leidybos procese tampa vyriausybė ir ją kontroliuojanti parlamentinė dauguma. Šie veikėjai bandydami įgyvendinti vyriausybės programą teikia didžiąją dalį įstatymų projektų ir jų pataisų. D.Olson ir P.Norton netgi suformulavo 90 % procentų taisyklę, kuri teigia, kad daugeliui atveju vyriausybė nustato 90 % parlamentinių darbotvarkių.⁸ Nors būtent toks skaičius vargu ar empiriškai tikslus, tačiau jis iliustruoja vyriausybių dominavimą teisėkūros procese.

Žinoma, įstatymų iniciatyvos teisę išlaiko ir atskiri parlamento nariai ar jų grupės. Tačiau darbotvarkės nustatyme dominuojant vyriausybei, atskiros individualios parlamento narių iniciatyvos dažnai yra ribojamos ir laikomos ne tokiomis reikšmingomis. Maža to, kad įsitvirtinusiose parlamentinėse demokratijose privačios parlamento narių iniciatyvos gana stipriai ribojamos - parlamento nariams vis tiek tiekiant įvairius pasiūlymus jų „sėkmės“ galimybės (galimybė, kad pasiūlymas taps įstatymu) yra labai menkos. Todėl kai kurie tyrinėtojai linkę vadinti tokį parlamentarų elgesį pseudoteisėkūra. Turint omenyje, kad parlamentarai teikdami siūlymą žino, jog turi menkas galimybes tą siūlymą realiai įgyvendinti, galima sakyti, kad toks politiko elgesys turį kitokią paskirtį nei reguliacinę, kuri paprastai suvokiama kaip pagrindinis tikslas, teikiant įstatymo projektus. Svarstant apie tokius projektus kaip apie pseudoteisėkūros pasireiškimus, išvelgiama jų komunikacinė paskirtis –

⁸ Olson, D. ir Norton, P. (1996) "Legislatures in Democratic Transition." *Journal of Legislative Studies* 2 (1), 9

privačios įstatymo iniciatyvos daugiau siekia atkreipti dėmesį į tam tikrą problemą ir įžiebt diskusijas bei svarstymus, nei teisiškai sureguliuoti tam tikrą viešosios politikos sritį.⁹

Parlamento narių galimybių teisėkūros procese apribojimai dažniausiai institucionalizuojami formaliose sprendimų priėmimo taisyklėse ir procedūrose, t.y. įtvirtinami parlamentų statuteose.¹⁰ I. Mattsonas aprašydamas šiuos apribojimus išskiria keletą būdų, kaip jie yra įgyvendinami – a) nustatant minimalų įstatymų leidybos iniciatyvos subjektų skaičių; b) apibrėžiant laikotarpį, per kurį būtina užregistruoti ir pateikti svarstyti teisės aktų projektus; c) teikiamiems projektams iškeliant tam tikrus juridinės technikos reikalavimus; d) nustatant tam tikrus teikiamų projektų turinio reikalavimus, e) numatant, kad teisės aktų projektų nagrinėjimo procedūra gali būti užbaigiama parlamento komitetuose.¹¹

A. Lukošaitis nagrinėdamas tokių taisyklių taikymą Lietuvos parlamento atveju priėjo išvadą, jog Seimo nariams suteiktos teisėkūros iniciatyvos teisės yra mažai suvaržytos – nėra jokio reikalavimo, kad Seimo nario inicijuojamą projektą turėtų paremti tam tikras jo kolegų skaičius, taip pat nėra nustatyti terminai, per kuriuos Seimo narių būtų užregistruojami ir svarstomi.¹² Taigi Lietuvos Seimo nariams palikta pakankama laisvė teikti privačias įstatymo iniciatyvas. Nesant jokio minimalaus Seimo narių skaičiaus pasirašančio įstatymo projektą reikalavimo, nemažai privačių įstatymų projektų iniciatyvų yra pateikiama individualiai, tačiau išlieka nemažai atvejų, kai įstatymo projektai iškeliami kolektyviai – bent dviejų, o dažnu atveju ir daugiau Seimo narių. Būtent tokie įstatymo projektai ir domina šio darbo autorių. Tiksliau sakant, ne patys įstatymo projektai, bet iš jų iniciavimo kylantis Seimų narių bendradarbiavimas.

1.2 Privačių įstatymo iniciatyvų LRS mastas ir efektyvumas

Prieš pradėdant plačiau kalbėti apie politikų bendradarbiavimą, inicijuojant įstatymo projektus, vertėtų panagrinėti ir paprasčiausią Lietuvos Respublikos Seimo teisėkūros statistiką. Tai gali padėti atsakyti į klausimą - kokią vietą Lietuvos Seime užima Vakarų demokratijose dažnai nuvertinamos privačios parlamento narių iniciatyvos?

Žvelgiant į Lietuvos Respublikos Seime 2012 – 2016 m. kadencijoje užregistruotų teisės aktų statistiką, nekyla abejonių, jog Seimo nariai tikrai aktyviai naudojami jiems suteikta ir mažai suvaržyta

⁹ Marsh, D. ir Melvyn, D. (1988). "Private Member's Bills", Cambridge: Cambridge University Press, 24

¹⁰ Lukošaitis, A. (2005), Parlamento institucionalizacija ir teisėkūros procesas: Lietuvos atvejis. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 179. (Nuo A. Lukošaičio atlikto tyrimo šio taisyklės nepasikeitė)

¹¹ Mattson, I. (1995). Private Members Initiatives and Amendments. IN Doring, H. (ed.). Parliaments and Majority Rule, New York: St. Martin's Press p. 448- 487

¹² Lukošaitis, 179

įstatymų iniciatyvos teise. Šioje Seimo kadencijoje nuo pirmosios ir šeštosios sesijos (2012 -11- 16 iki 2015 06 30) iš viso buvo įregistruotą 3384 teisės aktų projektų – tiek įstatymų projektų, tiek įvairių rezoliucijų bei nutarimų.¹³ Iš jų 155 užregistravo Respublikos prezidentas, Vyriausybė užregistravo 974 projektus, tuo tarpu Seimo nariai užregistravo net 2255 projektus. Visa tai sudaro atitinkamai 4,5 %, 28,7 %, 66,6 % nuo visų teiktų pasiūlymų. Šie skaičiai kalba patys už save – Lietuvos Seimo nariai ypatingai dažnai naudojami jiems suteikta įstatymų iniciatyvos teise, smarkiai lenkdami kitas šią teisę turinčias institucijas – Prezidentą ir Vyriausybę. Taigi minėta 90 % taisyklė čia tikrai negalioja, netgi krypta į priešingą pusę. A. Lukošaitis tai įvardija kaip neigiamą procesą ir vadina tai įstatymų infliacija, kuri perkrauna parlamento darbotvarkę bei neigiamai veikia šios institucijos efektyvumą. Taip pat tai atspindi prastai sureguliuotą parlamentinės darbotvarkės kontrolę.¹⁴

Visgi reikia pabrėžti, kad kiekybė tikrai ne visada atspindi kokybę. Parlamentarai gali teikti daug projektų, tačiau esminis klausimas – kiek iš jų yra sėkmingi? Kitaip tariant, kiek iš jų tampa įstatymais? Pažvelgę į tokią statistiką matome, jog buvo priimti 893 Seimo narių įstatymų projektai. Tai sudaro 39,6 %. Matant šį skaičių, reikia turėti omenyje, kad nemaža dalis projektų – net 1018 dar nebaigti svarstyti, taigi toks skaičius gali kisti priklausomai nuo šių projektų sėkmės ateityje. Žvelgiant į tuos Seimo narių įstatymų projektus, kurie buvo atmesti, jų skaičius siekia 218 ir sudaro 9,7 %, nuo teiktų projektų. Palyginimui sėkmingi buvo 74,9 % iš Vyriausybės teiktų projektų bei 87,7% Prezidento teiktų projektų. Atmesti buvo 1,7 % Vyriausybės ir 2,5 % Prezidento siūlymų.

Nors iš šių „sėkmės“ ir „nesėkmės“ rodiklių matome, jog Seimo narių iniciatyvos nusileidžia Vyriausybės ir Prezidento pasiūlymams, visgi galime galima konstatuoti, kad 39 % procentų „sėkmės“ rodiklis yra daugiau negu geras kitų parlamentinių demokratijų kontekste. Daugelyje Vakarų Europos valstybių toks rodiklis yra sunkiai įsivaizduojamas, ten šis įvertis įprastai yra žemas. Pavyzdžiui. Prancūzijoje jis siekia 6,7 %, Didžiojoje Britanijoje 8,2 %, Suomijoje vos 1,4 %.¹⁵ Egzistuoja panašių į Lietuvą atvejų – štai Portugalijoje sėkmingi yra 33,5 % parlamento narių pasiūlymų¹⁶, o mūsų šiaurinėje kaimynėje Estijoje šis rodiklis siekia 34,2 %.¹⁷ Žinoma, tokius skirtumus gali lemti daug įvairių priežasčių – viena iš jų yra skirtingi parlamentarų iniciatyvos suvaržymai - tačiau šiame darbe nesiimsime nagrinėti priežasčių, lemiančių aukštą rodiklį Lietuvos atveju. Visgi reikia pasakyti, jog

¹³ LRS teisėkūros statistiniai duomenys http://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=252&p_k=1 [žiūrėta 2015 12 15]

¹⁴ Lukošaitis, 209

¹⁵ Brunner, M. (2013). Parliaments and Legislative Activity. Motivations for Bill Introduction. Leverkusen: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 15

¹⁶ Ten pat, 16

¹⁷ Slovak, M. and Pajala, A. (2015), Sponsoring Private Member's Bills in Finland and Estonia: The Electoral Context of Legislative Behaviour, Scandinavian Political Studies, 7

toks įvertis yra pakankamai iliustratyvus ir rodo, jog ne visais atvejais galima sutikti su autoriais, teigiančiais, jog privačios parlamentarų įstatymų iniciatyvos yra pseudoteisėkūriniai aktai, turintys tik komunikacinę paskirtį. Lietuvos atveju matome, kad Seimo narių pasiūlymai gali virsti įstatymais, taigi be komunikacinės paskirties atlieka reguliacinį vaidmenį.

1.3 Privačios įstatymų iniciatyvos kaip parlamentinio elgesio tyrimo objektas

Kokią dar informaciją, be šios paprasčiausios statistikos, gali suteikti privačių parlamentarų iniciatyvų analizė? Pastaruoju metu daugėja tyrėjų, teigiančių, kad tokių duomenų analizė gali pakankamai gerai atskleisti atskirų politikų preferencijas ir jų tarpusavio panašumus ir be abejo padėti geriau suprasti politikų elgesį parlamente. Tuo pačiu tai gali pakeisti arba papildyti kitus populiarius analizės būdus.

Kalbant apie tokius analizės būdus, ko gero labiausiai dominuojanti tyrimų sritis, nagrinėjanti politikų elgesį parlamente, yra vardinių balsavimų analizė - „roll – call voting analysis“, kaip tai vadinama anglakalbėje literatūroje. Ši tyrimų kryptis gimė JAV, tačiau neretai yra naudojama ir tyrinėjant parlamentarų elgesį kitokiose institucinėse sąrangose. Balsavimo analizė yra vienas populiariausių būdų įvertinti parlamento narių politines preferencijas, tuo pačiu atskleisti, kaip parlamentuose esančios skirtys atspindi partiškumą ir ideologinę poliarizaciją. Ši analizė taipogi naudojama vertinant partijų vieningumą ir discipliną.

Tačiau vis dažniau toks analizės būdas sulaukia kritikos, ypač kalbant apie politines preferencijas, kaip nepakankamai efektyvus ir neatspindintis tikrųjų politikų preferencijų. Bene svarbiausia, ką pabrėžia kritikuojantys tokį tyrimo būdą, yra tai, kad balsavimo rezultatai yra stipriai įtakojami išorės spaudimo – visų pirma partinės disciplinos. Todėl imamasi kitokio tipo duomenų analizės, kuri galėtų suteikti daugiau informacijos. Tarp tokių alternatyvių analizės objektų galima paminėti parlamente sakomų kalbų ir debatų analizę¹⁸, šalia atsiduria ir privačių įstatymo iniciatyvų analizė, kuri mūsų atveju yra svarbiausia.

Iš esmės egzistuoja bent keletas privalumų, kurie yra pabrėžiami renkantis būtent privačių įstatymo iniciatyvų analizę. Žinomas socialinių tinklų tyrinėtojas J.Skvoretz su kolega T.Burkett teigia, jog tyrinėjant parlamentarų elgesį, tokio tipo bendradarbiavimo duomenys turi bent kelis pranašumus lyginant su balsavimo analizėmis. Autorių teigimu, atsiranda galimybė nagrinėti pakankamai didelį įstatymų projektų kiekį – tai yra neapsiribojama tais įstatymais, kurie pasiekia galutinę teisėkūros

¹⁸ Proksch, S.O. ir Slapin, J. B.(2012) “Institutional Foundations of Legislative Speech”, *American Journal of Political Science*, 56(3),520–537.

parlamente fazę balsavimą. O ankstesnėse teisėkūros fazėse vyksta nemažiau įdomus ir svarbūs dalykai, nei paskutinėje balsavimo fazėje. Remdamasis JAV pavyzdžiu, autorius teigia, jog svarbiausi veiksmai sprendimų priėmimo procese yra atliekami dar iki balsavimo fazės.¹⁹ Be to, išnyksta šališkumas atsirenkant svarbius ir nesvarbius atvejus, kas pakankamai įprasta balsavimo analizėje.

Būtent tai, kad atsiranda galimybė nagrinėti politiko elgesį ankstesnėse fazėse nei balsavimas kaip tyrimo pranašumą pateikia ir kiti autoriai. Teigiama, kad skirtingose teisėkūros fazėse skirtingai pasireiškia įvairūs instituciniai suvaržymai. Galima teigti, kad balsavimas yra žymiai labiau matomas veiksmas, jam parlamento darbe suteikiama didesnė reikšmė. Pasak E.Aleman, balsavimas gali būti suvoktas kaip viešoji gerybė, turinti įtakos partijos įvaizdžiui/ prekiniam ženklui, todėl nukrypimas nuo normos balsuojant yra stipriai nepageidaujamas, kadangi tai gali pakenkti partijos reputacijai tiek rinkėjų, tiek koalicijos partnerių akyse. Be to, parlamentinėje demokratijoje, balsuojant dėl svarbių įstatymų, įvairios deviacijos gali netgi grėsti vyriausybės išlikimui. Taigi tokie veiksmai yra sankcionuojami, jų stengiamasi išvengti įvairiomis disciplinuojančiomis priemonėmis, kuriomis disponuoja partijų lyderiai ir vadovybės. Taigi balsuojant individualūs politikai dažnai patiria stipresnius institucinius suvaržymus ir spaudimą. Tai gali reikšti, jog balsavimo veiksmas ne visada atspindi tikrąsias politiko preferencijas. Įstatymo iniciavimo ar jo parėmimo veiksmas teoriškai yra žymiai mažiau suvaržytas ir paveiktas įvairių disciplinuojančių priemonių, taigi gali labiau atspindėti tikrąsias politiko preferencijas.²⁰

Nukrypimo nuo partijos pozicijos atveju toks veiksmas yra suvokiamas kaip mažai žalingas, todėl nėra akylai kontroliuojamas. Be to, įstatymo iniciavimas yra visiškai savanoriškas veiksmas – parlamento nariai tai daro savo iniciatyva. Tuo tarpu balsavimas yra privalomas veiksmas, kur būtina priimti vienokį ar kitokį sprendimą. Dėl minėto mažesnio partijos disciplinos poveikio galimas intensyvesnis tarppartinis bendradarbiavimas, kuris gali neatsispindėti analizuojant tik balsavimus. Taip pat balsavimo analizė gali atskleisti vieną elgesio parlamente dimensiją – partinę/ideologinę. O kalbant apie įstatymų iniciavimą ir rėmimą, teigiama, jog tokių duomenų analizė gali atskleisti daugiau ir įvairesnių dimensijų bei skirčių parlamentarų elgesyje.²¹

Matome, kad privačios parlamentarų iniciatyvos ir jų analizė gali suteikti nemažai informacijos apie politikų elgesį parlamente, kuri sunkiai apčiuopiama kitais analizės būdais. Reikia pasakyti, kad

¹⁹ Burkett ir Skvoretz., 5-7

²⁰ Alemán, E. et al. (2009) .Comparing Cosponsorship and Roll-Call Ideal Points. Legislative Studies Quarterly 34 (1): 87-116.

²¹ Ten pat, 92

analizuojant privačias politikų iniciatyvas neretai pasitelkiami socialinių tinklų analizės įrankiai. Tokie duomenys labai tinkami tokiam analizės būdai, kadangi dažnai įstatymų projektai būna siūlomi ne individualiai, o kartu su kolegomis parlamente arba politikai tiesiog remia vieni kitų siūlymus, taip bendrai išreikšdami, kad dabartinis „status qua“ jų netenkina. Tokie bendri politikų veiksmai iš socialinių tinklų perspektyvos laikomi ryšiais tarp atskirų politikų. Visuma tokių ryšių sudaro tinklą, kurį galima nagrinėti pasitelkiant socialinių tinklų analizės įrankius – keliant pagrindinį tyrimo klausimą, kas gi lemia tokių ryšių ir tinklo susidarymą. Visgi prieš pradėdant analizuoti mūsų turimus duomenis reikėtų aptarti šioje srityje jau egzistuojančius tyrimus ir išskirti tyrimo hipotezes. Tai ir padarysime kituose darbo skyriuose, pradėdant nuo egzistuojančių tyrimų aptarimo.

2. Parlamento narių socialinių tinklų tyrimai

2.1 Tyrimai JAV

Pirmieji tyrimai, nagrinėjantys parlamento narių bendradarbiavimą, atsirado JAV. Ko gero visiškai natūralu, kad būtent šios šalies tyrėjai pirmieji susidomėjo tokiu tyrimo objektu, kadangi čia dominuoja daugiau individualistinis požiūris į parlamento veiklą, o Europoje daugiausiai koncentruojamasi į partijas - dominuoja kolektyvistinis požiūris. Turint omenyje institucinius skirtumus tarp JAV politinės sistemos ir sistemos, įtvirtintos daugelyje Europos valstybių, iš tiesų sunku taip paprastai perkelti JAV suformuluotas teorijas į europinį kontekstą. Visgi svarbu susipažinti su šiuose tyrimuose išplėtotais teiginiais, tuo labiau, kad kai kurie iš jų gali būti pritaikomi ganėtinai universaliai.

Tyrėjus jau nuo seno domino įvairūs politikų tarpusavio ryšiai ir jų priežastys bei pasekmės. Ankstyvieji tyrimai, nagrinėję ryšius tarp politikų, daugiausiai rėmėsi duomenimis, gautais apklausiant pačius politikus. Štai S.Patterson ir G.Caldeira naudodamiesi politikų apklausomis tyrinėjo draugystės ir pagarbos ryšius tarp politikų.²² Jų tyrimai parodė, jog draugystės ryšiai tarp politikų yra labai svarbūs informacijos sklaidai. Tyrimai patvirtino ir partiškumo svarbą draugystės ryšių susidarymui, kitas svarbus veiksnys buvo tiesiog geografinis atstumas tarp politikų gyvenamųjų vietų. Tuo tarpu politikų išsilavinimo lygis ir parlamentinio darbo patirtis nebuvo veiksniai, skatinantys draugystę, tačiau jie skatino tarpusavio pagarbos jausmą. Kitas, vėlesnis tyrimas atskleidė, kad politinės draugystės ryšiai yra vienas iš vienodą balsavimą parlamente paaiškinančių veiksnių net ir kontroliuojant partinius ir ideologinius tarpusavio panašumus.²³ Visgi tokie tyrimai rėmėsi apklausomis, kas automatiškai įveda tam tikrą šališkumą, nes politikai tikrai ne visada gali būti visiškai nuoširdūs kalbėdami apie savo asmeninius ryšius. O taip pat tokie iš lokalių apklausų gaunami rezultatai yra sunkiai generalizuojami ir pritaikomi kitoms aplinkoms.

Taigi ieškant kitokių ryšių tarp politikų tyrimo formų ir patikimesnių, tiesioginių duomenų, buvo atsigręžta į bendrą įstatymų iniciavimą ar tokių iniciatyvų rėmimą (angl. sponsorship, co-sponsorship). Juo labiau, kad tokie duomenys turi daugiau dimensijų, ne vien ryšio nebuvimą ar buvimą. Vienas pirmųjų autorių, kuris pradėjo bendras įstatymų iniciatyvas JAV Kongrese nagrinėti kaip socialinį tinklą buvo J.Fowler. Jis savo darbe, taikydamas socialinių tinklų analizės įrankius, parodė, jog politiko

²² Caldeira, G. A., ir Patterson, S. C. (1987). Political Friendship in the Legislature. *The Journal of Politics*, 49(4), 953–975; Caldeira, G. A., Clark, J. A., ir Patterson, S. C. (1993). Political Respect in the Legislature. *Legislative Studies Quarterly*, 18(1), 3–28.

²³ Arnold, L. W., Dean, R. ir Patterson, S.C. (2000). Friendship and Votes: The Impact of Interpersonal Ties on Legislative Decision Making. *State and Local Government Review* 32:142-47

vieta socialiniame tinkle ir jo centriškumas jame turi įtakos tam, kaip seksis jo inicijuotam ar paremtam įstatymo pasiūlymui.²⁴ Kitame tyrime J. Fowler kartu su kolega W. Tam Cho, nagrinėdami JAV Senato bendradarbiavimo teisėkūroje tinklus atrado, kad tokio tinklo ypatybės atitinka D.Watts ir S.Strogatz išskirtą²⁵ „mažo pasaulio“ tipą. Tokio tipo tinklai pasižymi keletu savybių – visų pirma, atstumai tarp atskirų tinklo veikėjų (mazgų) yra pakankamai menki, tuo pačiu yra gana aukštas susigrupavimo (ang.clustering) lygis, kas reiškia, kad tam tikri veikėjai yra glaudžiai susiję savo grupėje, bet pernelyg nenutolę nuo kitų grupių.²⁶ Autoriai teigia, kad tokie bendradarbiavimo tinklo parametrai yra viena iš efektyvaus Senato veikimo prielaidų. Susiklosčius tokiems ryšiams komunikacija ir informacijos sklaida yra žymiai geresnė, tuo pačiu parlamentas yra įgalintas priimti daugiau svarbių įstatymų. Jų tyrimas parodo, jog tuo metu, kai JAV Senatas pasižymėjo būtent „mažo pasaulio“ tinklo charakteristikomis, buvo priimta daugiau svarbių įstatymų.²⁷

Pastarieji tyrimai atspindi vieną iš galimų ir tyrėjų taikomų strategijų, analizuojant tokius bendradarbiavimo tinklus. Tokiu atveju ryšiai tarp parlamentarų ir bendros iš šių ryšių sudaryto tinklo charakteristikos yra laikomos nepriklausomu kintamuoju. Kitaip tariant, tiriama, kokią įtaką politiko padėtis tinkle ir tinklo ypatybės turi politikui elgesiui, teisėkūros procesui, balsavimui ar dar kitiems procesams parlamente. Be J.Fowlerio, tokio tipo tyrimus atliko ne vienas tyrėjas. J.Kirkland viename iš savo tyrimų rėmėsi socialinių tinklų analizėje ir apskritai sociologijoje be galo populiaria ir įtakinga M.Granovetterio suformuluota „silpnųjų ryšių“ teorija.²⁸ Ši teorija teigia, kad ne stiprieji ryšiai (pvz., draugystės), o silpnieji ryšiai (pvz., pažinties) yra esminiai informacijos sklaidai. Kaip pavyzdį M. Granovetteris pateikia darbo paieškos procesą, savo tyrimu parodydamas, kad žmonės ieškodami darbo naudingesnės ir įvairesnės informacijos gauna per mažai pažįstamus žmones lyginant su artimaisiais ir artimais draugais. J.Kirkland remdamasis šia teorija įrodinėja, kad silpnieji ryšiai- ryšiai tarp pakankamai skirtingų politikų - yra svarbūs ir teisėkūros procese, jie lemia sėkmingesnę įstatymo pasiūlymo priėmimą.²⁹

Kita strategija, taip pat sėkmingai naudojama tyrėjų, nagrinėjant bendradarbiavimo tinklus teisėkūroje, yra laikyti ryšius tarp atskirų politikų priklausomu kintamuoju. Kitaip tariant, tokiu atveju

²⁴ Fowler, J.H. (2006). Connecting the Congress: A Study of Cosponsorship Networks. *Political Analysis*, (14), 456–487.

²⁵ Watts, D., Strogatz, S. (1998.) Collective Dynamics of ‘Small-World’ Networks. *Nature*, 393, 440–42.

²⁶ Ten pat, 441

²⁷ Tam Cho, W.K ir Fowler, J.H. (2010). Legislative success in a small world: Social network analysis and the dynamics of Congressional legislation. *Journal of Politics*. 72(01), 124–135

²⁸ Granovetter, M.S. (1973). The Strength of Weak Ties. *The American Journal of Sociology*, 78(6), 1360–1380.

²⁹ Kirkland, J. (2011). The Relational Determinants of Legislative Outcomes: Strong and Weak Ties Between Legislators. *Journal of Politics*, 73(03), 896

nagrinėjama, kokios politikų savybės, instituciniai ar dar kiti veiksniai skatina bendrai siūlyti ar remti įstatymo projektus – žvelgiant iš socialinių tinklų perspektyvos – formuoti tarpusavio ryšius. Čia galima paminėti K.Bratton ir S.Rouse tyrimą, kuriame nagrinėjamas tokio pobūdžio bendradarbiavimas devyniose JAV valstijose. Šiame tyrime aptinkama, kad ryšio susidarymą tarp politikų didesne ar mažesne dalimi gali paaiškinti ideologinis atstumas kairės – dešinės skalėje, partiškumas bei įvairios politikus vienijančios socialinės charakteristikos, o taip pat ir atstumas tarp apylinkių, kur buvo išrinkti politikai.³⁰ Egzistuoja ir tyrimai, patvirtinantys vienodos religijos ir lyties įtaka ryšio tarp politikų formavimuisi.³¹ Šiame darbe yra taikoma būtent pastaruosiuose tyrimuose taikoma kryptis, ryšiai laikomi priklausomais kintamaisiais bei ieškoma atsakymo į klausimą, kas gi lemia ryšio tarp Lietuvos Seimo narių atsiradimą.

2.2 Tyrimai už JAV ribų

Nors bendradarbiavimo inicijuojant įstatymo projektus gimė ir labiausiai išplėtoti JAV, tačiau egzistuoja tyrimų ir už JAV ribų, kur susiformavusi kitokia institucinė sąranga. Bene daugiausiai tokių tyrimų buvo atlikta nagrinėjant Lotynų Amerikos valstybių parlamentų veiklą. Čia pirmiausiai reikia paminėti E.Aleman ir E.Calvo tyrimą, nagrinėjantį ir lyginantį parlamentarų bendradarbiavimą Argentinoje bei Čilėje. Šis tyrimas parodė, jog Argentinos ir Čilės parlamentarai yra labiau linkę bendradarbiauti, jeigu yra iš tos pačios partijos, dirba tame pačiame nuolatiname komitete bei yra iš gretimo regiono. Taip pat buvo tikrinama rinkimų sistemos ir teritoriškumo įtaka parlamentarų elgesiui. Paaikškėjo, jog politikų išrinkimas toje pačioje daugiamandatėje rinkiminėje apygardoje skatino ryšius tarp Argentinos politikų, bet toks efektas nepasireiškė Čilės atveju, kur rinkiminėse apygardose susidaro didesnė konkurencija. E.Aleman taip pat tyrinėjo Kolumbijos atvejį, čia buvo labiau koncentruojamasi į ryšius tarp skirtingų partijų narių, pagal tai ir keliamos hipotezės. Šio tyrimo rezultatai atskleidė, jog Kolumbijos kairieji yra labiausiai vieningi bendrai inicijuojant įstatymo projektus, tuo tarpu liberalai atvirkščiai – labiau linkę bendradarbiauti su kitų partijų nariai, negu su partijos kolegomis.³² Kitas tyrimas, nagrinėjęs politikų bendradarbiavimą Argentinoje, koncentruojasi į politikų karjeros ambicijas ir įvairių politinių postų siekimą. Čia teoretizuojama, jog politikai, turintys ambicijų tapti gubernatoriais ar merais skirtingose vietose, bus linkę labiau bendradarbiauti

³⁰ Bratton, K., ir Rouse, S. (2011). Networks in the Legislative Arena: How Group Dynamics Affect Cosponsorship. *Legislative Studies Quarterly*, 36(3), 423-460.

³¹ Gross, J.H. ir Cosma, S. (2009). Cosponsorship in the U.S. Senate: A Multilevel Approach to Detecting Subtle Social Predictors of Legislative Support.

³² Alemán, E. (2015). Coauthorship Ties in the Colombian Congress, 2002-2006. *Colombia Internacional*, () 23-42. žiūrėta 2015.12.26 per internetą: <http://www.redalyc.org/articulo.oa?id=81235391003>>

tarpusavyje. Autoriai atranda teigiamą ryšį gubernatorių lygmenyje, tačiau tai nepasitvirtina žemesniame merų lygmenyje.³³

Kalbant apie panašaus pobūdžio tyrimus Europos valstybėse, reikia pastebėti, kad jų tikrai nėra gausu. Tai iš dalies gali būti nulemta to, kad Europos demokratijose dominuoja partinio lygmens tyrimai, mažiau dėmesio skiriant žemesniam tyrimo lygmeniui. Visgi galima paminėti bent keletą darbų, kuriuose nagrinėjamas toks parlamentarų bendradarbiavimas. M.Chiru ir S.Neamtu nagrinėja Rumunijos parlamento atvejį, lygindami parlamentarų bendradarbiavimo tinklus prieš ir po rinkiminės sistemos reformos, kuri pertvarkė Rumunijos rinkiminę sistemą į labiau mažoritarinę, individualius kandidatus orientuotą pusę. O tai bent teoriškai turėtų susilpninti partinę discipliną ir paskatinti aktyvesnę ryšių kūrimą už partijos ribų. Tačiau statistinė socialinio tinklo analizė nepatvirtino, kad rinkimų sistemos pokytis turėjo esminės įtakos parlamentarų bendradarbiavimui – tiek partiškumas, tiek darbas viename nuolatiname komitete geriausiai paaiškina bendradarbiavimą tiek prieš reformą, tiek po reformos.³⁴

Dar vienas pavyzdys, kur nagrinėjama Europos šalies parlamentas yra T.Louwerse ir S.Owersje Olandijos atvejo tyrimas.³⁵ Čia autoriai didžiausią dėmesį skiria politikų specializacijai tam tikroje viešosios politikos srityje, kuri, anot jų, turėtų būti viso bendradarbiavimo pagrindu. Autoriai atranda pakankamai ženklių specializacijos poveikį parlamentarų elgesiui, tačiau tyrimo rezultatai neleidžia teigti, jog būtent tai yra viso bendradarbiavimo pagrindas. Akivaizdų efektą turi ir tokie veiksniai kaip partiškumas, priklausymas daugumai arba opozicijai, ideologinis atstumas tarp parlamento narių.

Vertas paminėjimo yra italų tyrėjų P.Parigi ir L.Sartori darbas. Savo tyrime autoriai nagrinėja bendras įstatymų iniciatyvas tarp Italijos krikščionių demokratų bei komunistų partijų aštuntame XX a. dešimtmetyje. Tiesa, čia imamas kiek skirtingos tyrimo strategijos – autoriai pačias partijas laiko socialiniu tinklu ir savo tyrime ieško skirčių partijų viduje. Pasak jų, tokiaime tinkle veikia dvi prieštaraujančios jėgos – iš vienos pusės partijų vidinės frakcijos kovoja dėl įtakos partijoje, iš kitos pusės reikalinga pakankama partijos vienybė veikiant prieš kitas partijas.³⁶ Tyrimo rezultatai parodė, jog nors bendradarbiavimas vyko griežtai pagal partijų ribas, partijų viduje buvo reikšminga skirtis tarp

³³ Micozzi, J.P. (2014), Alliance for progress? Multilevel ambition and patterns of cosponsorship in the Argentine House, *Comparative Political Studies* 47(8), 1186–1208.

³⁴ Chiru, M. ir Neamtu, S. (2012). Parliamentary representation under changing electoral rules: Co-sponsorship in the Romanian parliament//In Inaugural General Conference of the ECPR Standing Group on Parliaments, *Parliaments in Changing Times* (Dublin:), 24–27.

³⁵ Louwers., T ir Otjesm, T. (2015). The Impact of Parliamentary Specialisation on Cosponsorship, *The Journal of Legislative Studies*, 21(4), 476-494.

³⁶ Parigi, P. ir Sartori, L. (2014) The political party as a network of cleavages: disclosing the inner structure of Italian political parties in the seventies. *Social Networks*, 36, 56

politikų iš žemės ūkio regionų ir pramoninių regionų. Taigi skirtys partijų viduje atitiko to meto Italijos visuomenėje egzistavusiais skirtis.³⁷

2.3 Parlamentinio bendradarbiavimo reikšmė

Žiūrint iš kitos teorinės pusės ir užduodant klausimą – ką visgi reiškia parlamentarų bendradarbiavimas teisėkūroje? – galima teigti, kad tyrimuose, nagrinėjančiuose bendradarbiavimą inicijuojant įstatymų projektus taip pat dominuoja keletas krypčių, susiformavusių JAV, kuriose skirtingai suvokiama tokio bendradarbiavimo paskirtis ir jo nešama informacija.

Pirmoji kryptis yra siejama su D. Mayhew pavarde ir jo išplėtota rinkiminio ryšio teorija (angl. electoral connection). D. Mayhew teigia, kad esminis politiko tikslas yra būti perrinktam, o įstatymų iniciavimą ar to iniciavimo rėmimą jis neabejotinai laiko vienu iš būdų pasiekti šį politiko tikslą. Taigi dauguma politiko veiksmų bus nukreipti į išorę, t.y. į savo rinkėjus. Šiame modelyje bendradarbiavimas su kitais parlamento nariais suvokiamas kaip signalas savo rinkėjams, kiti „signalizavimo“ būdai gali būti įvairios kalbos, interviu, vieši pareiškimai ar straipsniai žiniasklaidos priemonėse. Svarbu tai, kad tai pakankamai lengvas ir „pigus“ būdas patenkinti rinkėjų lūkesčius, galintis atnešti rezultatus, gerokai pranoksiančius įdėtas pastangas. JAV atveju, kur egzistuoja stiprus ryšis su savo apygarda, šis signalas būtent ir yra skirtas apygardai. Pagal tokią „signalizavimo“ logiką pačio įstatymo priėmimas netgi nėra toks svarbus kaip signalas savo rinkėjams, jog politikas rūpinasi jų interesais.³⁸ Pagal tokį modelį, parlamentarai bendradarbiaus tarpusavyje, jeigu toks jų žingsnis bus naudingas signalas abiejų jų apygardoms. Natūraliai tai dažniausiai gali atsitikti, kai abiejų politikų rinkėjai yra artimi vieni kitiems ideologiškai, jiems labiausiai rūpi tos pačios problemos. JAV atveju tai paprasčiausiai gali būti rinkėjai iš vienos valstijos. Būtent tokie bendri interesai gali skatinti politikų bendradarbiavimą. Visgi modelio, kurio auditorija yra išorėje, prielaida turėtų būti, kad rinkėjai turėtų žinoti tokius politikų veiksmus, jie turėtų būti viešai matomi ir pasiekti rinkėjus. Žinoma, kai kuriais atvejais politikai įvairiomis priemonėmis stengiasi pagarsinti savo veiksmus, kai kurie iš tų veiksmų natūraliai atkreipia žiniasklaidos dėmesį, o kai kurios veiksmus gali pagarsinti ir politiko oponentai. Bet tai įvyksta toli gražu ne visada ir nemaža dalis parlamentarų veiksmų taip ir lieka už uždarytų parlamento durų.

Antroji kryptis įstatymų iniciavimą ir politikų bendradarbiavimą šioje srityje suvokia kaip daugiausiai nukreiptą į vidinę auditoriją – į kolegas parlamente.³⁹ Šiame modelyje individualūs

³⁷ Parigi ir Sartori, 61

³⁸ Mayhew, D. R. (1974). *Congress: The Electoral Connection*. New Haven: Yale University Press.

³⁹ Kessler, D. ir Krehbiel, K. (1996). *Dynamics of Cosponsorship*. *The American Political Science Review*, 90(3), 555-566.

politikai suvokiami kaip orientuoti į tam tikrą viešosios politikos įgyvendinimą, taigi siekia, kad jų siūlomi įstatymai būtų priimti. Natūraliai yra buriamos koalicijos pasiekti tam tikslui. Pagrindiniai šio modelio atstovai D.Kessler ir K.Krehbiel JAV institucinėje aplinkoje į bendradarbiavimą inicijuojant įstatymo projektus žiūri kaip į tarppartinę koalicijų statybą, kuriose dalyvauja ideologiškai skirtingi politikai, o dominuoja nuosaikių pažiūrų atstovai.⁴⁰ Bendradarbiaudami tarpusavyje jie bando įtvirtinti savo reputaciją, taip pat savo iniciatyva ar parama tam tikriems projektams politikai teikia informaciją, tokią kaip ekspertizė, pagrindiniams veikėjams parlamente, nuo kurių gali priklausyti pasiūlymų sėkmė.⁴¹

Nors šie abu modeliai pakankamai skirtingi, negalima teigti, jog jie visiškai prieštarautų vienas kitam. Tuo labiau, jog skirtingų tyrimų rezultatai palankūs tiek vienam, tiek kitam modeliui. Taigi, daugiau ar mažiau, įstatymų projektų iniciavimas ir bendradarbiavimas gali būti nukreiptas tiek į išorę, tiek į vidų ir tarnauti abiem tikslams. Tai iš esmės atitiktų R.Fenno suformuluotą teiginį, kad už politikų veiksmų paprastai slypi trys motyvacijos : 1) geros viešosios politikos įgyvendinimas, 2) institucinio prestižo parlamente siekis, 3) noras būti perrinktam. Pirmieji du tikslai atitiktų modelį, nukreiptą į vidinę parlamentų veiklą, tuo tarpu trečiasis atitinka modelį, pabrėžiantį ryšį su rinkėjais, kas atitinka D.Mayhew teoriją.⁴² Tai pat abiem atvejais sutariama, jog nepriklausomai nuo to, ar įstatymų iniciavimas ir rėmimas yra išorę (rinkėjus), ar į vidų (kolegas parlamente) orientuotas veiksmas, bendradarbiavimas indikuoja bendrą politikų interesą pakeisti egzistuojantį „status quo“.

2.4 Sąvokų skirtumai tarp JAV ir Lietuvos atveju

Apžvelgus egzistuojančius tyrimus, prieš pereinant prie Lietuvos atvejo nagrinėjimo, reikėtų pabrėžti tam tikrus skirtumus, kurie egzistuoja tarp naudojamų sąvokų JAV (ir kai kurių kitų šalių) ir pritaikomų Lietuvoje, tuo pačiu ir šiame darbe.

JAV atveju tokiuose tyrimuose dažniausiai sutinkamos dvi sąvokos - tai „*sponsorship*“ ir „*cosponsorship*“. Pirmoji sąvoka reiškia, kad parlamento narys inicijuoja įstatymo projektą bei dažnu atveju, bet nebūtinai, yra jo autorius. „*Sponsorship*“ nurodo į vieną asmenį, kadangi pagal JAV Kongrese galiojančias taisykles pradinis įstatymo iniciatorius gali būti vienas Kongreso narys. Tuo tarpu antroji sąvoka nurodo, jog parlamentaras paremia kolegos inicijuotą įstatymo projektą savo parašu. Iš esmės politikai užima nelygiaverčias pozicijas santykiyje su inicijuotu projektu.

⁴⁰ Kessler ir Krehbiel, 556

⁴¹ Alemán, E. ir Calvo, E. (2013). Explaining Policy Ties in Presidential Congresses: A Network Analysis of Bill Initiation Data. *Political Studies*, 61, 359

⁴² Fenno, R. (1973). *Congressmen in committees*. Boston: Little, Brown and Co,13

J.Fowler savo straipsnyje „*cosponsorship*“ dar skirsto į aktyvų ir pasyvų. Aktyvus reiškia, kad politikas kartu su kolega dirbo prie projekto iniciavimo ir tik dėl minėtų formalių suvaržymų negali būti oficialiai įvardintas kaip iniciatorius. Tuo tarpu, pasyviu veiksmu autorius laiko tik parašo padėjimą išreiškiant paramą, neprisidėjus prie paties projekto parengimo.⁴³ Visgi visų šių koncepcijų perkėlimas į Lietuvos Seimo aplinką yra smarkiai komplikuo­tas dalykas. Kaip jau minėta, įstatymų projektus galinčių inicijuoti narių skaičius nėra apibrėžtas, o juo labiau ribojamas, taigi daugeliui atveju įstatymo projektai yra inicijuojami kolektyviai, visi pasirašiusieji ir yra iniciatoriai. Tiesa, kai kuriais atvejais teikiamų projektų aiškinamuosiuose raštuose yra įvardijamas/i pirminiai iniciatoriai. Tačiau tai neišsprendžia problemos, kadangi dažnai pirminiu iniciatoriumi įvardijamas ne vienas, o keli Seimo nariai. Be to, tokių projektų, kuriose tiksliai galima identifikuoti pirminį iniciatorių, nėra tiek daug. Taigi šiame darbe iš esmės išnyksta sąvoka „co-sponsorship“ – visi pasirašiusieji laikomi projekto bendraautoriais, turinčiais tarpusavio ryšį. Žinoma, tai iš dalies „nuskurdina“ analizę. Ko gero, Lietuvoje taip pat egzistuoja J.Fowlerio įvardintas pasyvus ir aktyvus bendradarbiavimas, tačiau tai neatsispindi analizėje. Žvelgiant iš socialinių tinklų perspektyvos, ryšiai tampa simetriški - diada A ir B turi tiek pat ryšių, kiek B ir A - socialinių tinklų analizėje tai vadinama „nekryptingu tinklu“ (angl. undirected network). Kitu atveju ryšiai tampa asimetriški - diada A ir B nėra identiška diadai B ir A- tai vadinama „kryptingu tinklu“ (angl. directed network). Pastarojo tinklo analizė gali suteikti daugiau informacijos, tačiau dėl minėtų komplikacijų šiame darbe Seimo nariai yra laikomi lygiaverčiais įstatymų projektų iniciatoriais, neatsižvelgiant į tai, kad kuris nors vienas gali būti pirminiu iniciatoriumi.

⁴³ Fowler, J.H. Connecting the Congress: A Study of Cosponsorship Networks, 458-459

3.Parlamentinį bendradarbiavimą paaiškinantys veiksniai: tyrimo hipotezės

Šiame skyriuje teoriškai pagrįsime, kokie veiksniai gali turėti įtakos parlamento narių bendradarbiavimui, tarpusavio ryšių susidarymui ir tuo pagrindu iškelsime tyrimo hipotezes.

3.1 Partiškumas

Mąstant apie tai, kokių pagrindu formuojasi bendradarbiavimo tinklai Lietuvos parlamente, turbūt kiekvienam pirmiausiai atėjusi mintis būtų, kad svariausia priežastimi turėtų būti partiškumas.

Literatūroje nagrinėjančioje parlamento narių elgesį dažnai yra nubrėžiama aiški linija tarp dviejų sistemų – prezidentinės ir parlamentinės. Pirmoje sistemoje, kurios geriausias pavyzdys būtų JAV, į parlamentą žvelgiama kaip „individų parlamentą“, kur partijos turi mažesnę įtaką politikų elgesiui, o tarp partinis bendradarbiavimas yra neretas reiškinys, taigi individualių politikų elgesys yra gana mažai suvaržytas. Tuo tarpu Europoje dominuojančioje parlamentinėje demokratijos formoje, pagrindinių veikėjų laikomos partijos, dažnai suvokiamos kaip vienalytis unitarinis veikėjas politiniame lauke. Europos demokratijos yra dažniausiai apibūdinamos kaip partinės demokratijos.⁴⁴ Parlamento veikla struktūruojama pagal partines ribas. Literatūroje, nagrinėjančioje politinę reprezentaciją ir parlamentarų elgesį Europoje, egzistuoja aiški tendencija neigti kitas parlamento narių charakteristikas nei partiškumas, kaip paaiškinančias parlamentarų nuostatas ir elgesį. Toks požiūris nėra nepagrįstas ir dažnu atveju empiriškai patvirtintas, pvz., balsavimo analizės rodo, kad Europos parlamentų nariai išties retai nukrypsta nuo partijos linijos ir balsuoja kitaip nei partijos kolegos.⁴⁵

Partiškumo svarba pabrėžiama ne tik Europos demokratijose, 1950 m. Amerikos politologų asociacijos partijų komitetas paskelbė žymųjį pranešimą, kuriame pristatė normatyvinį „atsakingų partijų“ modelį⁴⁶, kuris įtvirtina partijų svarbą ir JAV politinėje sistemoje. Šiame modelyje iš esmės teigiama, jog pagrindiniai veikėjai politinės reprezentacijos schemoje turėtų būti rinkėjai ir politinės partijos. Viena iš esminių sąlygų keliamų politinėms partijoms „atsakingų partijų“ modelyje yra partijos vieningumas – individualūs parlamento nariai turėtų veikti pakankamai vieningai su savo

⁴⁴ Olson, D.M., (2003). Cohesion and Discipline Revisited: Contingent Unity in the Parliamentary Party Group. *The Journal of Legislative Studies*, 9(4), 165.

⁴⁵ Sieberer, U. (2006) Party unity in parliamentary democracies: A comparative analysis. *Journal of Legislative Studies* 12, 176

⁴⁶ APSA (1950). Towards a More Responsible Two-Party System. *American Political Science Review* 44(3), XI–99.

partijos kolegomis taip užtikrindami efektyvų atstovavimą bei atskaitomybę.⁴⁷ Taigi partijų narių vieningas veikimas yra svarbus veiksnys geram parlamentinės demokratijos veikimui.

Politikos mokslininkus jau nuo seno domino partijų vieningumo klausimas. Šiems klausimams kelti ir nagrinėti susiformavo atskira tyrimų kryptis, nagrinėjanti partijos vieningumą ir discipliną. Galima teigti, kad šioje kryptyje dominuojančias pozicijas užima labiau racionalaus pasirinkimo prieigos šalininkai. Čia parlamentų nariai suvokiami kaip racionalūs veikėjai, siekiantys savo tikslų, iš kurių bene pagrindinis yra perrinkimas, o partijos jiems naudingos kaip funkciniai mechanizmai tokiems tikslams pasiekti. Būtent toks mechanizmas užtikrina partijų vieningumą. Tokią logiką atspindi J.Owensas, atskirų politikų veikimą partijoje aiškindamas taip: „*Norėdami pasiekti savo tikslus, atskiri politikai stoja ir veikia politinėse partijose, kadangi partijos politikui teikia struktūruoto kolektyvinio veiksmo galimybę kartu su panašiai mąstančiais kolegomis, taip pat tiesioginį priėmimą ir identifikaciją su partiniu prekės ženklu/etikete, kuris gali suteikti rinkiminį pranašumą, partijos taip pat teikia svarbius parlamentinius, teisėkūrinius resursus, įskaitant galimus postus komitetuose ar lyderio pozicijas.*“⁴⁸

Ši citata atspindi partijų vieningumo tyrinėjimuose išsiskiriančius du modelius– tai „dviejų arenų“ modelis ir „vienos arenos modelis“. „Dviejų arenų“ modelis susieja rinkiminę areną ir parlamentinę areną. Tokiu atveju partijos yra suvokiamos kaip pasekmė to, kad reikia dalyvauti ir laimėti rinkimus. Partinė organizacija, etiketė (ang.label), finansai, patarimai padeda politikams būti išrinktiems ir tai turi pasekmių politikų elgesiui jau parlamentinėje arenoje.⁴⁹ Šiame modelyje, aiškinančiame, kodėl skirtingi individualūs, su skirtingais interesais politikai palaiko partinę organizacijos formą bei jos vieningumą yra svarbi partijos etiketė/ įvaizdis. Ji, šalia individualių politiko savybių ir veiksmų, yra svarbi dedamoji kelyje į politiko išrinkimą į parlamentą. Partijos įvaizdis, turėdama įtakos perrinkimui, yra svarbi viešoji gerybė. Iš to seka, jog atskirų politikų veiksmai turi įtakos ne tik jų pačių, bet jų kolegų galimybėms būti parinktiems.⁵⁰ Taigi norėdami palaikyti atitinkamą partijos įvaizdį, atskiri politikai veikia vieningai, taip užtikrindami partijos įvaizdžio teikiamą naudą.

⁴⁷ Thomassen, J. J. A. (1994). Empirical Research into Political Representation: Failing Democracy or Failing Models? In Jennings, M.K ir Mann, T.A (sud.), Elections at Home and Abroad: Essays in Honor of Warren E. Miller, Michigan: The University of Michigan Press, 237–264.

⁴⁸ Owens, J. (2003) Explaining Party Cohesion and Discipline in Democratic Legislatures: Purposiveness and Contexts. Journal of Legislative Studies 9(4), 13.

⁴⁹ Bowler, S. (2002). Parties in a Legislature: Two Competing Explanations. In Dalton, R.J ir Wattenberg, M.P (sud.). Parties without Partisans: Political Change in Advanced Industrial Democracies, Oxford: Oxford University Press. 158-173

⁵⁰ Cox, G. ir McCubbins, M. (1993). *Legislative leviathan*. Berkeley: University of California Press, 230

Mąstydami apie parlamento narių bendradarbiavimą kartu inicijuojant įstatymo projektus šio modelio kontekste, galima daryti prielaidą, kad įstatymo projektu iškeldami tam tikrą problemą, aktualią visuomenėje, partijos nariai nebus linkę dalintis galimų pasekmių – visuomenės, žiniasklaidos dėmesio ar nuopelnų už sėkmingą įstatymo projektą su kitų partijų nariais, ypač su tolimų ideologiškai. Bendradarbiavimas už partijos ribų su politiniais priešininkais gali pakenkti partijos įvaizdžiui ir tai gali atsiliiepti per rinkimus. Tai galime sieti ir problemos nuosavybe (angl. issue ownership), kai partijos stengiasi „privatizuoti“ tam tikras visuomenėje aktualias problemas, taip uždirbdamos balsus iš rinkėjų, kuriems tos problemos yra aktualios. Galima galvoti, kad partijos nariai siūlydami įstatymų projektus nebus linkę dalintis problemos nuosavybe su kitos partijos nariais. Visgi, Lietuvos atveju tai gali būti nevisai aktualu - pagal atliktus tyrimus probleminio balsavimo aiškesnių apraiškų Lietuvoje nepastebima, nors ir negalima teigti, kad jis išvis neegzistuoja.⁵¹

Kitas, „vienos arenos“ modelis koncertuojasi ties parlamentiniu darbu, pernelyg nesiedamas partijų vieningumo su išoriniais veiksniais. Pagal šį modelį, buvimas kurio nors politinio bloko nariu parlamento viduje, politikui suteiks geresnę priėjimą prie politikos formavimo(angl. policy- making). Politinės partijos tiesiog suteikia institucinę struktūrą, kurioje politikams lengviau pasiekti politikos formavimą⁵². Kitaip tariant, Seimo nariai individualiais veiksmais vargu ar gali pasiekti kokių nors efektyvesnių rezultatų įgyvendinant viešąsias politikas. Partijos savo ruožtu išsprendžia efektyvaus ir vieningo kolektyvinio veiksmo problemą.

Tokiuose racionalaus pasirinkimo modeliuose svarbi disciplinos sąvoka. Parlamentinės partijos savo veiksmų arsenale turi ne vieną įrankį, kuriuo gali užtikrinti vieningą jos narių veikimą. Tokių įrankių naudojimą galima pavadinti disciplinuojančiu poveikiu parlamentarų elgesiui. Iš esmės jis veikia „botago ir meduolio“ principu – partijos nariai, nukrypstantys nuo partijos kelio, gali būti baudžiami ir atvirkščiai – lojalūs nariai apdovanojami. Teoriškai nelojalumas kraštutiniais atvejais gali grėsti pašalinimu iš partijos ar frakcijos, kitais atvejais gali būti apsunkintos parlamentaro galimybės būti išrinktam arba išvis dalyvauti kituose rinkimuose, lojalumas atvirkščiai - pagerinti pozicijas. Taip partijos gali pasinaudoti politikų motyvaciją būti perrinktais, kurią D.Mayhew įvardiją kaip patį svarbiausią veiksnių, struktūruojančių politikų veiksmus, kas atitinką dviejų arenų modelį. Tačiau tai

⁵¹ Žiliukaitė,R, Problemos, jų nuosavybė ir balsavimas : ar egzistuoja probleminis balsavimas Lietuvoje. , In Ramonaitė,A(red.)(2014) Kaip renkasi Lietuvos rinkėjai? Idėjos,interesai ir įvaizdžiai politikoje. Vilnius:VU leidykla,160-178

⁵² Bowler, 159

pritaikoma ir „vienos arenos“ modeliui, pavyzdžiui, partijos kontroliuodamos priėjimą prie įvairių parlamentinių postų lygiai taip pat gali bausti ir skatinti savo narius.

Nors nagrinėjant vieningą partijų veikimą, racionalaus pasirinkimo prieiga yra dominuojanti, tačiau galima pastebėti, kad ne vienu atveju ji negali paaiškinti vieningo partijų veikimo. Apie vieną tokių atvejų rašo P.Nortonas. Šis autorius nagrinėja balsavimą Didžiosios Britanijos Lordų rūmuose, kurie išsiskiria ne viena ypatybe – Lordų rūmų nariai yra paskiriami iki gyvos galvos, taigi nėra paskatų siekti perrinkimo, dauguma narių patenka į šią instituciją karjeros pabaigoje turėdami aukštą statusą, taigi maža paskata ir siekti postų. Galima sakyti, kad tokioje institucinėje aplinkoje nėra vietos pasireikšti disciplinos poveikiu. Todėl būtų galima tikėtis mažo partijų vieningumo lygio, tačiau tokie lūkesčiai nepasitvirtina – partijos Lordų rūmuose yra pakankamai vieningos.⁵³

Atsiremama į tokius P.Nortono atradimus, M.Russell teigia, kad socialinė psichologijos teorija gali būti alternatyva racionalaus pasirinkimo prieigai ir paaiškinti politikų prisirišimą prie partijos. Socialinės psichologijos atstovai teigia, kad nors grupes sudaro individai, grupių elgesys negali būti išvestas iš atskirų individų elgesio. Klasikiniai tyrimai socialinės psichologijos srityje parodė, jog žmonės greitai paklūsta grupės normoms ir išsiugdo lojalumo jausmą savo grupei, priešišumą kitoms grupėms. Tokie procesai būdingi ir vadinamoms „minimalioms grupėms“, kurios nepasižymi nei bendra istorija, nei išskirtinėmis charakteristikomis.⁵⁴ Remiantis tuo, galime manyti, kad partijų nariai turi natūralų polinkį elgtis vieningai ir nesant disciplinuojančioms sankcijoms ar paskatom. Taigi jų elgesys nebūtinai gali būti racionalus, o partiškumas gali būti laikomas svarbia asmens identifikacijos dalimi, kuri ir lemia vienokį ar kitokį politiko elgesį.⁵⁵

Prie viso to galima pridėti, jog kaip ir kiekvienoje organizacijoje, parlamente susiformuoja tam tikros elgesio normos, kurios įsišaknija ir yra gana retai pažeidžiamos. E.Crowe savo tyrime analizuoja tokias parlamento darbe susiformavusias normas ir atranda, jog lojalumas savo partijai yra bene geriausiai įsišaknijusi norma D.Britanijos parlamente, kuri be abejoj turi pasekmių ir individualiam parlamentarų elgesiui.⁵⁶

Kiti tyrėjai taip pat skeptiškai žiūri į partijos disciplinuojanti efektą, kuris nukreipia parlamento narių elgesį teisinga linkme. Vienas tokių yra K.Kreibhel, kuris savo darbuose įrodinėja, jog

⁵³ Norton, P. (2003). Cohesion without Discipline: Party Voting in the House of Lords, *Journal of Legislative Studies*, 9 (4), 60.

⁵⁴ Russell, M. (2008). Explaining Parliamentary Party Cohesion: Can Psychology Help?, Žiūrėta 2015 11 20 per internetą <https://www.ucl.ac.uk/constitution-unit/research/parliament/psychology-elites/tabs/parliamentary_party_cohesion>

⁵⁵ Ten pat, 6-7

⁵⁶ Crowe, E. (1983) Consensus and structure in legislative norms: Party discipline in the House of Commons. *Journal of Politics* 45, 907–931.

parlamento narių pakankamai homogeniškas elgesys kyla tiesiog iš jų preferencijų sutapimo.⁵⁷ Čia svarbų vaidmenį vaidina, tai, kad politikai renkasi partijas savanoriškai, pagal tai, kurios programa ir veikla sutampa su paties politiko preferencijoms. Tokiu būdu partijos tampa pakankamai homogeniškos struktūros, kurių nariams nereikalingos kažkoks ypatingas sankcijos, disciplinuojančios jų elgesį, preferencijų atitikimas tokį elgesį padaro natūralų.

R.B.Andeweg ir J.Thomassen tyrinėdami partijų vieningumą Olandijoje taip pat pastebi, kad partijos vieningumą pirmiausiai nulemia atskirų politikų preferencijų sutapimas, autoriai iš parlamentarų apklausos taip pat atranda, jog egzistuoja lojalumo jausmas partijoms, kuris pasireiškia balsuojant vieningai su partijos kolegomis, nors parlamentaro pozicija gali skirtis nuo partijos pozicijos, o tik paskutinis dëmuo kelyje į partijos vieningumą yra disciplinos priemonių taikymas.⁵⁸

Galima manyti, kad tokio tipo homogeniškumas įmanomas ne tik JAV Kongreso ar Olandijos parlamento atveju. Kaip teigia autoriai, tyrinėję tiek kandidatų į Lietuvos Respublikos Seimą nuostatas, tiek Seimo narių balsavimą – „partijų nariai yra neblogai „sukibę“ su savo partijomis, pagal deklaruojamas nuostatas ir elgesį Seime, jie yra gerokai panašesni į savo partijos kolegas nei į kitų partijų narius“⁵⁹. Ypač tai, kad partijos narių nuostatos pakankamai, nors žinoma netobulai, sutampa, leidžia galvoti, kad ir inicijuojant įstatymo projektus toks homogeniškumo efektas pasireiškia. Kalbant iš socialinių tinklų analizės perspektyvos galime teigti, kad taip pasireiškia homofilijos efektas – žmonės yra linkę bendradarbiauti su panašiais į save. Pažymėdami, kad mūsų tiriamas parlamentarų elgesys – bendras įstatymų projektų iniciavimas- yra ko gero mažiausiai kontroliuojamas disciplinuojančių priemonių, tai bene nekenksmingiausias būdas išreikšti su partijos pozicija nesutampančias preferencijas, išvengiant kažkokių sankcijų. Galima galvoti, kad toks bendradarbiavimas tarp partijos kolegų kyla daugiausiai iš preferencijų ir intereso sutapimo.

Visgi reikia pažymėti, kad šio darbo tikslas nėra paaiškinti mechanizmą, kuris užtikrina partijų vieningumą ir svarbą atskirų Seimo narių elgesiui. Tačiau, remiantis aptartais pavyzdžiais ir teorijomis, galima sakyti, kad partiškumas turėtų būti vienas stipriausių veiksnių, struktūruojančių Seimo narių elgesį – ar tai būtų nulemta partijos teikiama nauda savo nariams ir disciplinuojančiu „lazdos ir meduolio“ principu, ką pabrėžia racionalaus pasirinkimo šalininkai, ar tai būtų nulemta stiprios

⁵⁷ Krehbiel, K. (1993) 'Where's the Party?'. *British Journal of Political Science* 23, 235–66.

⁵⁸ Andeweg, R.B, Thomassen J. (2011). Pathways to party unity: Sanctions, loyalty, homogeneity and division of labour in the Dutch Parliament. *Party Politics* 17, 655–672.

⁵⁹ Ramonaitė A. (sud.), *Partinės demokratijos pabaiga? Politinis atstovavimas ir ideologijos*, Vilnius: Versus Aureus, 2009, p.310

identifikacijos ir lojalumo jausmo, ar parlamento darbe išsiskynusių normų. Atsižvelgiant į tai, galima iškelti pirmąją darbo hipotezę:

H1: Seimo nariai bus labiau linkę bendradarbiauti tarpusavyje, inicijuojant įstatymo projektus, jeigu priklauso tai pačiai partijai/Seimo frakcijai.

3.2 Atstumas tarp partijų

Be pirmosios hipotezės, galima kelti papildomą hipotezę, susijusią tarppartinio bendradarbiavimu. Kaip jau užsiminėme, politikai gali būti mažai linkę bendradarbiauti su kitų partijų nariais, ypač su tolimesnių ideologiškai, taip nenorėdami pakenkti savo ir partijos įvaizdžiui. Taip tolimi ideologiškai politikai paprasčiausiai turi mažai bendrų interesų, kurie galėtų paskatinti glaudesnį bendradarbiavimą. Taigi teoriškai ideologiniai atstumai tarp parlamente veikiančių politikų gali būti veiksnys, įtakojantys ryšių susidarymą. Tokius atstumus tarp politikų ar partijų politikos moksluose įprasta matuoti pasitelkiant vienos dimensijos kairės - dešinės skalę, partijų vietą šioje skalėje nustatant pagal ekspertines apklausas arba pagal politikų ar partijų rinkėjų nuostatas. Jeigu ši skalė gana gerai pritaikoma daugumoje Vakarų Europos partinių sistemų, tai Lietuvos atveju toks šios skalės pritaikomumas yra pakankamai kompliktuotas. Nagrinėjant Lietuvos partinę sistemą pastebima, jog čia egzistuoja bent kelios svarbios dimensijos, kurios nesusiveda į vieningą kairės- dešinės ašį⁶⁰. Taigi apibrėžiant Lietuvos partinės sistemos konkurencinę erdvę nėra racionalu visiškai prisirišti prie šios skalės ir taip vertinti atstumus tarp skirtingų partijų. Tyrėjai, apibrėždami Lietuvos partinės sistemos konkurencinę erdvę, naudoja partijų „termometrą“, kuris išmatuoja skirtingų partijų elektorato jauseną pagrindinių partijų atžvilgiu.⁶¹ Tokia metodika leidžia pakankamai patikimai išmatuoti atstumus tarp partijų, taip kaip juos mato rinkėjai. Šio darbo kontekste, tokia metodika palanki tuo, kad rinkėjų jausenas atskirų partijų atžvilgiu galima vertinti partijos įvaizdžio kontekste. Galimas klausimas ar tai, kad partijos rinkėjai neigiamai ar teigiamai vertina kitą partiją, atgraso ar skatina parlamentarų bendradarbiauti? Žvelgiant į po 2012 m. Seimo rinkimų susiklosčiusią konkurencinę struktūrą matome, jog vienoje pusėje atsiduria TS-LKD, o kitoje pusėje nuo pastarosios nutolusios, bet tarpusavyje gana artimos LSDP, DP, TT. Tuo tarpu LRLS atsiduria per vidurį.⁶² Numatant atstumų tarp politikų galimą įtaką parlamentarų bendradarbiavimui galima kelti hipotezę

⁶⁰ Ramonaitė A., Partinė demokratijos pabaiga? Politinis atstovavimas ir ideologijos, 316

⁶¹ Ramonaitė A., Jastramskis M., Iš ko renkasi rinkėjai? Lietuvos partinės konkurencijos struktūra. In Ramonaitė, A. (red.) 2014, Kaip renkasi Lietuvos rinkėjai? Idėjos, interesai ir įvaizdžiai politikoje. Vilnius: VU leidykla, 28-44.

⁶² Ten pat, 43

H2. Parlamentarai, partinės konkurencijos erdvėje esantys arčiau vienas kito, yra linkę dažniau bendradarbiauti tarpusavyje, ir atvirkščiai – nutolę nuo vienas kito nebus linkę bendradarbiauti.

3.3 Specializacija

Dar viena pakankamai gerai numanoma priežastis, kuri turėtų didelės įtakos Seimo narių bendradarbiavimo tinklų formavimuisi yra bendra Seimo narių specializacija ir didesnis interesas tam tikroje viešosios politikos srityje. Čia vėlgi numanomai pasireiškia homofilijos efektas, kai panašūs vienas į kitą parlamentarai bendradarbiauja tarpusavyje.

Galima sakyti, kad parlamento narių specializacija yra daugiau ar mažiau institucionalizuojama nuolatinių parlamentinių komitetų forma. Atrinkdamos komitetų narius parlamentinės frakcijos neretai vadovaujasi nerašyta taisykle, pagal kurią siekiama, kad jų deleguojamų atstovų išsilavinimas ir profesinės kvalifikacijos atitiktų komitetų jurisdikciją.⁶³ Taigi nuolatinių parlamentinių komitetų institucinė struktūra, kai komitetai pakankamai specializuoti konkrečioje srityje (pvz., švietimas, sveikatos apsauga, teisė) sukuria papildomą paskatą parlamento nariams elgtis pagal savo profesinę ar interesų specializaciją. Komitetų ribose parlamentų nariai nebūtinai elgesiai kaip savo politinių partijų atstovai, besivadovaujantys partiškumu, bet kaip tam tikros viešos politikos srities ekspertai.⁶⁴ Tokį elgesį galima būtų susieti su tam tikromis parlamento narių rolėmis, kurios pastebimos jų darbe. J.Searing, nagrinėdamas Jungtinės Karalystės atvejį, išskyrė bent keletą rolių, būdingų parlamento nariams, viena iš tokių rolių yra politikos advokatas (angl. policy advocate), kurių pagrindinis tikslas daryti įtaką tam tikrai viešosios politikos sričiai.⁶⁵ Galima manyti, kad parlamento nariai vienijami bendro intereso ir ekspertizės bendroje srityje bus linkę bendradarbiauti kartu, tuo pačiu ir peržengdami savo partiškumo ribas.

T.Louwerse ir S.Owersje savo straipsnyje⁶⁶ brėžia aiškia ribą tarp prezidentinės JAV politinės sistemos, kurioje geriausiai ištyrinėtas bendradarbiavimas teikiant įstatymų projektus bei jų pataisas, ir

⁶³ Lukošaitis, 138

⁶⁴ Thomassen, J, Andeweg, R. (2004) Beyond Collective Representation: Individual Members of Parliament and Interest Representation in the Netherlands. *Journal of Legislative Studies*, 10 (4), 1-23

⁶⁵ Searing, D. (1994). *Westminster's world*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 38

⁶⁶ Louwerse, T., ir Otjes, S. (2015). The Impact of Parliamentary Specialisation on Cosponsorship. *The Journal Of Legislative Studies*, 21(4), 476-494.

Europoje dominuojančios partinės sistemos. Autoriai teigia, kad parlamentinių demokratijų atveju, kuris pasižymi partijų dominavimu ir jų vidine vienybe, bendradarbiavimas teisėkūroje turėtų formuotis kiek kitaip negu JAV ar kitose šalyse, kur partijų vaidmuo nėra toks ryškus. Būtent čia pabrėžiama, kad pagrindinis veiksnys, formuojantis bendradarbiavimo ryšius, turėtų būti parlamento narių specializacija. Autoriai remiasi modeliu, kai individualus parlamento narys specializuojasi tam tikroje srityje ir veikia kaip partijos atstovas, kuris teikia nuorodas savo partijos kolegoms, kaip balsuoti vienu ar kitu klausimu, o manais gauna nuorodas iš kolegų besispecializuojančiu kitoje srityje. Kai kurie autoriai tokį darbo pasidalinimą laiko kaip dar vieną galimą paaiškinimą partijų vienybei.⁶⁷

Toks modelis veda netgi prie tokių hipotezių, kad parlamento nariai iš tos pačios partijos, kurių nesieja bendra specializacija, neturėtų būti linkę bendradarbiauti. Specializacija tampa viso bendradarbiavimo pagrindu – kiti galimi alternatyvūs veiksniai, galintys paaiškinti bendradarbiavimą (politinių preferencijų sutapimas, daugumos ir opozicijos skirtis) turėtų pasireikšti tik parlamento nariams specializuojantis bendroje srityje. Autorių teigimu, jeigu jokios partinės, daugumos – opozicijos skirtys čia neveiktų, galima teigti, kad parlamento sektorizacija (angl. sectorization) dominuoja prieš partiškumą ar kitus veiksnius.⁶⁸

Tokius argumentus galima sieti su viena iš parlamentinio darbo teorijų – informacine teorija. Pagal šią teoriją parlamentiniai komitetai yra sukuriami tarsi mažesnės viso parlamento sudėties kopijos. Iš esmės remiamasi logika, jog sprendimai komitetuose turėtų daugiau ar mažiau pataikyti į visų parlamento medianą ir atitikti jo struktūrą.⁶⁹ Taigi išeina taip, kad skirtys ir procesų dinamika egzistuojanti makro lygmenyje – visame parlamente, turėtų atsikartoti ir mikro lygmenyje – komitetuose.

Žvelgiant į komitetų sudarymo principus Lietuvoje, matome, kad komitetų sudėtys, kaip ir daugelyje šalių su proporcinge rinkimu sistema, formuojamos pagal proporcingo atstovavimo parlamentinėms jėgoms principą.⁷⁰ Toks būdas atspindi informacinėje parlamentų teorijoje įtvirtintą komitetų kaip parlamento kopijų modelį. Taigi galima tikėtis, kad ir parlamentarų veiksmai komitetuose atspindės tas pačias partines ir ideologines skirtis kaip ir visame parlamente.

⁶⁷ Andeweg, R. B., & Thomassen, J. J. A. (2011). Pathways to party unity: Sanctions, loyalty, homogeneity and division of labour in the Dutch parliament. *Party Politics*, 17(5), 655–672.

Skjæveland, A. (2001). Party cohesion in the Danish parliament. *The Journal of Legislative Studies*, 7(2), 35–56.

⁶⁸ Louwers, Otjes, 481

⁶⁹ Hurka, S. (2013). Changing the output: The logic of amendment success in the European Parliament's ENVI Committee. *European Union Politics*, 14(2), 273

⁷⁰ Lukošaitis, 141

Visgi anksčiau minėtų autorių pagal informacinę teoriją konstruojamas parlamento darbo pasidalinimas ir tam tikrų specifinių nuorodų (ang. cues) tarp parlamentarų apsikeitimas aiškiausiai gali pasireikšti balsavimo dėl įstatymo projekto fazėje – parlamentarai atsižvelgia į savo partijų „specialistus“ atskiruose srityse ir taip formuojamos gana vieningos frakcijų nuomonės. Tačiau nėra abejonių, kad privačios parlamento narių iniciatyvos yra skirtingo pobūdžio veiksmai ir vargiai galima įsivaizduoti, kad kelių parlamento narių iniciatyva atspindi jų partijų preferencijas. Tokiu atveju galima numanyti, kad inicijuojant įstatymo projektus būtent bendra narystė komitete gali būti veiksnys, skatinantis peržengti partiškumo ribas, ir šiaip egzistuojančios skirtys gali išblukti. Tai iš dalies atitiktų kitą parlamentinės organizacijos teoriją – skirstomąją (angl. distributive). Joje atskiri parlamento nariai suvokiami kaip siekiantys įtakos tam tikrojoje viešosios politikos srityje, kuri jiems labiausiai rūpi. Tokiu atveju, komitetai susideda iš ambicingų politikų, kurie turi bendrus tikslus nepaisant partinių ar ideologinių skirtumų.⁷¹ Iš to plaukia, kad bendras interesas konkrečioje viešosios politikos srityje skatina bendradarbiauti skirtingų partijų ir ideologinių nuostatų politikus.

Svarstant apie parlamento narių specializaciją, galima kalbėti ir apie tam tikrą ryšį su elektoratu. Parlamento nariai, besispecializuojantys tam tikroje srityje, savo veiksmus parlamente nukreipia į ryšio su tam tikra visuomenės dalimi palaikymą. Jie savo darbą suvokia kaip atstovavimą taip tikrai socialinei, profesinei ar dar kitokiai grupei (žemdirbiai, medikai, neįgalieji ir pan.). Galima sakyti, kad anksčiau panašiais skirtis atstovaudavo politinės partijos - pagal socialines skirtis daug kur ir formavosi partinės sistemos. Tačiau nykstant pačioms gilioms skirtims visuomenėje, o partijoms kryptant link „catch-all“ tipo, tokio tipo reprezentacija politinių partijų lygmenyje sumažėjo. Tačiau galima atskirų parlamento narių lygmeniu, kurie nukreipia savo darbą būtent šia linkme.

Be viso to, parlamentų komitetai yra tos parlamentinės institucijos, kur parlamentarai praleidžia bene daugiausiai savo laiko. Estų tyrėjas V.Pettai nagrinėdamas Baltijos šalių parlamentarų elgesį lemiančius institucines prielaidas uždavė parlamentų nariams klausimus – kokia veikla parlamente reikalauja daugiausiai laiko? Lietuvos Seimo atveju veikla komitetuose buvo įvardijama kaip labiausiai laiko reikalaujanti sritis, lenkianti veiklas susijusias su partine veikla (dalyvavimas frakcijos posėdžiuose ir pan.).⁷² Galima daryti prielaidą, kad nemažas kartu praleistas laiko kiekis padeda užmegzti artimesnius tarpusavio ryšius, kurie gali išvirti ir į bendrą įstatymo projektą.

⁷¹ Hurka, 277

⁷² Pettai, V. (2005). Assessing Institutional Determinants of MP Behaviour: Survey Data from the Baltic States, Czech Sociological Review, 41(3), 466

Atsižvelgiant į tai, kad Seimo narių specializacija (priklausymas tam pačiam nuolatiniam komitetui) teoriškai gali būti vienas svarbiausių Seimo narių elgesį struktūruojančių veiksnių galima išskirti kitą darbo hipotezę:

H3. Seimo nariai, priklausantys tam pačiam nuolatiniam komitetui, bus linkę labiau bendradarbiauti tarpusavyje.

3.4 Daugumos ir opozicijos skirtis

Remiantis klasikiniu demokratiniu valdžios padalijimo principu gana aiškiai galima identifikuoti politinių institucijų roles politinėje sistemoje – leidžiamoji valdžia leidžia įstatymus, vykdomoji valdžia tuos įstatymus įgyvendina, o teisinė valdžia prižiūri, kaip tų įstatymų laikomasi ir sprendžia išskylančius ginčus. Visgi jau minėjome, kad šiuolaikinėje parlamentinėje demokratijoje toks skirstymas transformavosi. Parlamento ir vyriausybės santykis buvo pakeistas valdančiosios daugumos ir opozicijos santykiu. Būtent šis santykis geriausiai apibrėžia šiuolaikinę europinę parlamentinę demokratiją. Parlamentas daugelyje šalių iš įstatymų leidėjo ir kūrėjo tapo daugiau teisėkūros prižiūrėtoju ir kontrolieriumi. Daugumoje Vakarų Europos parlamentinių demokratijų absoliuti dauguma įstatymų projektų yra siūloma vyriausybių, kurias palaiko parlamentinės daugumos.

Žinoma, tai nereiškia, kad parlamentas išvis prarado įstatymų leidybos iniciatyvos teises. Parlamentarai taip pat siūlo savo įstatymo projektus, kaip matėme, Lietuvos atveju netgi labai aktyviai. Mūsų nagrinėjamu atveju labiausiai mums rūpimas klausimas yra- kas lemia jų bendradarbiavimą šioje srityje? Nagrinėjant šį klausimą be jokios abejonės reikia atsižvelgti į minėtą valdančiosios daugumos ir opozicijos skirtį, kuri gali turėti įtakos parlamento narių bendradarbiavimui.

Nagrinėjant kitokio pobūdžio parlamento narių elgesį, t.y. balsavimą, gauti rezultatai rodo, kad būtent valdančiosios daugumos/ opozicijos skirtis yra geriausiai paaiškinanti balsavimą daugumoje parlamentų, nepriklausomai nuo institucinės sąrangos.⁷³ Beje, toks efektas pastebimas ir Lietuvoje.⁷⁴Taigi nagrinėdami parlamentarų elgesį inicijuojant įstatymų projektus taip pat galime tikėtis tokio paties efekto.

Turint omenyje, kad vyriausybės likimas parlamentinėje sistemoje tiesiogiai priklauso nuo daugumos palaikymo, valdančiosios daugumos vienybė yra labai svarbi. Žinoma, ši svarba visu savo

⁷³ Hix, S., & Noury, A. (2015). Government-Opposition or Left-Right? The Institutional Determinants of Voting in Legislatures. *PSRM*, 1-25.

⁷⁴ Morkevičius, 87

rimtumu pasirodo balsuojant dėl vyriausybės teikiamų projektų, kada disidentiškas parlamento narių elgesys gali tiesiog sugriauti vyriausybę. Tačiau tas vieningumas turėtų pasireikšti bendrai inicijuojant įstatymus.

Valdančiosios daugumos partneriai, sudarę koalicinę sutartį, turi tam tikra prasme institucionalizuotą pagrindą bendradarbiavimui, kuris atskirus parlamento narius skatina bendradarbiauti koalicijos rėmuose, o tuo pačiu atgraso nuo bendradarbiavimo su opozicijai priklausančiais parlamentarais. Bendradarbiavimas tarp koalicijai priklausančių parlamentarų yra racionalus ir siekiant įstatymo projekto sėkmės – įstatymo projektas, remiamas valdančiosios daugumos narių, jam pasiekus balsavimo fazę turi daugiau šansų būti priimtas. Tai patvirtina ir kai kurie tyrimai, rodantys, kad valdančiosios daugumos narių inicijuoti įstatymai yra žymiai sėkmingesni. Pavyzdžiui, Vokietijoje 70,5 % valdančiosios daugumos narių pasiūlymų buvo priimti, kai opozicijos narių pasiūlymų „sėkmės“ rodiklis buvo tik 0,6 %. ⁷⁵ Tiesa, valdančioji koalicija turi daugiau įvairių priemonių įgyvendinti savo politiką, visų pirma per vyriausybę. Taigi tokie būdai kaip privačios įstatymų iniciatyvos gali būti mažiau patrauklūs valdančiosios daugumos nariams.

Tuo tarpu opozicijos atstovai taip pat turi paskatų bendradarbiauti inicijuojant įstatymo projektus. Viena iš pagrindinių opozicijos užduočių yra pasiūlyti alternatyvą vyriausybės vykdomai politikai, tuo pačiu ir pademonstruoti visuomenei savo poziciją vienu ar kitu klausimu. Vienas iš geriausių būdų tai padaryti yra inicijuoti įstatymo projektus. Suprantama, kad opozicijos iniciatyvoms sėkmės sulaukia tikrai retai, todėl savo pozicijos pademonstravimas čia yra ko ne svarbiausias tikslas, ypač atkreipiant dėmesį į temas, kurios yra aktualios visuomenei, bet nėra įtrauktos į vyriausybės darbotvarkę. Turint omenyje, kad opozicijos atstovai savo veiksmų arsenale turi mažai būdų įgyvendinti tam tikrą politiką, galima tikėtis, kad opozicijos atstovai bus linkę labiau bendradarbiauti siūlydami alternatyvas vyriausybės vykdomai politikai.

Turint galvoje aptartą parlamentinėse demokratijose gana aiškia išreikštą valdančiosios daugumos ir opozicijos skirtį bei abiejų pusių paskatas vidiniam bendradarbiavimui, inicijuojant įstatymo projektus, galime tikėtis, kad tai bus reikšminga ir Lietuvos Seimo atveju. Taigi tokiu pagrindu galima kelti dar vieną hipotezę

H4. Seimo nariams inicijuojant įstatymo projektus, turėtų atsispindėti valdančiosios daugumos ir opozicijos skirtis. Parlamento nariai, priklausantys valdančiajai daugumai, bus

⁷⁵ Brunner, 15

linkę labiau bendradarbiauti tarpusavyje, analogiškai opozicijos atstovai bus linkę bendradarbiauti opozicijos ribose.

3.4 Teritoriškumas

Dar vienas institucinis veiksnys, kuris pakankamai dažnai įtraukiamas į tyrimus, analizuojančius parlamentarų elgesį, yra rinkiminė sistema. Skirtingi keliai, kuriais politikai patenka į parlamentą, gali skatinti ir skirtingą elgesį pačiame parlamente. Vienos rinkiminės sistemos labiau užtikrina stiprias partijų pozicijas politinėje šalies sistemoje, kitos gi skatina politikus kultivuoti atskirą įvaizdį, taip siekiant asmeninių balsų. Proporcinė rinkimų sistema tradiciškai siejama su stipriomis partijomis, tuo tarpu mažoritarinės sistemos siejamas su labiau personalizuotu politikų elgesiu⁷⁶. Tai dažniausiai tikrinama nagrinėjant politikų balsavimą, teigiant, kad vienmandatėse išrinkti politikai labiau linkę nusižengti partinei vienybei⁷⁷. Šio darbo pagrindinis objektas nėra partinė disciplina ir vienybė, taigi labiau aktualus rinkiminės sistemos aspektas yra kiek sistema sukuria terpę politikų bendradarbiavimui. Vienas iš ryškiausių tokių terpių yra teritorinė, t.y. kokį ryšį parlamentarai turi su tam tikromis teritorijomis/ apygardomis?

Kalbant apie Lietuvos atvejį, čia egzistuoja mišri rinkiminė sistema, į vieną sujungianti tiek proporcinės, tiek mažoritarinės sistemos elementus. Lietuvos rinkėjas, rinkdamas Seimo narius, balsuoja už partijų sąrašus daugiamandatėje apygardoje, kurią sudaro visa šalies teritorija. Be to, jis balsuoja už kandidatą vienoje iš 71 vienmandačių apygardų. Tokia mišri sistema natūraliai kuria skirtingą ryšį su rinkėjais. Kandidatai, išrinkti vienmandatėje apygardoje, turi aiškesnį ir tvirtesnį ryšį su apygarda, kuri apibrėžta teritoriškai. Tai galima susieti su jau ne kartą darbe paminėta D. Mayhew JAV išplėtota „rinkiminio ryšio“ teorija – tokie politikai turi paskatų imtis veiksmų, tiesiogiai nukreiptų į savo atstovaujamas apygardas. Tuo labiau, kad Lietuvos Seimo nariai atstovavimą apygardoms laiko tikrai svarbiu.⁷⁸ Tuo tarpu politikai, į Seimą išrinkti partijos sąrašė, tokios teritorinės apygardos, kuriai tiesiogiai atstovauja, neturi. Šio darbo kontekste, nagrinėjant politikų bendradarbiavimą, aktualesni tampa politikai, išrinkti vienmandatėse apygardose. Kaip jau matėme anksčiau, ne viename panašaus pobūdžio tyrime atrandama, kad teritoriškumas yra pakankamai svarbus veiksnys, aiškinantis politikų tarpusavio ryšius. Kitaip tariant, politikai, išrinkti vienoje regione ir apygardoje, yra labiau linkę

⁷⁶Carey, J., ir Shugart, M. (1995). Incentives to cultivate a personal vote: A rank ordering of electoral formulas. *Electoral Studies*, 14(4), 417-439.

⁷⁷ Įdomu pastebėti, kad Lietuvos atveju atrandama priešingas efektas – vienmandatėse išrinkti Seimo nariai yra disciplinuočiau, nei daugiamandatėje išrinkti žr. Clark, T., Martinaitis, Ž., ir Dilba, R. (2008). Electoral Mandate and Party Cohesion: Does It Matter in Lithuania?. *Journal Of Communist Studies And Transition Politics*, 24(3), 317-337.

⁷⁸ Pettai, 468

bendradarbiauti tarpusavyje. Pasak E.Aleman ir E.Calvo, politikai, išrinkti vienoje apygardoje/regione, yra suinteresuoti tam tikromis viešosios politikos sritims, kurios aktualios jų apygardoms. Pagrindinės ekonominės veiklos (žemės ūkis, pramonė), socialinė sudėtis (mažų pajamų, didesnių pajamų gyventojai), galiausiai geografinė padėtis gali įtakoti tai, kokios viešosios politikos priemonės bus svarbios vietos gyventojams. Politikai atsižvelgdami į tai gali inicijuoti tam tikrus įstatymus ar jų pataisas. Laisvųjų ekonominių zonų kūrimas, tam tikrų subsidijų skyrimas, infrastruktūros projektų finansavimas gali būti tokių politikų iniciatyvų pavyzdžiais.⁷⁹

Tiesa, Lietuva yra pakankamai maža unitarinė valstybė ir joje, priešingai nei didelėse federacinėse valstybėse (JAV, Argentina), nepasireiškia aiškesni atskirų regionų skirtumai – čia nėra aiškiai ekonominė veikla ar socialinė gyventojų sudėtimi išsiskiriančių regionų/miestų. Taigi ir konkrečių į regioninę specifiką nutaikytų politikų veiksmų galima tikėtis žymiai rečiau, lyginant su minėtomis šalimis, kuriose ir buvo tiriami tokie efektai. Taip pat reikia pastebėti, kad Lietuvoje kiekviena apygarda turi po vieną atstovą, todėl paskatų bendradarbiauti nėra tiek daug. Be to, reikia turėti omenyje, kad Seimo nariai turėdami teisę inicijuoti įstatymo projektus vieni, gali imtis į savo apygardą orientuotų veiksmų individualiai - su nieko nebendradarbiaudami bei prisiimdami galimus dividendus asmeniškai. Tai apriboja galimybes įvertinti teritoriskumo įtaką parlamentarų tarpusavio ryšiams. Visgi, didesniuose miestuose yra išrenkami ne po vieną ir ne po du atstovus, taigi, nepaisant išsakytų abejonių, atstovavimas vieno miesto rinkėjams gali būti pakankama paskata bendradarbiauti, sprendžiant viso miesto rinkėjams aktualias problemas. Įdomu pastebėti ir tai, kad Seime egzistuoja ne viena parlamentinės grupė, atrodytų, sudaryta tam tikru teritoriniu pagrindu. Yra sudarytos tokios grupės kaip „Dzūkijos bičiulių“, „Aukštaitija“, „Šiaulių krašto bičiulių“, „Vilniaus bičiulių“. ⁸⁰ Tai atspindi bent jau teorinę labiau teritoriniu pagrindu paremtą bendradarbiavimo galimybę. Tiesa, šių grupių sudėtys ne visai atitinka tame regione išrinktus vienmandatininkus, o kai kurie Seimo nariai yra ir kelių tokių grupių nariai. Visgi galima tikėtis bent jau minimalaus teritorinio poveikio Seimo narių bendradarbiavimo ryšių susidarymui. Tuo pagrindu galime iškelti dar vieną hipotezę:

H5. Seimo nariai, išrinkti vienmandatėse apygardose tame pačiame mieste, bus labiau linkę bendradarbiauti tarpusavyje inicijuojant įstatymo projektus.

⁷⁹ Aleman ir Calvo,361

⁸⁰ LRS parlamentinės grupės <http://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=8957&p_k=1> [žiūrėta 2012 12 26]

4. Tyrimo duomenys, metodai ir rezultatai

4.1 Duomenys

Norint patikrinti darbe iškeltas hipotezes iš Lietuvos Respublikos Seimo duomenų bazės rankiniu būdu buvo surinkti tam reikalingi duomenys – informaciją apie Seimo narių bendrai inicijuotus projektus.

Surinktus duomenis naudojant socialinių tinklų analizei, jie įgauna dvi formas. Visų pirma, sudaroma matrica, kurioje susiejami Seimo nariai ir įstatymų projektai – sudaromas ryšis tarp parlamentaro ir įstatymo, jeigu politikas iniciavo įstatymą (žr. 1 lentelę)⁸¹.

1 lentelė. Dviejų dimensijų tinklo matricos pavyzdys

	Projektas Nr.1	Projektas Nr.2	Projektas Nr.3	Projektas Nr.4	Projektas Nr.5
Narys Nr.1	1		1	1	1
Narys Nr.2	1			1	1
Narys Nr.3		1		1	1
Narys Nr.4		1	1	1	
Narys Nr.5	1		1		1

Mūsų atveju tokią matricą sudarė 149 Seimo nariai⁸² ir 543 įstatymų iniciatyvos. Pagal tokią duomenų matricą gaunamas tinklas socialinių tinklų analizėje yra vadinamas dviejų dimensijų tinklas (angl. two-mode network). Toks tinklas leistų vizualiai pavaizduoti, kurie įstatymų projektai pritraukia daugiausiai iniciatorių, taip pat galima išnagrinėti, kokios tematikos projektai yra populiariausi ar pritraukia daugiausiai skirtingų Seimo narių, išskirti Seimo narių grupes pagal inicijuojamų įstatymų tematikas. Tai pakankamai įdomūs ir aktualūs tyrimo klausimai, visgi tai nėra šio darbo tikslas, mus labiau domina parlamentarų tarpusavio ryšiai, išreikšti bendra įstatymo iniciatyva. Be to, dviejų dimensijų tinklo analizė yra gana komplikauta, čia sudėtinga iširti įprastus tinklo parametrus, todėl

⁸¹ Šiame pavyzdyje matome, kad pirmąjį projektą kartu iniciavo nariai Nr.1, Nr.2 ir Nr.5, o tarkime penktąjį projektą – nariai Nr.1, Nr.2, Nr.3, Nr.5.

⁸² Seimo narių skaičius didesnis nei 141 dėl Seimo sudėties kaitos. Vieniems Seimo nariams mirus ar pasitraukus dėl kitų pareigų (mero, Europos parlamento nario) juos pakeitė kiti politikai.

dažnu atveju toks tinklas yra konvertuojamas į vienos dimensijos tinklą (angl. one-mode network), kuris jungia tuos pačius veikėjus tarpusavyje. Šiuo atveju ryšis atsiranda, jei parlamentarai kartu iniciavo bent vieną įstatymo projektą, o bendrų projektų skaičius nusako ryšio stiprumą (žr. 2 lentelę)⁸³.

2 lentelė. Vienos dimensijos tinklo matricos pavyzdys.

	Narys Nr.1	Narys Nr.2	Narys Nr.3	Narys Nr.4	Narys Nr.5
Narys Nr.1		3	2	2	3
Narys Nr.2	3		2	1	2
Narys Nr.3	2	2		2	1
Narys Nr.4	2	1	2		1
Narys Nr.5	3	2	1	1	

Mūsų tyrimo atveju, konvertavus dviejų dimensijų matricą į vienos dimensijos gauname matricą (149x149), kurią sudaro 149 Seimo narių tarpusavio ryšiai. Ją ir naudosime tolimesnei analizei. Toks tinklas iliustruoja, kiek kartų kiekvienas Seimo narys inicijavo įstatymo projektą su kiekvienu iš savo kolegų, taip pat leidžia pakankamai lengvai paskaičiuoti įvairius tinklo parametrus (tankumą, narių centriškumą ir pan.).

Reikia pasakyti, kad nors Seimo nariai gali siūlyti ne tik įstatymų ar jų pataisų projektus, bet ir Seimo nutarimų ar rezoliucijų projektus, visgi šiame darbe apsiribojama tik įstatymų projektais. Mūsų surinkti duomenys apima 2012-2016 m. Seimo kadencijos metu inicijuotus įstatymo projektus nuo pat kadencijos pradžios (2012 11 16) iki 2015 metų gruodžio 1 d. (2015 12 01). Renkant duomenis, nebuvo įtraukti įstatymų projektai, kurios siūlė pavieniai Seimo nariai, kadangi tokie projektai neteikia jokios informacijos apie ryšius tarp parlamentarų. Taip pat reikia pastebėti, kad Seimo nariams norint pakeisti tam tikros srities teisinį reguliavimą, neretai vienu kartu teikiami bent keli tarpusavyje susiję įstatymo projektai, kuriuos teikia tie patys Seimo nariai. Šiame darbe tai laikoma vienkartinio bendradarbiavimo pasireiškimu. Priešingu atveju, skaičiuojant kiekvieną įstatymo projektą atskirai, bendradarbiavimo lygis būtų pernelyg išpūstas ir neatitiktų realios padėties.

Šie duomenys, identifikuojantys tarpusavio ryšius, yra mūsų priklausomas kintamasis. Be šių duomenų buvo surinkti duomenys apie nepriklausomus kintamuosius - informacija apie įvairiais Seimo narių charakteristikas, kurios gali lemti ryšio susidarymą: priklausomybė Seimo frakcijai, nuolatiniam komitetui, valdančiajai daugumai ar opozicijai, taip pat išrinkimo būdas (vienmandatėje ar

⁸³ Čia matome, kad narys Nr.1 bendradarbiavo su nariais Nr. 5 ir Nr.2 po 3 kartus, o su likusiais po 2. Taip pat matome, kad duomenys yra simetriški – diada Nr.1 ir Nr.2 turi tokį patį ryšių skaičių kaip ir diada Nr.2 ir NR.1

daugiamandatėje apygardoje) bei vieta (vienmandatės atveju), atstumas tarp Seimo narių pagal jų priklausomybę partijoms.

Duomenų apie nepriklausomų kintamųjų atveju reikia padaryti keletą paaiškinimų. Šios Seimo kadencijos metu, kaip gana įprasta, įvyko ne vienas Seimo frakcijų sudėties pokytis. Didžiausias pokytis susijęs su „Drąsos kelio“ frakcijos iširimu ir jos narių perėjimu į kitas frakcijas, būta ir kitų pavienių perėjimų. Norėdami priskirti priklausomybę frakcijai, šių perėjūnų atveju, paskaičiavome, kiek dienų iš mūsų nagrinėjamo laikotarpio šie Seimo nariai praleido vienoje ir kitoje frakcijoje. Jiems priskyrimą tą frakcija, kurioje praleido daugiau dienų. Tokiu atveju, Drąsos kelio frakcija mūsų analizėje išliko vieninga.

Seime vyksta ir nuolatinių komitetų sudėties kaita, taigi tokią pačią strategiją pritaikėme ir komitetų atveju – Seimo narys buvo priskirtas tam komitetui, kuriame pradirbo daugiausiai dienų. Šioje kadencijoje įvyko pokyčių ir valdančiosios daugumos bei opozicinių partijų tarpe. Čia vėlgi pritaikėme analogišką priskyrimo būdą.

Kalbant apie rinkimines apygardas, Seimo narius išskirstėme į 7 kategorijas – į atskiras 5 kategorijas priskyrimą išrinktus vienmandatėse apygardose Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose bei Panevėžyje, į likusias dvi priskyrimą išrinktus vienmandatėse apygardose likusioje Lietuvoje bei išrinktus bendroje daugiamandatėje apygardoje.

Atstumus tarp partijų matavome pasitelkę 2012 m. porinkiminės apklausos duomenis⁸⁴. Šioje apklausoje respondentų buvo prašoma įvertinti, kiek jiems patinka skirtingos partijos skalėje nuo -5 iki 5. Pagal tai, kaip partijas įvertino skirtingų partijų rinkėjai, sudarėme Seimo narių atstumų matricą. Daugeliu atveju atstumai buvo nesimetriški – vienos partijos rinkėjai mėgsta kitą partiją labiau, negu pastarosios rinkėjai pirmąją partiją. Apklausoje nebuvo klausiama apie Lietuvos lenkų rinkimų akciją ir kitas mažesnes partijas (jų atstovus Seime laikėme Mišrios Seimo narių grupės narius), taigi šių partijų atstumai su kitomis didžiosiomis partijomis buvo simetriški – darėme prielaidą, kad taip, kaip jų rinkėjai vertina didžiąsias partijas, taip ir šių partijų rinkėjai vertins LLRA ir kitas mažesnes partijas. Atstumui tarp pastarųjų nustatyti naudojome jų rinkėjų vertinimo vidurkius.

⁸⁴ Apklausa atlikta UAB „Baltijos tyrimai“ Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto užsakymu, įgyvendinant Lietuvos mokslo tarybos projektą "Lietuvos nacionalinė rinkiminė studija" (MIP-017/2012), tyrimo vadovė – Ainė Ramonaitė. Apklausos atlikimo laikas: 2012 m. lapkričio 13 d. – gruodžio 10 d., apklausta 1500 respondentų.

4.2 Metodai

Tinklo analizei ir vizualizacijai buvo naudojama UCINET programinė įranga⁸⁵ bei jos priedas NetDraw. Tačiau UCINET nesuteikia galimybės suskaičiuoti tinklo narių centriškumo įverčius, tada kai tinklo ryšiai turi svorius, kaip yra mūsų tyrinėjamame tinkle. Todėl šiam tikslui pasitelkėme programą R, skirtą statistinei analizei ir jos paketą, skirtą socialinių tinklų su svoriais analizei, „tnet“.

Norint atsakyti į pagrindinį darbo klausimą – kokie veiksniai lemia ryšių tarp Seimo narių susidarymą – reikalinga atlikti statistinę analizę. Taikant įprastą tiesinę regresiją tinklo duomenims būtų pažeista viena iš esminių tokių analizės prielaidų – stebėjimų nepriklausomumas. Tinklo duomenų atveju stebėjimai yra susiję – diada AB yra susijusi AC ar BD, nes turi bendrą narį. Taigi paprastos regresijos čia pritaikyti negalėsime, nes rezultatai nebūtų patikimi.

UCINET programiniame pakete egzistuoja funkcija, leidžianti atlikti statistinę regresiją, pritaikytą tinklo duomenims (MRQAP). Norint panaikinti stebėjimų priklausomumo efektą šioje statistinėje procedūroje yra taikomos tinklo permutacijos. Pirmiausiai yra atliekama regresija tarp priklausomo tinklo ir nepriklausomų tinklų. Vėliau procedūra atsitiktiniu būdu tūkstančius kartu sumaišo matricų stulpelius ir eilutes, taip paskaičiuodama paklaidas ir statistinį patikimumą, nepažeidžiant stebėjimų nepriklausomumo prielaidos.

Taikant šią procedūrą tiek priklausomas, tiek nepriklausomas kintamasis įgauna tinklo matricos pavidalą. Mūsų atveju, priklausomas kintamasis yra Seimo narių tinklo matrica, kur kiekvienas langelis nurodo ryšių kiekį tarp dviejų Seimo narių. Tuo tarpu nepriklausomus kintamuosius taip pat pavertėme į ryšių matricas. Partiškumo atveju, matricos langelis, jungiantis du Seimo narius, įgauna reikšmę 1, jeigu abu parlamentarai priklauso tai pačiai partijai, bei 0, jei yra iš skirtingų partijų. Analogiškai ir su kitais nepriklausomais kintamaisiais – priklausomybe nuolatiniam komitetui, valdančiajai daugumai ir opozicijai, apygardai (teritorijai).

Be darbo hipotezėse iškeltų veiksnių, į savo analizę įtraukėme ir keletą kitų Seimo narių charakteristikų, kurių pagrindu galimas homofilijos efektas. Su prielaida, kad amžiaus skirtumas tarp parlamentarų gali veikti bendradarbiavimą, įtraukėme amžiaus veiksni. Sudarėme duomenų matricą, kurioje sužymėjome Seimo narių tarpusavio amžiaus skirtumą metais. Kita charakteristika, kuri galimai galėtų turėti įtakos, yra lytis – moteris gali būti labiau linkusios bendradarbiauti tarpusavyje ir

⁸⁵ Borgatti, S.P., Everett, M.G. and Freeman, L.C.(2002) Ucinet 6 for Windows: Software for Social Network Analysis. Harvard, MA: Analytic Technologies.

analogiškai vyrai tarpusavyje. Šiuos veiksnius – amžių ir lytį - įtraukėme kaip kontrolinius kintamuosius.

Gautus statistinio modelio rezultatus aptarsime darbo pabaigoje, o pirmiau apžvelgsime Seimo bendradarbiavimo tinklus iš kokybinės, daugiau deskriptyvios pusės.

4.3 Rezultatai

Prieš pateikiant statistinio modelio rezultatus, kurie padės atsakyti, ar iškeltos hipotezės pasitvirtina, ar ne, vertėtų pateikti deskriptyvią bendradarbiavimo tarp Seimo narių apžvalgą, iš kurios preliminariai galėsime spręsti apie bendradarbiavimą lemiančius veiksnius. Visų pirma aptarsime, kokie įstatymo projektai yra remiami gausiausiai, panagrinėsime ryšius individualiu lygmeniu, kurie Seimo nariai bendradarbiauja aktyviausiai. Nubrėžę Seimo narių bendradarbiavimo tinklą, pateiksime įprastus socialinių tinklų analizei individualių tinklo narių centriškumo įverčius. Taip pat pažvelgsime į ryšius skirtingų grupių (partijų, komitetų, pozicijos, opozicijos) viduje ir tarp jų.

4.3.1 Daugiausiai iniciatorių sulaukę įstatymų projektai

Nors pagrindinis darbo objektas yra ryšys tarp Seimo narių, tačiau verta panagrinėti ir tai, kurie įstatymo projektai buvo inicijuoti/paremti daugiausia Seimo narių. Tai padės geriau suprasti bendradarbiavimo ryšių pasiskirstymą ir identifikuoti įstatymus, kurios teikiant, tikrai peržengiamos partiškumo ribos.

Kaip jau minėjome, buvo surinkta informacija apie 543 įstatymo projektus. Panagrinėjus iniciavimo statistiką iš arčiau, paaiškėjo, jog vieną įstatymo projektą kartu inicijuoja vidutiniškai 7 Seimo nariai, taigi skaičius nėra toks mažas, turint omenyje, tai kad 7 Seimo nariai jau gali sudaryti frakciją.⁸⁶ Norėdami atsakyti į klausimą, kurie įstatymai susilaukė daugiausiai iniciatorių, sudarėme tokių įstatymų dešimtuką (žr. 3 Lentelė)

⁸⁶ Seimo statutas 38 straipsnis

3 lentelė. Daugiausiai iniciatorių turintys įstatymų projektai

Vieta	Įstatymo projekto Nr.	Įstatymo projekto pavadinimas	Iniciatorių/rė mėjų skaičius
1	XIIP-1217	Lietuvos Respublikos Konstitucijos 38 straipsnio papildymo ir pakeitimo projektas (Šeimos samprata)	107
2	XIIP-2841	Lietuvos Respublikos Konstitucijos 58 straipsnio pakeitimo projektas (Apkalta)	100
3	XIIP-2606	Valstybės tarnybos įstatymo Nr. VIII-1316 3 priedo pakeitimo įstatymo projektas (Seimo narių padėjėjų alga)	50
4	XIIP-2306	Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo IX-1007 2 straipsnio papildymo įstatymo projektas	49
5	XIIP-208(2)	Geležinkelių transporto kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir taikymo įstatymo 7, 10 ir 23 straipsnių papildymo ir 3 ir 15 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas (Metropolitenas)	45
6-7	XIIP-1986(4)	Valstybinių socialinio draudimo senatvės ir netekto darbingumo (invalidumo) pensijų kompensavimo įstatymo Nr. XII-886 1 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas	43
6-7	XIIP-3002	Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo Nr. I-1234 pakeitimo įstatymo projektas (nauja redakcija)	43
8-10	XIIP-1585	Lietuvos Respublikos Konstitucijos 56 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas (Seimo nario amžius)	42
8-10	XIIP-1592	Lietuvos Respublikos Konstitucijos 41 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas (privalomas mokslas iki 18 metų)	42
8-10	XIIP-2305	Lietuvos Respublikos Konstitucijos 67, 119, 120, 121, 122, 123, 141, 143 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas (Seniūnų rinkimai)	42

Žvelgiant į šių įstatymo projektų tematiką, matome, kad ji įvairuoja nuo šeimos sampratos iki Seimo padėjėjų algų ar seniūnų rinkimų. Visgi egzistuoja viena akivaizdi tendencija - netgi 5 iš 10 projektų siūlo Konstitucijos pakeitimus. Galima galvoti, kad šiuo atveju didelį iniciatorių skaičių nemaža dalimi lemia procedūriniai veiksniai - norint pakeisti Konstituciją reikalinga, kad „už“ balsuotų 2/3 Seimo narių, kas sudaro 94 narius. Taigi siūlant pakeitimą iš anksto stengiamasi užtikrinti gana solidžią paramą projektui.

Matome, kad ypatingai gausiai remtas Konstitucijos pataisų projektas siekiantis įtvirtinti Šeimos sampratą. Jį parėmė kone visų frakcijų atstovai. Šis pavyzdys rodo, kad egzistuoja tam tikri klausimai, kuriais Seimo nariai gana vieningai sutaria, nepaisant partinių ar ideologinių skirčių. Natūralu, kad kai kuriais neideologiniais klausimais suinteresuoti dauguma Seimo narių, ypatingai gerai tai iliustruoja projektas dėl Seimo narių padėjėjų algų. Antroji Konstitucijos pataisa, aiškiai susijusi su nušalintojo Prezidento R.Pakso apkalta, taip pat susilaukė paramos iš didžiosios daugumos Seimo narių, bei įvairių frakcijų, išskyrus TS-LKD.

Apskritai pažvelgus į šiuos įstatymo projektus pasirašiusius galima teigti, kad tarp pasirašiusių yra įvairių frakcijų atstovų. Taigi tarppartinis bendradarbiavimas šioje srityje tikrai nėra neįprastas reiškinys Lietuvos Seime. Tiesa, dažnu atveju vienos ar kelių frakcijų nariai tai daro vieningai, o iš kitų frakcijų prisijungia pavieniai politikai. Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad ne tik balsuojant, bet ir teikiant įstatymo projektus egzistuoja tarppartiniai susitarimai – atskiros partijos susitaria gana vieningai paremti tam tikrus įstatymo projektus ir taip į juos atkreipti didesnę dėmesį.

4.3.2 Labiausiai bendradarbiaujantys Seimo nariai

Apžvelgę įstatymų projektus, pažiūrėkime, kurie Seimo nariai bendradarbiauja aktyviausiai. Norėdami atsakyti šį klausimą, išskyrėme dešimt Seimo narių porų, kurios daugiausiai kartų drauge iniciavo įstatymo projektus(žr.4 lentelę).

4 lentelė. Daugiausiai įstatymų projektų kartu teikę Seimo nariai

Seimo nariai	Bendrų iniciatyvų skaičius
E.Žakaris (LSDP) - E.Simulik (LSDP)	46
V.Gapšys (DP) – V.Skarbalius (DP)	46
V.Skarbalius (DP) - V.Filipovičienė (DP)	46
V.Skarbalius (DP) – D.Ulickas (DP)	42

A.Matulas (TS-LKD) – V.Čigrijienė (TS-LKD)	39
R.Paliukas (DP) – D.Ulickas (DP)	39
D.Ulickas (DP) – R.Markauskas (DP)	38
D.Ulickas (DP) – V.Žvikienė (DP)	38
V.Skarbalius (DP) – V.Fiodorovas(DP)	37
J.Kondrotas (DP) – R.Markauskas (DP)	36
R.Markauskas (DP) – V.Žvikienė (DP)	36

Kaip matome, visas aktyviausias Seimo narių poras sudaro tos pačios partijos nariai. Absoliučiai dominuoja tie patys keli Darbo partijos nariai, kurie aktyviai bendradarbiauja tarpusavyje. Iš šio dešimtuko galima daryti pirminę išvalga, kad partiškumas yra svarbus veiksnys bendradarbiavimo ryšiams formuotis, o Darbo partijos nariai yra bene aktyviausiai tarpusavyje bendradarbiaujantys parlamentarai.

Galime pastebėti, kad A.Matulas ir V.Čigrijienė yra ne tik vienos partijos nariai, bet ir dirba tame pačiame Sveikatos reikalų komitete, o E.Žakaris ir E.Simulik yra išrinkti vienmandatėse apygardose Šiauliuose. Taigi tam tikru lygiu pasireiškia ir komitetų, teritoriškumo veiksniai, nors iš pavienių atvejų negalime pasakyti, ar jie tikrai reikšmingi.

Įsitikinus, kad Seimo nariai aktyviai bendradarbiauja partijų viduje, įdomu pažvelgti, kokie Seimo nariai aktyviausi tarppartiniam bendradarbiavime. Tam tikslui sudarėme analogišką aktyviausių bendradarbių iš skirtingų partijų dešimtuką (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. Daugiausiai įstatymo projektu kartu teikę Seimo nariai, priklausantys skirtingoms frakcijoms

Seimo nariai	Bendrų iniciatyvų skaičius
V.Čigrijienė (TS-LKD) – D.Mikutienė (DP)	25
R.Baškienė (MŠ) – V.Stundys (TS-LKD)	20
V.Čigrijienė (TS-LKD) – A.Monkauskaitė (LSDP)	20
R.Baškienė (MŠ) – V.Juozapaitis (TS-LKD)	20
A.Matulas (TS-LKD) – D.Mikutienė (DP)	19
K.Kuzminskas (TS-LKD) – D.Mikutienė (DP)	18

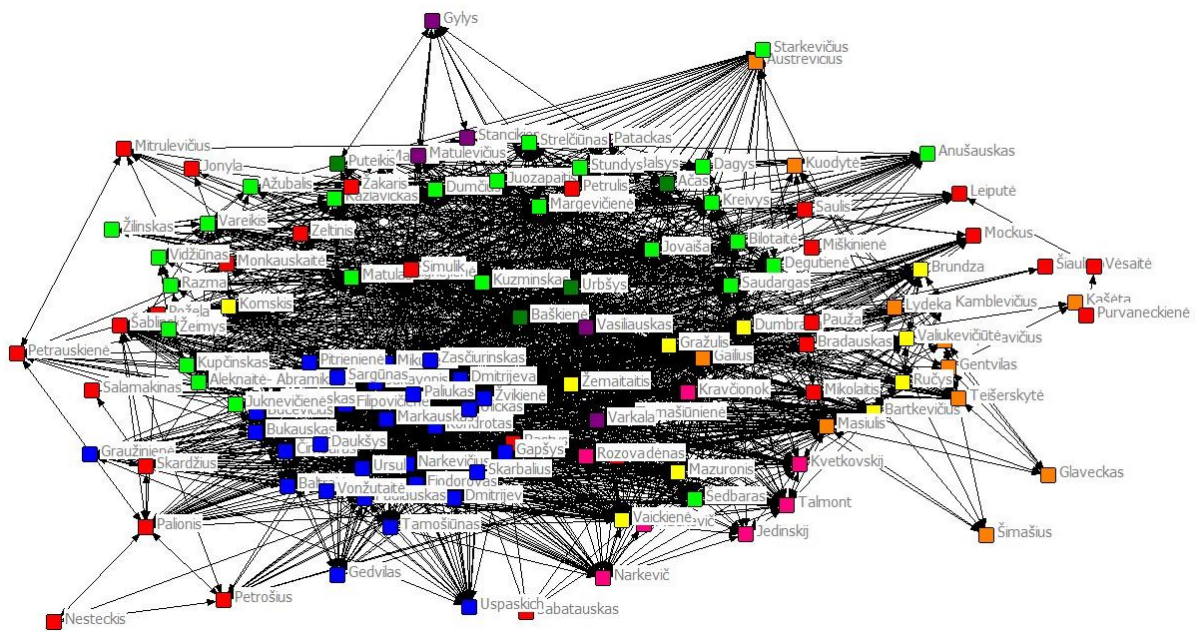
A.Matulas (TS-LKD) – A.Monkauskaitė (LSDP)	18
V.Gailius (LRLS) – S.Šedbaras (TS-LKD)	17
R.Baškienė (MŠ) – V.Čigrijienė (TS-LKD)	16
R.Baškienė (MŠ) – V.Gailius (LRLS)	16
R.Baškienė (MŠ)- S.Jovaiša (TS-LKD)	16

Matome, kad bendrų iniciatyvų skaičius šiuo atveju gerokai mažesnis, negu pirmuoju atveju skaičiuojant visus ryšius. Tačiau lyginant su tuo, kiek vidutiniškai bendradarbiauja parlamentarai, priklausantys skirtingoms partijoms – vidutiniškai 2 kartus - šie skaičiai gana aukšti. Atidžiau panagrinėjus šias Seimo narių poras pastebėsime, kad didžiąją jų dalį sudaro parlamentarai, dirbantys viename nuolatiniam komitete: V.Čigrijienė, D.Mikutienė, A.Monkauskaitė, A.Matulas, K.Kuzminskas drauge dirba Sveikatos reikalų komitete, R.Baškienė, V.Juozapaitis, V.Stundys dirba Švietimo, mokslo ir kultūros komitete, S.Šedbaras ir V.Gailius - Teisės ir teisėtvarkos komitete.

Taigi išryškėja tendencija, kad tarppartinis bendradarbiavimas dažniausiai grindžiamas bendru darbu nuolatiniam komitete, kas atspindi darbe iškeltą specializacijos hipotezę. Ypatingai aktyvūs yra Sveikatos reikalų komiteto nariai. Taip pat akivaizdu, kad šiame sąraše dominuoja keli Seimo nariai, viena iš jų yra R.Baškienė. Ši politikė yra Mišrios Seimo narių grupės narė. Šią grupę sudaro skirtingų partijų nariai, taigi galima daryti prielaidą, jog šioje grupėje ne taip ryškiai pasireiškia partinis veiksnys, todėl aktyviau bendradarbiaujama su kitų frakcijų nariais. Kita vertus, čia labiau išsiskiria tik R.Baškienė, todėl be gilesnės analizės sunku daryti aiškesnius apibendrinimus.

4.3.3 Seimo bendradarbiavimo tinklas

Panagrinėję teikiamus įstatymų projektus ir atskiras parlamentarų poras, pereikime prie viso Seimo bendradarbiavimo tinklo analizės. Visų pirmą pateiksime vizualų šio tinklo vaizdą (žr. 1 pav.)

1 pav. Bendras Seimo narių tinklas

Vizualumo vardan šis tinklas buvo sukonstruotas taip, kad būtų matomi ryšiai, kurių stiprumas daugiau nei 5, taigi čia matomi ryšiai tarp Seimo narių, kurie bendradarbiavo daugiau nei 5 kartus. Nepaisant to, matome, kad tinklas išlieka tikrai tankus. Vertinant viso (kai įskaitomi visi ryšiai) tinklo tankumą ir nekreipiant dėmesio į ryšių stiprumą, gauname, kad tinklo tankumas yra 85 %. Tai reiškia, kad tinkle egzistuoja 85 % iš visų galimų ryšių. Tai tikrai didelis skaičius. Tiesa, galima numanyti, kad tokių skaičių lemia silpni ryšiai, kurių stiprumas lygus 1. Patikrinome, koks gi būtų tinklo tankumas išmetus visus tokius ryšius. Tokiu atveju tinklo tankumas yra 66 %, tai vis tiek didelis skaičius. Palikus tik ryšius, kurių stiprumas yra lygus arba daugiau už 5, ką galima laikyti pakankamai aktyviu bendradarbiavimu, tinklo tankumas siekia 25 %. Nors šis rodiklis jau žymiai mažesnis nei prieš tai, tačiau vis tiek pakankamai nemažas. Galima sakyti, kad bent ketvirtadalis Seimo narių pakankamai aktyviai bendradarbiauja inicijuodami įstatymo projektus.

Vienintelis nei vieno ryšio neturintis asmuo yra premjero pareigas einantis socialdemokratas A. Butkevičius. Tai visiškai natūralu, kadangi eidamas vyriausybės vadovo pareigas šis politikas Seimo veikloje yra ganėtinai pasyvus.

Iš tinklo paveikslo vizualiai aiškiai matyti, kad Darbo partijos atstovai yra susiję tankiausiai, taigi galima daryti prielaidą, kad ši partija bendradarbiauja glaudžiausiai, kas atsispindi anksčiau aptartoje

projektų iniciavimo statistikoje. Kitų partijų atstovai yra labiau išsimėtę, labiausiai tas pasakytina apie socialdemokratus, kurie nėra taip glaudžiai susiję tarpusavyje, kaip kitų partijų atstovai.

Nors vizualaus tinklo analizė suteikia šios tokios pirminės informacijos, tačiau sunku pasakyti kažką daugiau, ypač kai tinklas pakankamai tankus. Todėl pereisime prie šiek tiek gilesnės analizės ir įvertinsime tradiciškai matuojamus tinklo parametrus.

Nagrinėjant socialinius tinklus, tyrėjai dažniausiai pradeda nuo bendrų tinklo parametrų, tarp kurių vieni svarbiausių yra tinklo veikėjų centriškumo įverčiai. Šie rodikliai padeda atskleisti svarbiausius tinklo veikėjus. Dažniausiai naudojami trys centriškumo įverčiai, pirmą kartą aprašyti ir konceptualizuoti L.Freemano⁸⁷ – laipsnio (angl.degree), tarpininkavimo (angl.betweenness) ir artumo (angl.closeness). Pirmuosius du rodiklius paskaičiavome ir mūsų gautam Seimo narių bendradarbiavimo tinklui ir išskyrėme didžiausiais rodikliais pasižyminčius Seimo narius. Artumo centriškumo į analizę neįtraukėme, kadangi tokiame tankiame tinkle, koks jis yra šiuo atveju, visų tinklo narių įverčiai yra pakankamai vienodi, nėra išsiskiriančių narių, taigi šis įvertis neteikia reikšmingos informacijos.

4.3.4 Tinklo narių laipsnio centriškumas

Šis tinklo parametras tradiciškai matuoja, kiek tiesioginių jungčių su kitais tinklo nariais turi kiekvienas tinklo narys. Žiūrint iš informacijos sklaidos taško, kas socialinių tinklų analizėje dažnai būna svarbiausia tyrinėjama tinklo savybė – tinklo veikėjai, turintys daugiausiai tiesioginių ryšių, yra pranašesni už kitus, kadangi didesnis ryšių kiekis taip pat užtikrina įvairesnius informacijos resursus. Mūsų atveju laipsnio centriškumas rodo Seimo nario aktyvumą įstatymų leidyboje ir aktyvumą bendradarbiaujant su kolegomis, kitaip tariant- jo „įsitinklinimą“ Seime.

Kaip jau minėjome, tradiciškai šis rodiklis nustatomas sudėjus visus tiesioginius ryšius, kuriuos turi atskiras tinklo narys. Tačiau šiuo atveju toks tradicinis matavimas nėra labai tinkamas dėl kelių priežasčių. Visų pirma, Seimo bendradarbiavimo tinklas yra tikrai tankus ir stipriai sujungtas - vidutiniškai kiekvienas Seimo narys turi po 128 tiesioginius ryšius - kadangi didžioji dalis tinklo veikėjų turi panašų tiesioginių ryšių skaičių ir jis mažai varijuoja, toks rodiklis teikia mažai informacijos. Visų antra, originaliai šis L.Freemano sukonstruotas rodiklis buvo pritaikytas binarinio tinklo analizei – tokio tinklo, kuriame nėra nurodomas ryšių stiprumas, o tik ryšio egzistavimas arba ne. Tuo tarpu, mūsų atveju, ryšių stiprumas yra pakankamai svarbus veiksnys ir jį reikėtų įtraukti į analizę.

⁸⁷ Freeman, L. C., (1978). Centrality in social networks: Conceptual clarification. *Social Networks* 1, 215–239.

Bent keletas socialinių tinklų tyrėjų bandė pritaikyti šį rodiklį ir tinklams su ryšių stiprumais (angl. weighted network).⁸⁸ Tačiau jų analizė remiasi vien tik ryšių stiprumu, neįtraukiant ryšių kiekio, kas buvo svarbiausias veiksnys nuo pat rodiklio naudojimo pradžios. Naudojant tokį rodiklį, Seimo narys, 10 kartų bendradarbiavęs su vieninteliu savo kolega, gaus didesnę įvertį negu Seimo narys, kuris bendradarbiavo su trimis savo kolegomis po 3 kartus [$9 < 10$]. Taigi toks skaičiavimas nėra pats geriausias sprendimas.

T.Opshal, F.Agneessen ir J.Skvoretz pabandė konceptualizuoti laipsnio centriškumą taip, kad būtų galima kartu įvertinti tiek ryšių skaičių, tiek tų ryšių stiprumą.⁸⁹ Jų sukonstruotas įvertis leidžia apskaičiuoti veikėjų laipsnio centriškumą atsižvelgiant į abu svarbius rodiklius. Naudojant tą patį pavyzdį - Seimo narys, 10 kartų bendradarbiavęs su vienu kolega, gaus mažesnę įvertį, negu Seimo narys, bendradarbiavęs su trimis kolegomis po 3 kartus, kadangi teigiamai vertinama tiek ryšių skaičius, tiek jų stiprumas. Pasinaudodami T.Opshal „R“ programai sukurtu paketu tnet⁹⁰, pritaikysime šia koncepciją mūsų tinklui.

Paskaičiavę laipsnio centriškumą, gavome vidutinį visų tinklo narių įvertį, kuris yra 249,307. Taip pat išskyrėme 10 didžiausių įvertį gavusių Seimo narius (žr. 6 lentelę).

6 Lentelė. Seimo narių laipsnio centriškumo įvertiniai

Seimo narys	Laipsnio centriškumo įvertis
Ulickas (DP)	417.3415
V.Skarbalius (DP)	416.9028
Z.Žvikienė (DP)	409.1051
J.Kondrotas (DP)	404.6306
Markauskas (DP)	402.6959
Filipovičienė (DP)	398.7981
D.Mikutienė (DP)	396.4303
Paliukas (DP)	395.4010
Jakavonis (DP)	394.2587
R.Baškienė (MS)	389.20431

Matome, kad šiame sąraše absoliučiai dominuoja Darbo partijos nariai, kas buvo matyti ir vizualiai. Darbo partijos atstovai aktyviai bendradarbiauja tarpusavyje, kas padidina jų ryšių stiprumą, be to turi

⁸⁸ Barrat, A., Barthélemy, M., Pastor-Satorras, R., Vespignani, A., (2004) The architecture of complex weighted networks. Proceedings of the National Academy of Sciences 101 (11), 3747–3752.

⁸⁹ Opsahl, T., Agneessens, F., Skvoretz, J. (2010). Node centrality in weighted networks: Generalizing degree and shortest paths. Social Networks 32, 245-251.

⁹⁰ <https://cran.r-project.org/web/packages/tnet/tnet.pdf>

daug, kad ir silpnų ryšių, su kitų partijų atstovais. Į jų tarpą įsiterpia viena Mišrios Seimo narių grupės atstovė R.Baškienė.

Galima sakyti, kad Darbo partijos nariai labiausiai įsitraukia į šį tinklą, pasirašydami daugiausiai bendrų įstatymų projektų. Kalbant apie mažiausiai įsitraukusius, galime paminėti keletą Seimo narių – R.Sinkevičius (LSDP), V.Andriukaitis (LSDP), N.Venckienė (DK). Galima manyti, kad R.Sinkevičius eidamas Susisiekimo ministro pareigas natūraliai neužsiima įstatymų iniciavimu, tuo tarpu, tiek V.Andriukaitis, tiek N.Venckienė Seime praleido mažiau laiko negu dauguma kolegų. Pirmasis paliko Seimą pradėjęs eiti eurokomisaro pareigas, tuo tarpu antroji buvo pašalinta iš Seimo. Šie veiksniai galėjo paveikti gautą įvertį. Kitą vertus, kiti ministro pareigas einantys ar mažiau laiko Seime praleidę nariai gavo gerokai didesnius įverčius.

4.3.5 Tinklo narių tarpininkavimo centriškumas

Kitas svarbus tinklo parametras, dažnai skaičiuojamas analizuojant socialinius tinklus, yra tarpininkavimo centriškumas. Tradiciškai šis įvertis gaunamas apskaičiuojant, kiek trumpiausių kelių tarp tinklo veikėjų eina per konkretų veikėją - kitaip tariant, didžiausią įvertį gaunantys tinklo veikėjai yra geriausi tarpininkai tarp kitų tinklo veikėjų. Tokie veikėjai vaidina svarbų vaidmenį informacijos sklaidoje, jie čia atlieką savotiško tilto rolę. Šį rodiklį pritaikius mūsų Seimo narių tinklui, galima sakyti, kad didžiausią įvertį gaunantys nariai jungia skirtingas Seimo grupes.

Tačiau, kaip ir laipsnio centriškumo atveju, originaliai šis rodiklis buvo pritaikytas binariniam tinklui, neatsižvelgiant į ryšių stiprumus. Taigi tradicinis įvertis nevisai tinka mūsų reikmėms. Norint į analizę įtraukti ryšio stiprumus vėlgi buvo bandymų naujai konceptualizuoti šį rodiklį,⁹¹ tačiau jie rėmėsi vien ryšių stiprumu, nekreipiant dėmesio į ryšių kiekį. Taip pat buvo daroma prielaida, kad veikėjai vieną kitą pasieks mažiausiai „kainuojančiu“ keliu, taigi sureikšminami silpnieji ryšiai. Tačiau tokia logika galioja tikrai ne kiekvienu atveju. Kad ir mūsų atveju, stiprūs ryšiai parodo dažną bendradarbiavimą ir yra tinklo pagrindas, tuo tarpu silpni ryšiai indikuoja mažesnio intensyvumo kontaktą. Sureikšminti silpnus ryšius neleidžia ir tikrai tankus Seimo narių tinklas, dauguma Seimo narių yra tiesiogiai susijungę, todėl vertinant silpnuosius ryšius negausime daug informacijos. Šiuo atveju, vėl remsimės T.Opshal išvestu rodikliu, kuris leidžia kartu įvertinti tiek ryšių skaičių, tiek jų stiprumą bei pernelyg nesureikšminti silpnųjų ryšių. Kaip ir pirmuoju atveju sudarėme didžiausius įverčius gavusių Seimo narių dešimtuką (žr. 7 lentelę).

⁹¹ Newman, M. E. J.,(2001) Scientific collaboration networks. II. Shortest paths, weighted networks, and centrality. Physical Review E 64, 016132.

7 Lentelė. Seimo narių tarpininkavimo centriškumo įverčiai.

Seimo narys	Tarpininkavimo centriškumo įvertis
R.Baškienė (MŠ)	3053.6
V.Skarbalius (DP)	1772.4
V.Gailius (LRLS)	1705.3
D.Mikutienė (DP)	963.2
D.Ulickas (DP)	848.5
Z.Žvikienė (DP)	739.6
E.Masiulis (LRLS)	580.2
P.Gražulis (TT)	518.8
P. Urbšys (MŠ)	516.3
V.Čigrijienė (TS-LKD)	475.5

Šiuo atveju dešimtukas žymiai įvairesnis partiškumo prasme. Nors jame yra keletas Darbo partijos narių, pasižymėjusių ir aukštais laipsnio centriškumo rodikliais, tačiau yra atstovų ir iš kitų partijų. Šiame sąrašė aiškiai išsiskiria R.Baškienė, jos rodiklis smarkiai lenkia kitus Seimo narius. Galima teigti, kad ši Seimo narė aktyviai bendradarbiauja su įvairių partijų nariais ir savo ryšiais sujungia atskiras grupes. Aukštu rodikliu pasižymi ir jo kolega Mišrioje Seimo narių grupėje P.Urbšys, galime manyti, kad šioje grupėje silpniau reiškiasi partiškumas ir jos atstovai linkę bendradarbiauti su įvairių partijų atstovais. Įdomu pastebėti ir tai, kad aukšą įverti gavo skandalingu elgesiu pagarsėjęs „Tvarkos ir teisingumo“ atstovas P.Gražulis.

Panagrinėję socialinių tinklų analizėje įprastus centriškumo įverčius ir išskyrę labiausiai pasižyminčius Seimo narius, pereikime prie grupinio analizės lygmens ir panagrinėkime partijų, komitetų bei pozicijos - opozicijos tinklus.

4.3.6 Seimo frakcijų tinklai

Jei praeitame skirsnyje daugiau dėmesio kreipėme į tinklo parametrus, liečiančius individualius tinklo narius, tai šiame skirsnyje paanalizuosime tarpgrupinius, tarppartinius ryšius. Ši analizė padės atsakyti klausimus, kurios partijos labiausiai bendradarbiauja tarpusavyje, kurios tai daro mažiausiai, kurios partijos nariai labiausiai linkę bendradarbiauti savo partijos ribose.

Bene geriausias tinklo rodiklis, kurį galima pasitelkti, norint atsakyti į pastaruosius klausimus, yra tinklo tankumas. 8 lentelėje pateikiame atskirų Seimo frakcijų tankumo įverčius, čia atsispindi ir ryšiai tarp frakcijų.

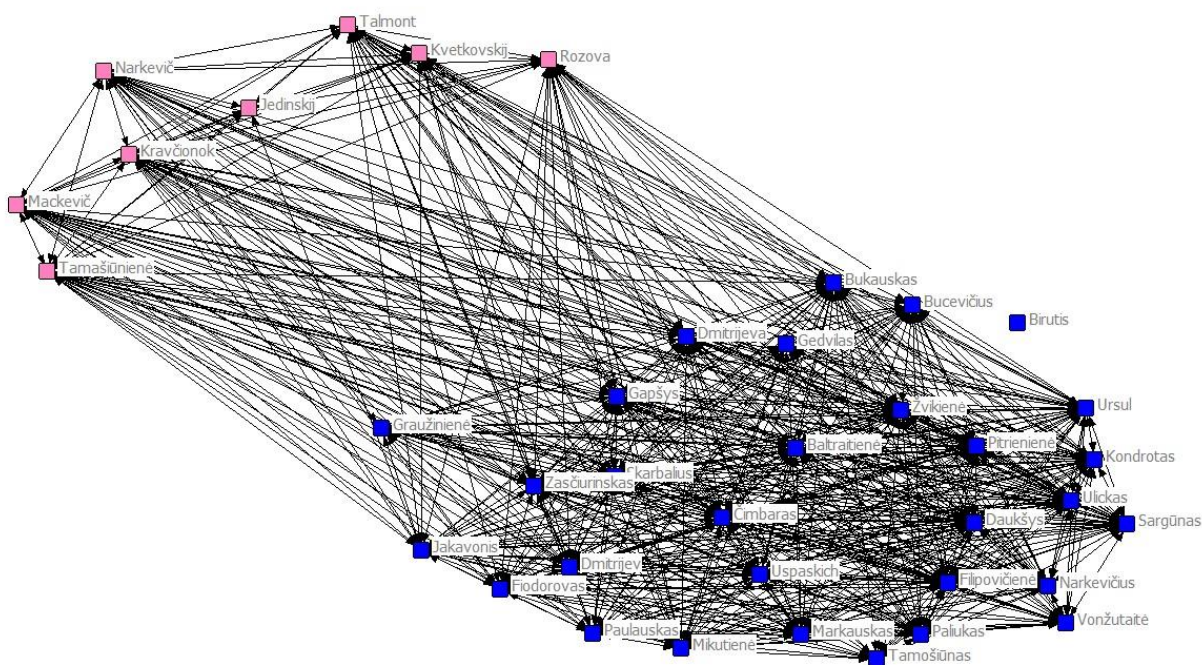
8 Lentelė. Seimo frakcijų tinklų tankumo įverčiai

Partija	TT	TS-LKD	LSDP	LRLS	MŠ	DP	DK	LLRA
TT	7.212	3.154	2.480	2.615	4.403	5.436	3.607	5.750
TS-LKD	3.154	6.036	1.562	2.149	4.750	2.925	2.915	3.383
LSDP	2.480	1.562	2.334	1.610	2.366	2.835	1.700	2.332
LRLS	2.615	2.149	1.610	5.256	2.654	2.315	1.429	2.173
MŠ	4.403	4.750	2.366	2.654	8.533	4.322	5.500	5
DP	5.436	2.925	2.835	2.315	4.322	15.237	3.014	6.479
DK	3.607	2.915	1.700	1.429	5.500	3.014	4.333	3.786
LLRA	5.750	3.383	2.332	2.173	5	6.479	3.786	12.821

Iš šios Seimo frakcijų tankumų matricos matome, jog tankiausia, tai reiškia, glaudžiausiai tarpusavyje bendradarbiaujanti, yra Darbo partijos frakcija. Nuo jos šiek tiek atsilieka Lietuvos lenkų rinkimų akcijos atstovai. Didesnis šios frakcijos tankumas yra pakankamai natūralus, kadangi ją sudaro lenkų tautinės mažumos atstovai, taigi bendradarbiavimui įtakos gali turėti ne tik partiškumas, bet ir priklausymas tautinei mažumai. Būtent toks efektas buvo atrastas ne viename panašiam tyrime, pvz., iš Lotynų Amerikos kilę JAV Kongreso nariai buvo labiau linkę bendradarbiauti tarpusavyje.⁹² Mažiausiai tarpusavyje bendradarbiaujanti frakciją yra socialdemokratai. Viena iš priežasčių gali būti tai, kad būtent socialdemokratai užima dominuojančią padėtį dabartinėje valdančiojoje koalicijoje, todėl savo politiką daugiausiai įgyvendina per vyriausybę, o privačiomis iniciatyvomis nėra stengiamasi siekti vieningų partijos tikslų. Taikant tokį paaiškinimą, gana keistas tampa didelis Darbo partijos įvertis – toks rodiklis gali reikšti, kad Darbo partijos nariai vieningai inicijuojamomis privačiomis iniciatyvomis bando įgyvendinti tam tikrus partinius tikslus, nepaisant to, kad ji priklauso valdančiajai daugumai ir turi galimybę tai daryti per vyriausybę.

⁹² Bratton ir Rouse, 428

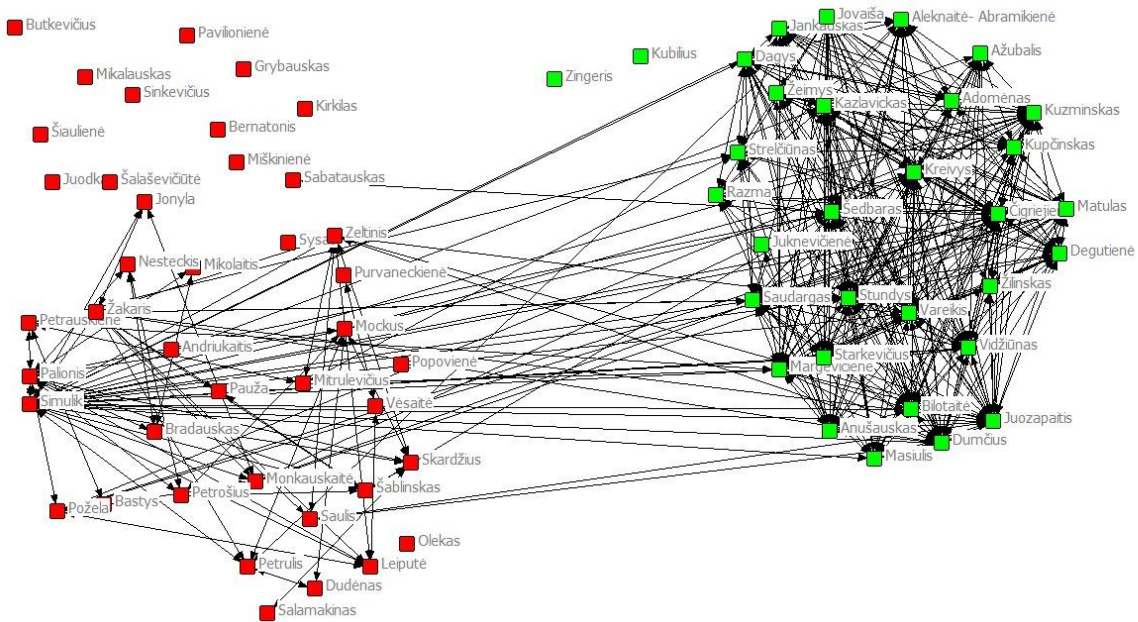
Žvelgiant į tarppartinius ryšius matome, kad bene tankiausiai susijusios yra Darbo partija ir Lenkų rinkimų akcija. Tuo tarpu mažiausiu tankumu pasižymi Lietuvos Respublikos liberalų Sąjūdžio ir Drąsos kelio bei Tėvynės Sąjungos ir Socialdemokratų poros. Tarppartinio bendradarbiavimo skirtumai leidžia daryti pirminę prielaidą, kad darbo hipotezėse išskirti atstumai tarp partijų gali turėti įtakos tarpusavio ryšių užmezgimui. Norėdami iliustruoti tarppartinio bendradarbiavimo tinklus vizualiai pateikiame DP – LLRA bei TS-LKD - LSDP tinklus(žr.2 pav. ir 3 pav.).

2 pav. DP ir LLRA bendradarbiavimo tinklas

Šis DP – LLRA bendradarbiavimo tinklas vaizduoja ryšius, kurių stiprumas yra daugiau nei 5. Kaip matome, vienintelis tokio stiprumo ryšių neturintis yra Š.Birutis, kuris eina Kultūros ministro pareigas, taigi ganėtinau natūralu, jog ne itin dažnai su kolegomis inicijuoja įstatymų projektus. Likusieji tinklo nariai yra gana tarpiai susiję, ryšių tarp skirtingų partijų tikrai nemažai. Norėdami išsiaiškinti, kurie nariai labiausiai atlieka jungties vaidmenį šiame tinkle paskaičiavome tinklo narių tarpininkavimo centriškumą. Didžiausią įvertį iš Darbo partijos čia gavo V.Skarbalius, Z.Žvikienė ir V.Gapšys, iš Lietuvos lenkų rinkimų akcijos – R.Tamašiūnienė ir I.Rozova. Galima teigti, kad šie politikai vaidina svarbų vaidmenį tarppartiniame bendradarbiavime. Pažvelgus šiek tiek atidžiau, paaiškėja, kad

R.Tamašiūnienė turi tikrai stiprius ryšius (daugiau nei 10 bendradarbiavimų) su 7 Darbo partijos nariais, tarp jų yra tiek V.Gapšys, tiek Z.Žvikienė. I.Rozova tokių ryšių turi su 4 Darbo partijos atstovais.

3 pav. TS-LKD ir LSDP bendradarbiavimo tinklas

Žvelgiant į LSDP – TS-LKD bendradarbiavimo tinklą, kurio ryšių stiprumas, kaip ir pirmuoju atveju, yra daugiau nei 5, akivaizdu, jog ryšių tarp partijų mažiau nei DP-LLRA atveju. Aiškiai matoma, kad konservatoriai bendradarbiauja glaudžiau, o socialdemokratų tinklas ganėtinai išsiskyręs. Visai nemažas kiekis socialdemokratų išvis neturi stipresnių ryšių nei su partijos kolegomis, nei tuo labiau su konservatoriais. Tarp tokių atsiduria bent keli ministro pareigas einantys (J.Bernatonis, R.Šalaševičiūtė, R.Sinkevičius), taip pat bent viešojoje erdvėje gana ryškūs politikai G.Kirkilas, A.M.Pavilionienė ar frakcijos seniūnė I.Šiaulienė. Tarp konservatorių tokių izoliuotų yra du – E.Zingeris bei frakcijos seniūnas A.Kubilius. Matome, kad aukštesnes pareigas užsiimantys ar kiek ryškesni partijų nariai šiuo atveju bendradarbiauja pasyviau. Įdomu pastebėti, kad J.Sabatauskas neturi nei vieno stipresnio ryšio tarp partijos kolegų, tačiau yra susijungęs su konservatoriumi S.Šedbaru, kuris yra jo pavaduotojas Teisės ir teisėtvarkos komitete. Šis pavyzdys iliustruoja, kad darbas komitete gali būti tikrai svarbus ryšio susidarymui.

Kaip ir pirmuoju atveju, paskaičiavome šio tinklo narių tarpininkavimo centriškumo įverčius. Iš socialdemokratų didžiausius įverčius gavo E.Žakaris, V.Simulik, E.Šablinskas, tuo tarpu iš

konservatorių - V.Juozapaitis, V.Čigrijienė bei S.Šedbaras. Pažvelgus šiek tiek detaliau paaiškėja, kad dauguma jų aktyviai bendradarbiauja tarpusavyje taip jungdami partijas. Pvz., V.Juozapaitis turi stiprius ryšius tiek su E.Žakariu, tiek su V.Simulik; S.Šedbaras su E.Šablinsku; tuo tarpu V.Čigrijienė palaiko stiprius ryšius su kolegomis Sveikatos reikalų komitete J.Požėla ir A.Monkauskaite.

Trumpai apžvelgę tarppartinius ryšius, galime teigti, kad Seime esančios partijos visai nemažai skiriasi pagal tai, kiek glaudžiai bendradarbiauja partijų viduje ir kaip aktyviai bendradarbiauja su kitomis partijomis. Visgi daugeliu atveju ryšiai partijų viduje yra stipresni ir tankesni, nei išoriniai ryšiai. Tai patvirtina partiškumo efektą, tačiau skirtingais atvejais jis nėra vienodas. Toliau panašiu aspektu panagrinėsime kitas Seimo darbe svarbias grupes – nuolatinis komitetus.

4.3.6 Nuolatinių komitetų tinklai

Kaip matėme, bendradarbiavimas partiniame lygmenyje įvairuoja - vienos partijos glaudžiai bendradarbiauja viduje, kitos tai daro mažiau, tarppartinis bendradarbiavimas taip pat varijuoja. Kaip jau aptarėme teorinėje dalyje, be partijų/frakcijų, svarbų vaidmenį parlamento darbe vaidina nuolatiniai komitetai. Juose Seimo nariai gali geriausiai išreikšti savo turimas kompetencijas, profesines žinias. Taigi komitetai savotiškai institucionalizuoja Seimo narių specializaciją. Kėlėme hipotezę, kad bendra veikla komitetuose turėtų būti vienas iš esminių veiksnių, skatinančių tarpusavio bendradarbiavimą Seime. Taigi pirmiausiai pažiūrėsime į komitetu pagrindu susiformavusius tinklus iš deskriptyvios pusės, kaip tai jau darėme su partijų tinklais.

Kaip ir partijų atveju vienas esminių rodiklių, nurodantis bendradarbiavimo intensyvumą, yra tinklo tankis. Jeigu partijų atveju mus domino tiek vidinis bendradarbiavimas, tiek išorinis - tarppartinis bendradarbiavimas, tai komitetų atveju nagrinėsime tik vidinį bendradarbiavimą, kadangi nelabai yra pagrindo manyti, kad bendradarbiavimas tarp atskirų komitetų gali būti reikšmingas. O taip pat tokie tarpkomitetiniai ryšiai beveik visais atvejais atkartos partinius ryšius. Taigi mums svarbus tik pačių komitetų tankumo įverčiai. 9 lentelėje pateikiame gautus atskirų komitetų tankumo įverčius

9 Lentelė. Nuolatinių Seimo komitetų tankumo įverčiai

Komitetas	Tankumas
Sveikatos reikalų	14.639
Valstybės valdymo ir savivaldybių	8.689
Teisės ir Teisėtarkos komitetas	6.556
Švietimo, kultūros ir mokslo	6.526

Socialinių reikalų ir darbo	5.044
Nacionalinio saugumo ir gynybos	4.795
Kaimo reikalų	4.400
Biudžeto ir finansų	4.090
Aplinkos apsaugos	3.530
Žmogaus teisių	3.389
Audito komitetas	3.190
Ekonomikos komitetas	2.670
Informacinės visuomenės plėtros	2.464
Užsienio reikalų	1.417

Kaip matome, įverčiai pakankamai skirtingi – aukščiausių ir žemiausių įvertį skiria nemenkas atstumas. Aiškiai išsiskiria Sveikatos reikalų komitetas, o tai tik patvirtina jau anksčiau pastebėtą tendenciją, kad šio komiteto nariai tikrai aktyviai bendradarbiauja tarpusavyje inicijuodami įstatymų projektus - būtent šio komiteto nariai patenka į aktyviausiai bendradarbiaujančių tarppartinių porų dešimtuką. Tokie rodikliai leidžia teigti, kad sveiktos srityje, bent įstatymų iniciavimo fazėje, neegzistuoja didesnis susipriešinimas, komiteto nariai pakankamai vieningai teikia įstatymo projektus. Tai bent iš dalies atitinka mintį, kurią savo darbe mini A.Lukošaitis, kad komitetuose gana efektyviai galima išvengti nagrinėjamų klausimų politizacijos.⁹³

Antroji vietoje, galbūt kiek netikėtai, atsidūrė Valstybės valdymo ir savivaldybių komitetas. Netikėtai todėl, kad šio komiteto kuruojama sritis ne taip lengvai gali atitikti narių profesines kompetencijas, kas yra išskiriama kaip sėkmingą komiteto darbą lemiantis veiksnys, tuo pačiu galintis sumažinti politizacijos laipsnį⁹⁴. Jeigu Sveikatos reikalų komitete yra bent 4 buvę medikai, tai šio komiteto atveju profesinis atitikimas nelabai įmanomas. Visgi egzistuoja viena galima priežastis, kuri galėjo lemti tokį įvertį, tai pasiruošimas pirmiesiems tiesioginiams mero rinkimams, kurie įvyko 2015 m. Galima numanyti, kad šio komiteto bendrai nariai iniciavo įstatymo projektus, kuriais buvo siekiama išpildyti įvairiais įstatymines spragas, susijusias su naujais rinkimais.

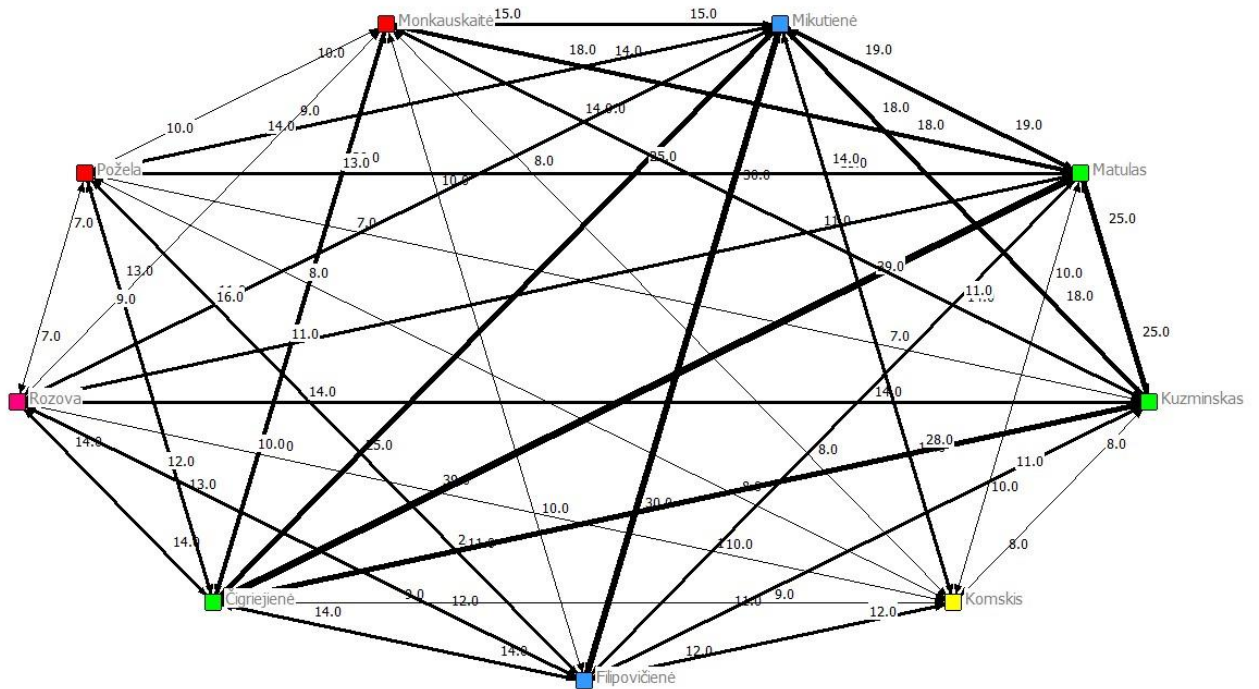
Kaip matome, žemiausiu įverčiu išsiskiria Užsienio reikalų komitetas. Tai galima sieti su tuo, kad šio komiteto kuruojama sritis nėra tiesiogiai susijusi su šalies vidaus politika. Taigi bendras įstatymo

⁹³ Lukošaitis, 143

⁹⁴ Ten pat, 143

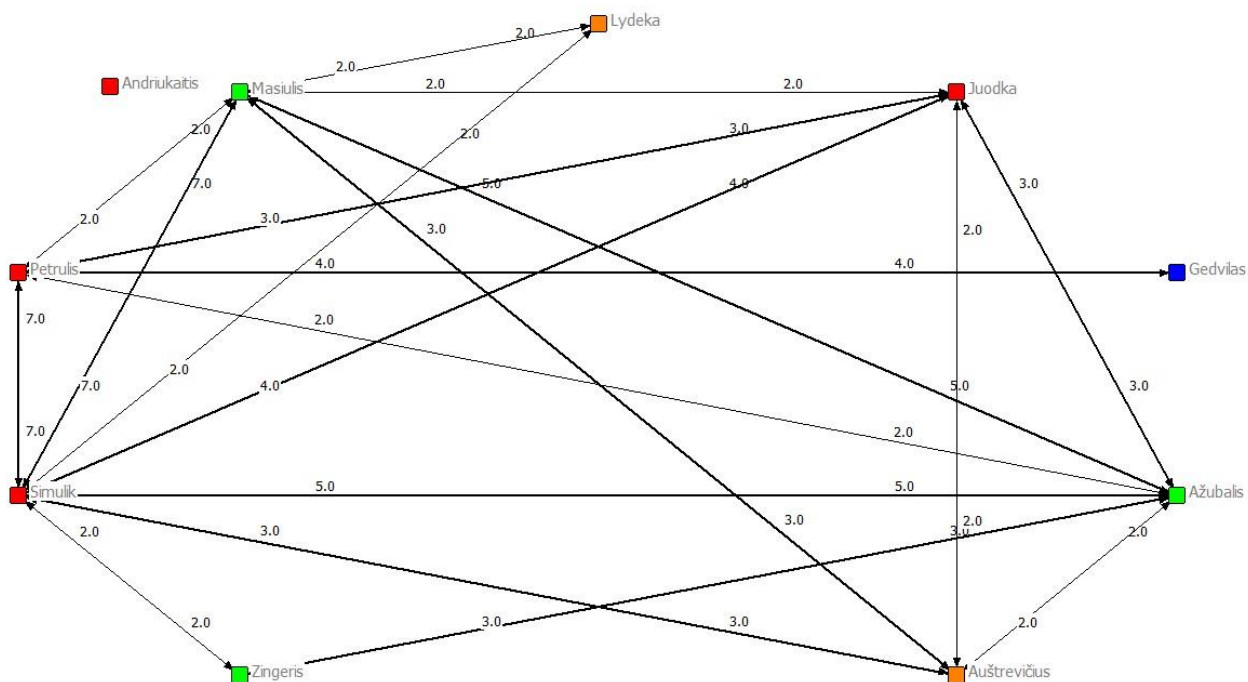
iniciavimas šio komiteto nariams gali būti ne toks aktualus lyginant su komitetais, kurie kuruoja viešosios politikos sritį susijusią su vidaus politiką sveikatos, švietimo, kaimo reikalų).

Be pateiktų tankumo įverčius įdomu pažvelgti ir į pačius tinklus. Čia ir vėl vadovaujamės kontrasto principu ir pateikiame tankiausio ir mažiausiai tankaus komiteto tinklus(žr.4 pav. ir 5 pav.).

4 pav. Sveikatos reikalų komiteto bendradarbiavimo tinklas.

Šiame Sveikatos reikalų komiteto tinkle pavaizduoti visi esantys ryšiai, linijos storis žymi ryšio stiprumą, stiprumas nurodytas ir skaičiais. Kaip matome, visi nariai susiję gana stipriais ryšiais. Stipriausiai susiję yra konservatoriai V.Čigrijienė, A.Matulas ir K.Kuzminskas, beje visi trys buvę medikai. Taigi čia suveikia ir partiškumo efektas. Pakankamai stiprius ryšius su visais turi šio komiteto pirmininkė D.Mikutienė. Mažiausiai stipresnių ryšių su kitais turi „tvarkietis“ K.Komskis, mažiau įsitraukęs į bendradarbiavimą ir J. Požėla.

5 pav. Užsienio reikalų komiteto bendradarbiavimo tinklas.

Lyginant Užsienio reikalų komiteto tinklą su Sveikatos reikalų jau vizualiai matomas akivaizdus skirtumas – ryšiai žymiai silpnesni, ne visi tinklo veikėjai susijungę tarpusavyje. Daugiausiai ryšių turi socialdemokratas V.Simulik, kuris ir šiaip pasižymi aktyviu įstatymu iniciavimu. Daugiau stipresnių ryšių turi konservatoriai A. Ažubalis ir K. Masiulis. Komiteto pirmininkas B.Juodka turi ryšių su 4 iš 10 komiteto narių. Tuo tarpu išvis jokių ryšių su kolegomis komitete neturi V.Andriukaitis, kaip minėta anksčiau, šis Seimo narys apskritai kone mažiausiai įtrauktas į Seimo bendradarbiavimo tinklą. Tik vieną ryšį turi „darbietis“ V.Gedvilas. Čia taip pat galima pastebėti, kad stipresni ryšiai susidaro tarp tų pačių partijų atstovų, taigi partiškumas išlieka svarbus veiksnys.

Apžvelgę komitetų tinklus, galime pasakyti, kad skirtingų komitetų bendradarbiavimo lygis gana stipriai skiriasi. Tam yra ne viena galima priežastis, kurioms tiksliau įvardyti reikalingas atskiras tyrimas. Visgi galima manyti, kad bendradarbiavimas komitetų pagrindu gali priklausyti nuo komiteto kuriojamos srities, jo narių profesinių žinių atitikimo šiai sričiai, svarbus gali būti ir vadovavimo komitetui faktorius.

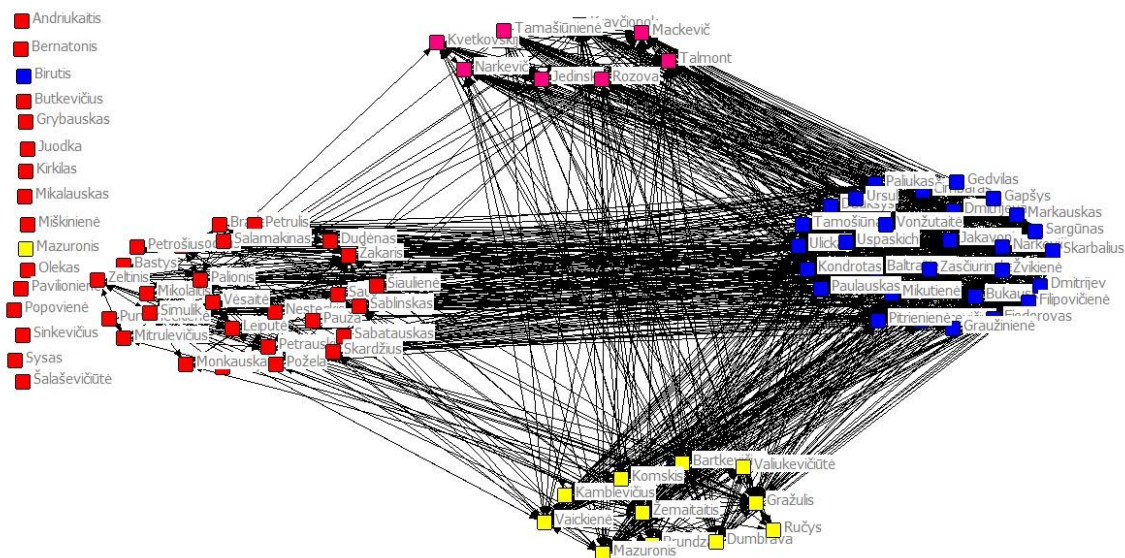
4.6.7 Valdančiosios daugumos ir opozicijos tinklai

Be partijų/frakcijų ir komitetų teorinėje dalyje išskyrėme dar parlamento veikloje svarbią skirtį – tai valdančiosios daugumos ir opozicijos skirtis. Čia analogiškai kitoms grupėms trumpai apžvelgsime

valdančiosios daugumos ir opozicijos tinklus, tai padės geriau suvokti, koks yra bendradarbiavimo lygis valdančiosios daugumos ir opozicijos tarpe.

Po 2012 Seimo valdančiąją koaliciją sudarė – Lietuvos socialdemokratų partija, Darbo partija, „Tvarka ir teisingumas“ bei Lietuvos lenkų rinkimų akcija. Tiesa, pastaroji 2014 m. rugpjūčio mėnesį pasitraukė iš daugumos. Nepaisant to, didesnę dalį mūsų tiriamo laikotarpio šios frakcijos nariai buvo daugumoje, todėl ir analizėje juos laikome daugumos atstovais. Tuo tarpu opozicinėmis frakcijomis po Seimo rinkimų pasiskelbė Tėvynės Sąjunga, Lietuvos liberalų Sąjūdis, taip pat „Drąsos kelias“.⁹⁵ Pastarosios frakcija 2014 m. birželį iširo, tačiau kaip ir lenkų atveju, mes ją laikysime opozicijos dalimi.

Nagrinėdami pozicijos ir opozicijos tinkus vėl pasitelkėme tinklo tankumo rodiklį. Paskaičiavę jį atskirai valdančiosios daugumos tinklui ir opozicijos tinklui, gavome tokius rodiklius - valdančiosios daugumos tinklo tankumas 4,6, o opozicijos – 3,9. Taigi valdančiosios daugumos atstovai inicijuodami įstatymo projektus labiau bendradarbiauja tarpusavyje. Nors skirtumas nėra labai ryškus. Norėdami geriau suprasti abiejų pusių tinklus vėlgi pateikiame juos vizualiai (žr. 6 pav. ir 7 pav.)

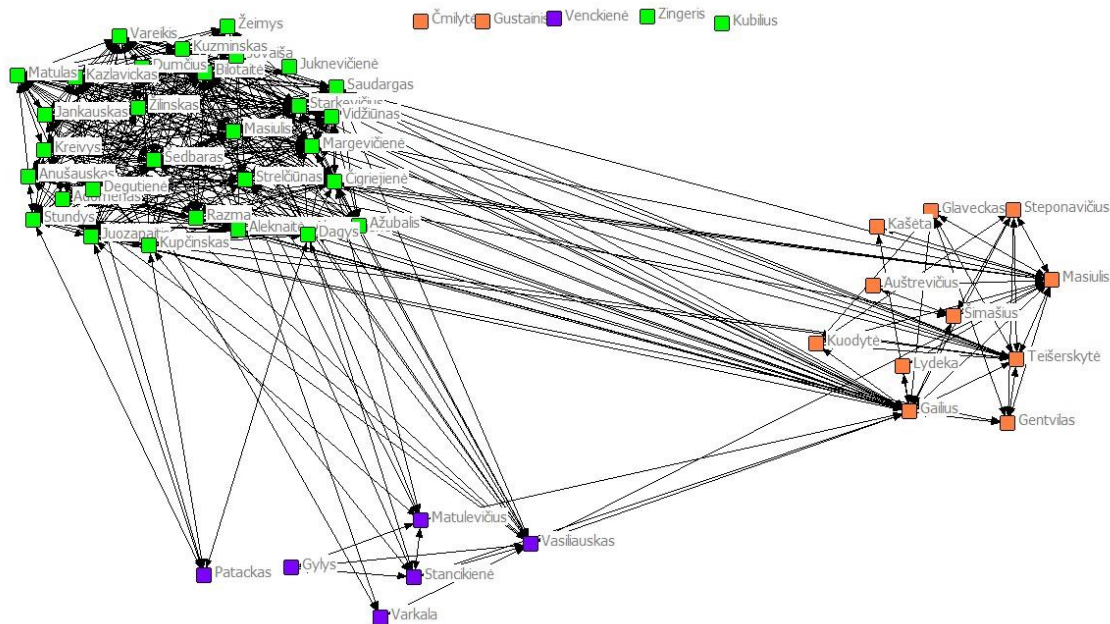
6 pav. Seimo valdančiosios daugumos bendradarbiavimo tinklas.

⁹⁵ LRS 2012.12.18 rytinio plenarinio posėdžio stenograma
http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=439966 [žiūrėta 2015 12 28]

Vizualiai matome, kad daugiausiai ryšių (stiprumas >5) su koalicijos partnerėmis turi Darbo partija. Tuo tarpu mažiausiai į tinklą įsitraukę yra socialdemokratai. Nemaža jų dalis išvis neturi stipresnių ryšių nei su partijos kolegomis, nei su koalicijos partneriais. „Tvarka ir teisingumas“ bei Lietuvos lenkų rinkimų akcija turėdamos nemažai ryšių su Darbo partija, yra aktyvūs ir tarpusavyje. Nors vizualiai tai taip gerai nesimato, tačiau tankumo rodikliai rodo gan aukštą bendradarbiavimo lygį. Koalicijos partnerių tarpusavio ryšiams įvertinti vėl galime pasitelkti jau panaudotą 8 lentelę.

Iš lentelės duomenų matome, ką jau buvome aptarę prieš tai – tankiausi yra DP ir LLRA ryšiai, šiek tiek atsilieka TT ir LLRA. Mažiausiu tankumu pasižymi LSDP. Tiesa, įdomu pažymėti, kad šios frakcijos ryšiai su TT ir DP yra šiek tiek tankesni, negu pačios LSDP viduje. Tai rodo, kad pavieniai socialdemokratai linkę šiek tiek glaudžiau bendradarbiauti su kitų partijų kolegomis, negu partijos viduje.

Šio valdančiosios daugumos tinklo nariams paskaičiavome tarpininkavimo centriškumo rodiklius. Čia didelių šurprizų nėra – tarp didžiausius įverčius gavusių dominuoja Darbo partijos atstovai, kurie panašiais pozicijas užima ir imant visą tinklą. Tarp jų įsiterpia „tvarkietis“ P.Gražulis, iš lenkų pasižymi R.Tamašiūnienė, abu jie jau minėta šiame kontekste.

7 pav. Seimo opozicijos bendradarbiavimo tinklas.

Iš vizualaus opozicijos tinklo pateikimo matome, kad tinklas nėra ypatingai tankus (ryšio stiprumas >5). TS-LKD atstovai pakankamai vienodai susijungę tiek su DK, tiek su LRLS. Tuo tarpu pastarieji turi tik keletą stipresnių jungčių. Kaip matėme anksčiau, šios dvi frakcijos yra mažiausiai bendradarbiaujančios. Stipresnių jungčių visai neturi liberalų atstovai V.Čmilytė ir Š.Gustainis, tai natūralu, kadangi Seime jie praleido žymiai mažiau laiko už savo kolegas. Iš konservatorių izoliuoti yra A.Kubilius ir E.Zingeris, o iš „Drąsos kelio“ N.Venckienė, kuri apskritai yra mažai įsitraukusi į bendradarbiavimo tinklus, ką galima būtų aiškinti jos trumpa ir kontraversiška veikla Seime. Įdomu pastebėti, tai, kad „Drąsos kelio“ atstovas A.Patackas neturi nei vieno stipresnio ryšio su kolegomis frakcijoje, tačiau aktyviai bendradarbiavo su bent keletu atstovų iš TS-LKD frakcijos.

Ryšiai tarp šių frakcijų atsispindi ir partijų tankumų lentelėje (žr. 8 Lentelę). Iš jos matome, ką jau ir aptarėme viršuje – TS-LKD palaiko panašų bendradarbiavimo lygį su abiem partijomis, tiesa su DK tie ryšiai šiek tiek stipresni. O LRLS – DK bendradarbiavimas yra silpnas.

Opozicijos tinklui tai pat paskaičiavome tarpininkavimo centriškumo įvertį. Šiuo atžvilgiu čia smarkiai iš visų išsiskiria liberalų atstovas V.Gailius, kuris turi nemažai pakankamai stiprių ryšių su konservatorių frakcijos nariais, o taip pat nemažai bendradarbiauja su kai kuriais Seimo nariais iš „Drąsos kelio“, pvz., su V.Vasiliausku ar A.Stancikiene. Aukštą įvertį gavo ir liberalų lyderis E.Masiulis, kuris gana aktyviai bendradarbiauja su keletu iš konservatorių (P.Saudargas, S.Šedbaras). Iš konservatorių didžiausią įvertį gavo V.Juozapaitis, pastarasis turi stiprius ryšius su keliais liberalų atstovais – D.Teišerskyte, tuo pačiu V.Gailiumi. Nemažą įvertį gavo ir S.Jovaiša, kurio individualus tinklas labai panašus į V.Juozapaičio. O iš Drąsos kelio atstovų savo įverčiu išsiskiria V.Vasiliauskas.

Apžvelgę pozicijos ir opozicijos tinklus, galima pasakyti, kad Lietuvos Seime valdančioji dauguma bendradarbiauja glaudžiau, nei tai daro opozicija. Nors teorinėje dalyje minėjome, kad opozicija gali turėti daugiau paskatų glaudžiau bendradarbiauti teikiant įstatymų projektus, norėdama pasiūlyti alternatyvą vyriausybės vykdomai politikai, tačiau šiuo atveju tai nepasitvirtina. Valdančioji dauguma Seime bendradarbiauja pakankamai glaudžiai, visgi šiek tiek mažiau bendradarbiavimo tinkle „įtiklinti“ yra socialdemokratai, nors ir būdami daugumos lyderiai. Tuo tarpu opozicijos bendradarbiavimas nėra toks glaudus, kas reiškia privačiomis įstatymų iniciatyvomis nėra siekiama vieningų tikslų ar siūloma alternatyvų vyriausybės vykdomai politikai.

4.3.7 Statistinis Seimo bendradarbiavimo tinklo modelis

Apžvelgę Seimo bendradarbiavimo tinklus deskriptyviai, pamatėme, kad darbo hipotezėse iškelti partiškumo, specializacijos, valdančiosios daugumos – opozicijos veiksniai iš pirmo žvilgsnio daugiau

ar mažiau pasireiškia. Tiesa, jie reiškiasi ne vienodu lygmeniu – pvz., jeigu vienu atveju priklausymas tam pačiam nuolatiniam komitetui gali būti svarbus veiksnys, tai kitu jis toks nėra. Taip pat iš tokios deskriptyvios analizės ir pavienių atvejų sunku įvertinti, kokį efektą turi šie veiksniai.

Norint užtikrinčiau atsakyti į šio darbo pagrindinį klausimą, kokie veiksniai reikšmingai lemia Seimo narių tarpusavio bendradarbiavimą, ir padaryti atitinkamas išvadas, reikia atlikti statistinę analizę. Kaip minėjome aprašydami metodus, UCINET programinės įrangos pagalba atlikome tiesinę regresiją, pritaikytą socialinių tinklų duomenims. 10 lentelėje pateikiame statistinio modelio rezultatus.

10 Lentelė. Seimo narių tinklo tiesinės regresijos rezultatai

	Beta koeficientai	p reikšmė
Partiškumas	3.36605***	0.00050
Specializacija (komitetai)	1.78768***	0.00050
Pozicija-opozicija	0.69654***	0.00050
Atstumai tarp partijų	-0.00114	0.40730
Teritoriškumas	-0.29831*	0.01549
Amžius	0.01884*	0.02099
Lytis	-0.05833	0.35882
R ²	0.146	0.0000

Matome, kad mūsų sudaryto statistinio modelio R² reikšmė yra lygi 0.146. Taigi šis modelis paaiškina 14,6 % duomenų sklaidos, tokiu pat lygiu sumažindamas ir mūsų neuztikrintumą. Turint omenyje tai, kad šiuo modeliui bandoma nustatyti ne tik ryšio tarp Seimo narių egzistavimą, bet ir jo stiprumą, tokį rezultatą galima laikyti rezultatu tenkinančiu. Taip pat reiktų atkreipti dėmesį į pateikiama R² reikšmingumą (p), kuris šiuo atveju rodo, kad tokio paaiškinamumo niekaip negausime atsitiktiniu būdu sugeneravę ryšių matricas.

Modelyje pateikti nepriklausomų kintamųjų beta koeficientai rodo, kad didžiausią efektą ryšių tarp Seimo narių susidarymui turi partiškumas. Jeigu parlamentarai yra iš tos pačios partijos, jų bendrai pasirašytų skaičius didėja maždaug 3 vienetais. Tai patvirtina pirmąją mūsų hipotezę, kad Seimo nariai yra linkę inicijuoti įstatymų projektus kartu su savo partijos kolegomis.

Statistiškai reikšmingas yra ir veiksnys, nurodantys bendrą darbą nuolatiniam komitete. Šiuo atveju vieno komiteto kolegų teikiamų projektų skaičius didėja 1,7 vieneto. Tai patvirtina mūsų specializacijos hipotezę, kad Seimo nariai bus linkę bendradarbiauti su savo kolegomis komitete.

Statistiškai reikšmingas yra ir pozicijos-opozicijos veiksnys, kuris nurodo, kad priklausymas valdančiajai daugumai ar opozicijai, padidina bendrai teikiamų projektų skaičių 0,6 vieneto. Nors

efektas nėra labai žymus, galima teigti, kad Seime pozicijos-opozicijos skirtis pasireiškia ir inicijuojant įstatymų projektus. Kitas mūsų išskirtas atstumo tarp partijų efektas yra statistiškai nereikšmingas, tai reiškia, kad atstumai tarp partijų nedaro didelės įtakos Seimo narių bendradarbiavimui, įmanomas bendradarbiavimas ir tarp nutolusių partijų atstovų. Tačiau tą iš dalies apima pozicijos-opozicijos skirtis, nes šiuo atveju tai gana gerai sutampa su rinkėjų matomais atstumais tarp partijų.

Dar vienas nepriklausomas kintamasis – atstovavimas to paties miesto, teritorijos gyventojams – taip yra statistiškai reikšmingas. Tačiau jo nežymus efektas veikia neigiamai - Seimo nariai, išrinkti viename mieste, nėra linkę labiau bendradarbiauti. Taigi mūsų iškelta teritoriškumo hipotezė nepasitvirtina.

Statistinį reikšmingumą įgauna ir amžiaus veiksnys, tačiau jo mažas efektas yra kitoks negu galima tikėtis. Amžiaus skirtumas tarp Seimo narių neveikia bendradarbiavimo neigiamai. Toks rezultatas neleidžia teigti, kad Seimo nariai mezga ryšius vien tik su panašaus į save amžiaus kolegomis. Kita Seimo narių charakteristika – lytis, yra nereikšminga. Galima sakyti, kad pagal abu šiuos požymius nepasireiškia homofilijos efektas.

Apžvelgus statistinio modelio rezultatus galima teigti, kad modelis leidžia daryti tam tikras išvadas apie ryšių susidarymą tarp Seimo narių. Akivaizdu, kad didžiausią efektą čia turi partiškumas, kitas svarbus veiksnys – darbas nuolatiname komitete. Galima sakyti, kad šie veiksniai labiausiai struktūruoja Seimo narių elgesį. Parlamentarai daugiausiai bendradarbiauja su savo partijos kolegomis, bei su kolegomis, su kuriais specializuojasi tam tikroje viešosios politikos srityje.

Išvados

Atlikus šį tyrimą, galima teigti, kad Lietuvos Seimo nariai lyginant su kitomis valstybėmis teikia tikrai daug privačių įstatymų projektų ir palyginti nemaža jų dalis yra sėkmingi, taigi tokie Seimo narių veiksmai nėra tik “pseudoteisėkūra”, kaip linkę teigti kai kurie tyrėjai. Šios privačios Seimo narių iniciatyvos, o ypač bendras įstatymų projektų teikimas gali būti sėkmingai panaudotas kaip parlamentinio elgesio tyrimo objektas, pasitelkiant socialinių tinklų analizės priemones. Tokia analizė suteikia naujų įžvalgų apie Seimo narių bendradarbiavimą, papildo kitas įprastas tyrimo formas, pvz., balsavimų analizę.

Atlikus Seimo narių bendradarbiavimo tinklų kokybinę ir statistinę analizę ir patikrinus iškeltas hipotezes, galima teigti, jog didžiausią įtaką bendradarbiavimui tarp Seimo narių daro jų partiškumas (H1), taigi Seimo nariai, priklausantys vienai Seimo partijai/frakcijai, yra linkę dažniau teikti bendrus įstatymo projektus. Tiesa, kokybinė analizė rodo, kad partiškumo efektas skirtingose partijose pasireiškia skirtingai. Labiausiai čia išsiskiria Darbo partija, kurios nariai teikia įstatymų projektus dažnai ir labai vieningai. Galima manyti, kad Darbo partija naudoja privačias įstatymų iniciatyvas kaip įrankį siekti tam tikrų vieningų partijos tikslų, nepaisant to, kad tiriamuoju laikotarpiu priklauso valdančiajai daugumai ir gali tai daryti per vyriausybę. Mažiausiai vieningai veikia Lietuvos socialdemokratų partija, kurios nariai netgi šiek tiek labiau linkę bendradarbiauti su kitų partijų atstovais.

Antras veiksnys, reikšmingai struktūruojantis Seimo narių tarpusavio ryšius, yra specializacija (H3), kitaip tariant, bendras darbas nuolatiniam parlamento komitete. Seimo nariai, kartu dirbantys nuolatiniam komitete, yra labiau linkę bendradarbiauti tarpusavyje teikiant įstatymo projektus. Čia, kaip ir pirmuoju atveju, specializacijos efektas varijuoja. Glaudžiausiai bendradarbiaujantys yra Sveikatos reikalų komiteto nariai, mažiausiai Užsienio reikalų komiteto.

Tyrimas parodė, kad reikšmingas Seimo narių elgesiui yra ir priklausymas valdančiajai daugumai ar opozicijai (H4). Tiesa, šis efektas nėra didelis. Visgi galima pasakyti, kad Seimo valdančioji dauguma yra linkusi bendradarbiauti glaudžiau už opoziciją.

Šios trys darbe keltos hipotezės pasitvirtino. Apie likusias dvi – atstumą tarp partijų (H2) ir teritoriškumą (H5) - to pasakyti negalime. Taigi galime teigti, kad bendradarbiavimas Seime galimas ir tarp nutolusių partijų narių, o Seimo nariai atstovaudami tą patį miestą nėra linkę labiau bendradarbiauti tarpusavyje.

Žvelgiant per teorinėje dalyje aptartų parlamentinės veiklos principų (vienos arenos modelis; dviejų arenų modelis) prizmę, tokie rezultatai rodo, kad Lietuvos parlamentarai veikdami parlamente nesivadovauja (vien) rinkiminiais išskaičiavimais. Bent privačių įstatymų iniciavime „rinkiminis ryšis“ aiškiai nepasireiškia.

Tokie tyrimo rezultatai rodo, kad Lietuvos parlamentarų elgesys inicijuojant įstatymų projektus nėra chaotiškas. Galima identifikuoti bent kelis veiksnius, kurie struktūruoja šį elgesį. Galima sakyti, jog partijos/frakcijos yra svarbios institucijos Seimo darbe, partiškumas pasireiškia net ir tokioje partijos disciplinos smarkiai (ar išvis) neveikiamoje srityje kaip privačių įstatymų iniciatyvos. Tai taip pat leidžia patvirtinti jau kitose tyrimuose pastebėtas tendencijas, jog Seimo nariai savo parlamentiniu elgesiu yra panašiausi į savo partijos kolegas. Taigi norėdami pakeisti tam tikrą „status quo“, jie dažniausiai bendradarbiauja tarpusavyje. Taip pat galima teigti, kad Seimo nariai yra linkę veikti kaip tam tikros srities specialistai. Tai pasireiškia bendradarbiavimu su tos pačios viešosios politikos srities specialistais komitete. Tai patvirtina ir komitetų reikšmę Lietuvos parlamente bei leidžia teigti, kad komitetų veikloje bent iš dalies pavyksta išvengti atskirų klausimų politizavimo, o politikai bendradarbiauja peržengdami partines ribas. Galiausiai pasitvirtina ir tai, kad Lietuvos parlamente, kaip ir daugelyje parlamentinių sistemų, veikia valdančiosios daugumos ir opozicijos skirtis, tačiau įstatymo iniciavime ji nėra itin ryški. Visgi matėme, jog bendras Seimo bendradarbiavimo tinklas yra labai tankus, o tai reiškia, kad Seimo nariai daug kooperuojasi peržengdami visas – ir partines, ir komiteto ribas. Galima teigti, kad politinės skirtys smarkiai nesuskaido Lietuvos parlamento.

Kaip matome, mūsų atlikto tyrimo rezultatai leidžia daryti tam tikras išvadas apie Seimo narių tarpusavio ryšius ir paties Seimo veiklos principus. Tačiau reikia pripažinti, kad šis tyrimas turi ir ribotumą. Įvardindami juos, galime pateikti rekomendacijas galimiems tolimesniems tyrimams.

Visų pirma, mūsų tyrime apsiribojama tik vienos Seimo kadencijos duomenimis, kas nepanaikina galimo vienašališkų veiksmų poveikio bei neleidžia daryti didesnį laikotarpį apimančių apibendrinimų, todėl tęsiant Seimo narių socialinių tinklų analizę derėtų surinkti ilgesnį laikotarpį apimančius duomenis. Visų antra, mūsų surinkti tinklo duomenys yra simetriški, taigi jie nėra tokie informatyvūs, kaip galėtų būti nesimetriško tinklo atveju. Surinkus duomenis, kuriuose būtų aiškus pirminis įstatymo iniciatorius, būtų galima geriau identifikuoti pagrindinius veikėjus Seimo tinkle, aplink kuriuos spiečiasi jų kolegos.

Taip pat egzistuoja ir galingesnis, tuo pačiu ir sudėtingesnis, įrankis statistinei socialinių tinklų analizei atlikti – ERGM modeliavimas. Taikant tokį modeliavimą, būtų galima į analizę įtraukti ne tik išorinius veiksnius, bet ir vidinius tinklo parametrus, tokius kaip tranzityvumas ar kiti.

Dar viena perspektyvi tyrimo kryptis yra susijusi su pačių įstatymo projektų tematikomis. Išskyrus inicijuojamus teisės aktus pagal tematikas, būtų galima identifikuoti Seimo narių grupes, labiau linkusias bendradarbiauti teikiant tam tikros tematikos įstatymo projektus.

Kaip buvo minėta aptariant šios krypties tyrimus, Seimo narių tinklus galima tirti ir juos laikant nepriklausomais kintamaisiais. Tokiu tyrimu būtų galima analizuoti, kokios Seimo narių „koalicijos“ gali užtikrinti įstatymo projekto priėmimą.

Kaip matome, ir atlikus šį tyrimą, lieka tikrai daug erdvės tolimesniems Seimo narių socialinių tinklų tyrimams.

Literatūros sąrašas

- 1) Alemán, E. (2015). Coauthorship Ties in the Colombian Congress, 2002-2006. *Colombia Internacional*, () 23-42. žiūrėta 2015.12.26 per internetą:<
<http://www.redalyc.org/articulo.oa?id=81235391003>>
- 2) Alemán, E. ir Calvo, E. (2013). Explaining Policy Ties in Presidential Congresses: A Network Analysis of Bill Initiation Data. *Political Studies*, 61, 356-377
- 3) Alemán, E. et al. (2009) .Comparing Cosponsorship and Roll-Call Ideal Points. *Legislative Studies Quarterly* 34 (1): 87-116.
- 4) Andeweg, R. B., & Thomassen, J. J. A. (2011). Pathways to party unity: Sanctions, loyalty, homogeneity and division of labour in the Dutch parliament. *Party Politics*, 17(5), 655–672.
- 5) Andeweg, R.B, Thomassen J. (2011). Pathways to party unity: Sanctions, loyalty, homogeneity and division of labour in the Dutch Parliament. *Party Politics* 17, 655–672.
- 6) APSA (1950). Towards a More Responsible Two-Party System. *American Political Science Review* 44(3), XI–99.
- 7) Arnold, L. W., Dean, R. ir Patterson,S.C. (2000). Friendship and Votes: The Impact of Interpersonal Ties on Legislative Decision Making. *State and Local Government Review* 32:142-47
- 8) Barrat, A., Barthélemy, M., Pastor-Satorras, R., Vespignani, A., (2004) The architecture of complex weighted networks. *Proceedings of the National Academy of Sciences* 101 (11), 3747–3752.
- 9) Borgatti, S.P., Everett, M.G. and Freeman, L.C. (2002) *Ucinet 6 for Windows: Software for Social Network Analysis*. Harvard, MA: Analytic Technologies.

- 10) Bowler, S. (2002). Parties in a Legislature: Two Competing Explanations. In Dalton, R.J ir Wattenberg, M.P (sud.).Parties without Partisans: Political Change in Advanced Industrial Democracies, Oxford: Oxford University Press. 158-173
- 11) Bratton, K., ir Rouse, S. (2011). Networks in the Legislative Arena: How Group Dynamics Affect Cosponsorship. *Legislative Studies Quarterly*, 36(3), 423-460.
- 12) Brunner, M. (2013). Parliaments and Legislative Activity. Motivations for Bill Introduction. Leverkusen: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- 13) Burkett, T. ir Skvoretz, J. (2005) "Political Support Networks Among U.S. Senators: Stability and Change from 1973 to 1990,2. Žiūrėta 2015 11 30 per internetą:
<[https://www.researchgate.net/publication/228382999 Political Support Networks Among US Senators Stability and Change from 1973 to 1990](https://www.researchgate.net/publication/228382999_Political_Support_Networks_Among_US_Senators_Stability_and_Change_from_1973_to_1990)>
- 14) Caldeira, G. A., Clark, J. A., ir Patterson, S. C. (1993). Political Respect in the Legislature. *Legislative Studies Quarterly*, 18(1), 3–28.
- 15) Caldeira, G. A., ir Patterson, S. C. (1987). Political Friendship in the Legislature. *The Journal of Politics*, 49(4), 953–975;
- 16) Carey, J., ir Shugart, M. (1995). Incentives to cultivate a personal vote: A rank ordering of electoral formulas. *Electoral Studies*, 14(4), 417-439.
- 17) Chiru ,M. ir Neamtu ,S. (2012).Parliamentary representation under changing electoral rules: Co-sponsorship in the Romanian parliament//In Inaugural General Conference of the ECPR Standing Group on Parliaments, Parliaments in Changing Times (Dublin:), 24–27.
- 18) Clark, T., Martinaitis, Ž., ir Dilba, R. (2008). Electoral Mandate and Party Cohesion: Does It Matter in Lithuania?. *Journal Of Communist Studies And Transition Politics*, 24(3), 317-337.
- 19) Cox, G. ir McCubbins, M. (1993). *Legislative leviathan*. Berkeley: University of California Press.

- 20) Crowe, E. (1983) Consensus and structure in legislative norms: Party discipline in the House of Commons. *Journal of Politics* 45, 907–931.
- 21) Fenno, R. (1973). *Congressmen in committees*. Boston: Little, Brown and Co.
- 22) Fowler, J.H. (2006). Connecting the Congress: A Study of Cosponsorship Networks. *Political Analysis*, (14), 456–487.
- 23) Freeman, L. C., (1978). Centrality in social networks: Conceptual clarification. *Social Networks* 1, 215–239.
- 24) Granovetter, M.S. (1973). The Strength of Weak Ties. *The American Journal of Sociology*, 78(6), 1360–1380.
- 25) Gross, J.H. ir Cosma, S. (2009). Cosponsorship in the U.S. Senate: A Multilevel Approach to Detecting Subtle Social Predictors of Legislative Support. Žiūrēta 2015 12 01 per internetu <http://www.latinodecisions.com/files/4013/3840/2978/Gross-Kirkland-Shalizi_Multilevel-Cosponsorship_PolAnlys-submission.pdf>
- 26) Hix, S., & Noury, A. (2015). Government-Opposition or Left-Right? The Institutional Determinants of Voting in Legislatures. *PSRM*, 1-25.
- 27) Hurka, S. (2013). Changing the output: The logic of amendment success in the European Parliament's ENVI Committee. *European Union Politics*, 14(2), 273-296
- 28) Kessler, D. ir Krehbiel, K. (1996). Dynamics of Cosponsorship. *The American Political Science Review*, 90(3), 555-566.
- 29) Kirkland, J. (2011). The Relational Determinants of Legislative Outcomes: Strong and Weak Ties between Legislators. *Journal of Politics*, 73(03), 887-898
- 30) Krehbiel, K. (1993) 'Where's the Party?' *British Journal of Political Science* 23, 235–266.
- 31) Louwers., T ir Otjesm, T. (2015). The Impact of Parliamentary Specialisation on Cosponsorship, *The Journal of Legislative Studies*, 21(4), 476-494.

- 32) LRS statusas. Žiūrėta 2015 11 20 per
interneta: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=494337>
- 33) Lukošaitis, A. (2005). Parlamento institucionalizacija ir teisėkūros procesas : Lietuvos atvejis, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- 34) Marsh, D. ir Melvyn, D. (1988). "Private Member's Bills", Cambridge: Cambridge University Press.
- 35) Mattson, I. (1995). Private Members Initiatives and Amendments. IN Doring, H. (ed.). Parliaments and Majority Rule, New York: St. Martin's Press p. 448- 487
- 36) Mayhew, D. R. (1974). Congress: The Electoral Connection. New Haven: Yale University Press.
- 37) McClurg, S., ir Lazer, D. (2014). Political networks. *Social Networks*, 36, 1-4
- 38) Micozzi, J.P. (2014), Alliance for progress? Multilevel ambition and patterns of cosponsorship in the Argentine House, *Comparative Political Studies* 47(8), 1186–1208.
- 39) Morkevičius, V. (2009). Neideologinis Seimas? Statistinė svarbių 2004-2008 m. kadencijos Lietuvos Seimo balsavimų analizė. In Ramonaitė, A. et al. (2009). Partinės Demokratijos pabaiga? Politinis atstovavimas ir ideologijos. Vilnius: Versus Aureus, 53–87.
- 40) Newman, M. E. J., (2001) Scientific collaboration networks. II. Shortest paths, weighted networks, and centrality. *Physical Review E* 64 (1)
- 41) Norton, P. (2003). Cohesion without Discipline: Party Voting in the House of Lords, *Journal of Legislative Studies*, 9 (4),
- 42) Olson, D.M. ir Norton, P. (1996) "Legislatures in Democratic Transition." *Journal of Legislative Studies* 2 (1), 9,1-15
- 43) Olson, D.M., (2013). Cohesion and Discipline Revisited: Contingent Unity in the Parliamentary Party Group. In Hazan, R. (2013). *Cohesion & Discipline in Legislatures*. Hoboken: Taylor and Francis, 164-179

- 44) Opsahl, T., Agneessens, F., Skvoretz, J. (2010). Node centrality in weighted networks: Generalizing degree and shortest paths. *Social Networks* 32, 245-251.
- 45) Owens, J. (2003) Explaining Party Cohesion and Discipline in Democratic Legislatures: Purposiveness and Contexts. *Journal of Legislative Studies* 9(4), 12-40
- 46) Parigi, P. ir Sartori, L. (2014) The political party as a network of cleavages: disclosing the inner structure of Italian political parties in the seventies. *Social Networks*, 54-65
- 47) Pettai, V. (2005). Assessing Institutional Determinants of MP Behaviour: Survey Data from the Baltic States, *Czech Sociological Review*, 41(3), 461-486
- 48) Proksch, S.O. ir Slapin, J. B.(2012) “Institutional Foundations of Legislative Speech”, *American Journal of Political Science*, 56(3),520–537.
- 49) Ramonaitė A. (sud.) (2009), *Partinės demokratijos pabaiga? Politinis atstovavimas ir ideologijos*, Vilnius: Versus Aureus
- 50) Ramonaitė A., Jastramskis M., Iš ko renkasi rinkėjai? Lietuvos partinės konkurencijos struktūra. In Ramonaitė A.(red).(2014).*Kaip renkasi Lietuvos rinkėjai? Idėjos, interesai ir įvaizdžiai politikoje*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.28-44
- 51) Russell, M. (2008).Explaining Parliamentary Party Cohesion: Can Psychology Help?, Žiurėta 2015 11 20 per internetą <https://www.ucl.ac.uk/constitution-unit/research/parliament/psychology-elites/tabs/parliamentary_party_cohesion>
- 52) Searing, D. (1994). *Westminster's world*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- 53) Sieberer, U. (2006) Party unity in parliamentary democracies: A comparative analysis. *Journal of Legislative Studies* 12,150-178
- 54) Skjæveland, A. (2001). Party cohesion in the Danish parliament. *The Journal of Legislative Studies*, 7(2), 35–56.

- 55) Slovak, M. and Pajala, A. (2015), Sponsoring Private Member's Bills in Finland and Estonia: The Electoral Context of Legislative Behaviour, *Scandinavian Political Studies*.
- 56) Tam Cho, W.K ir Fowler, J.H. (2010). Legislative success in a small world: Social network analysis and the dynamics of Congressional legislation. *Journal of Politics*. 72(01), 124–135
- 57) Thomassen, J, Andeweg, R. (2004) Beyond Collective Representation: Individual Members of Parliament and Interest Representation in the Netherlands. *Journal of Legislative Studies*, 10 (4), 1-23
- 58) Thomassen, J. J. A. (1994). Empirical Research into Political Representation: Failing Democracy or Failing Models? In Jennings, M.K ir Mann, T.A (sud.), *Elections at Home and Abroad: Essays in Honor of Warren E. Miller*, Michigan: The University of Michigan Press, 237–264.
- 59) Užupytė, R. Morkevičius, V (2013). Lietuvos Seimo narių balsavimų tyrimas pasitelkiant socialinių tinklų analizę: tinklo konstravimo metodologiniai aspektai, *IVUS 2013*, 170–175,
- 60) Watts, D., Strogatz, S. (1998.) Collective Dynamics of ‘Small-World’ Networks. *Nature*, 393, 440–442.
- 61) Žiliūkaitė. R Problemos, jų nuosavybė ir balsavimas : ar egzistuoja probleminis balsavimas Lietuvoje. In Ramonaitė A.(red).(2014).Kaip renkasi Lietuvos rinkėjai? Idėjos, interesai ir įvaizdžiai politikoje. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.160-178.

Summary

Networks of legislative bill sponsorship: the case of the Seimas of the Republic of Lithuania

In this thesis the networks of legislative bill sponsorship in the Seimas of Republic of Lithuania are analyzed

The main research object of this thesis are ties between members of Lithuanian parliament. The sponsorship of the same private member bill is treated as these ties that connect two members of the parliament. The main question of this thesis is – that are the factors that influence the members of parliament to sponsorship private member bill together. Looking from the angle of social networks analysis – what are the factors that increase the probability of ties between legislators?

So the purpose of this research is to analyze networks of legislative bill sponsorship in the Seimas of Republic of Lithuania using the tools of social network analysis and to identify the main factors that drives the ties formation between Lithuanian legislators.

In order to implement the main purpose of this study several objective are being met:

- To present the notion of private members bill and to analyze how often members of Seimas sponsor these bill, how often the bills succeed in becoming the law. To present how these private members bills could be treated as the object of research of legislative behavior
- To present the main researches conducted in the field of bill sponsorship networks
- Theoretically ground the factors that influence formation of ties between legislators. Formulate the hypothesis of the research According to these factors
- Present the data and the methods of the research
- Give a descriptive analysis of the bill sponsorship networks
- Make statistic regression of the bill sponsorship network to identify the main factors behind tie formation in the parliament of Lithuania.

The main 5 hypothesis are tested:

H1 Partisanship influences ties formation – legislators from the same political party tend to sponsorship bills together more frequently.

H2.The distance between parties influence ties formation – the bigger is the distance between legislators the less frequent they will sponsorship bill together and vice versa.

H3.Specialization of MP influences ties formations – legislators working for the same standing committee tend to sponsorship bill together more frequently.

H4.Being in parliamentary majority or opposition influences ties – legislators, who belongs to the majority or opposition tend to sponsorship bill with the colleagues within these groups more frequently.

H5. Territoriality influence ties formation – legislators representing constituency of the same territory tend to sponsorship bills together more frequently.

After testing these hypothesis the following conclusion can be made. The two main reasons that drives the tie formation between parliament members of Lithuania are partisanship and specialization. So legislators from the same party and working on the standing committee together tend to collaborate more on initiating private members bill. Nevertheless, the qualitative research of bill sponsorship networks showed that the effect of these two factors vary among party groups and standing committees. The most cohesive party being Labour party (Darbo partija), the least cohesive being social democrats. And the most cohesive standing committee being Committee of health, the least cohesive- committee of foreign relations.

Belonging to the majority or the opposition also effects the formation of ties, but the effect is not so big. The other two hypothesis are not confirmed nor does the distance between parties nor does the territoriality lie behind the formation of bill sponsorship networks.